

د پوهنې وزارت

د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روژنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

پښتو

اتم ټولگی

پښتو

اتم ټولگی

په بازار کې بې
نکو سره قانوني

د چاپ کړن: ۱۳۹۰ هـ. ش.

Ketabton.com

د پوهنې وزارت

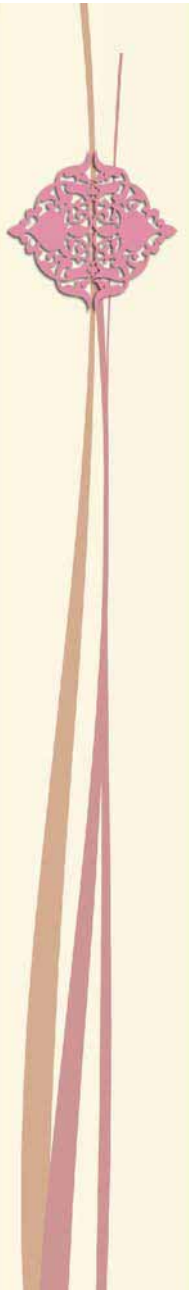
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معیتیت د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

ښېشو اتم پو لگی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ.ش.

الف

مؤلفين:

خېر زندوى عبدالقيوم زاهد مشوراڼى، بريالۍ باجوړۍ، حضرت گل ارچيوال، افا محمد گردنۍ او محقق حكيم تينوال.

اېډيټوران:

محمد زرښ انځور، پوهنمل بريالۍ باجوړۍ

دیني، سیاسي او فرهنگي کمیټه:

- مولوي عبدالصبور عربي

- دکتور محمد يوسف نيازی

- حبيب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمیټه:

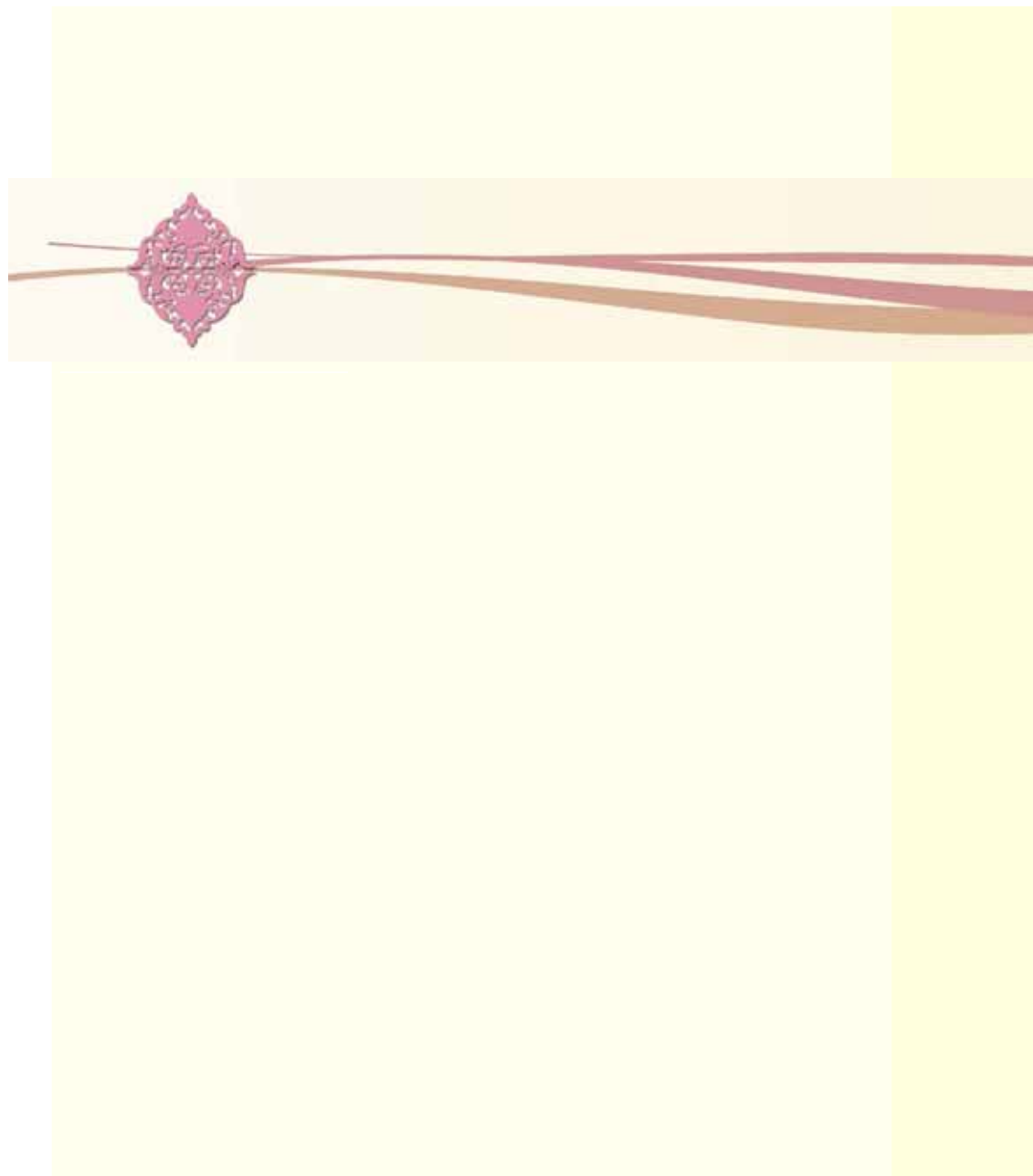
- دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین.

- دکتور شېرعلي ظریفې د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤل.

- د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستانی د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

کمپوز او ډیزاین: صفت الله مومند

ملي سرود

دا عزت د هر افغان دی	دا وطن افغانستان دی
هر بچی یې قهرمان دی	کور د سولې کور د توري
د بېلوڅو د ازبکو	دا وطن د ټولو کور دی
د نسرکمنو د تاجکو	د پښتون او هزاره وو
پامیریان، نورستانیان	ورسره عرب، گوجر دي
هم ايملاق، هم پشه یان	براهوي دي، قزلباش دي
لکه لمر پر شنه اسمان	دا هیواد به تل خپري
لکه زړه وي جاویدان	په سینه کې د اسيا به
وايو الله اکبر وايو الله اکبر	نوم د حق مودی رهبر

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زياتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لویو او زامنو په پاکښته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریالۍ ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤلیت په ریښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، د وطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې ښې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدریس او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

لیک لړ

مخ	د لوست نوم	شمېره
۱	لویه خدایه، لویه خدایه!	لومړی لوست
۵	نعت	دویم لوست
۹	خپلواکي	درېم لوست
۱۵	د حضرت عمر فاروق (رض) عدالت	څلورم لوست
۲۱	د ښځو حقونه	پنځم لوست
۲۷	ملي یووالی	شپږم لوست
۳۱	د ماینزو او ناچاودو توکو د ښو پېژندنه	اووم لوست

۳۵	د امير شېر علي خان واکمني او د پښتو ژبې وده	اتم لوست
۴۱	نورستان	نهم لوست
۴۷	پوهاند رښتين (ادبي څېره)	لسم لوست
۵۳	لاسي صنايع	يوولسم لوست
۵۷	مرکه د پښتو	دولسم لوست
۶۱	نومخړي (ضمیمه ونه)	ديار لسم لوست
۶۹	ليک نښې	څوار لسم لوست
۷۵	انشاء او ليکوالې	پنځلسم لوست
۷۹	متلونه (د کافي کرښې)	شپاړسم لوست
۸۵	د مور زړه	اوولسم لوست
۹۱	ښوونکي د ټولنې لارښود	اتلسم لوست
۹۵	ټاگور : نړېواله ادبي څېره	نولسم لوست
۱۰۱	ښکالو	شلم لوست
۱۰۵	مورن ولې کيسې لولو ؟	يووېشتم لوست
۱۱۱	خوږ ژبی شاعر سيد حسن خان	دوه وېشتم لوست
۱۱۹	داينو زيا نونه	دروېشتم لوست
۱۲۳	عبدالرحمان بابا	څلروېشتم لوست
۱۲۹	اوبه او چاپيريال	پنځه وېشتم لوست
۱۳۵	احمد شاه بابا (ملي مشر او شاعر)	شپږ وېشتم لوست
۱۴۳	لرغوني اثار	اووه وېشتم لوست
۱۴۹	دهنري نثر دوولونه	اته وېشتم لوست
۱۵۵	ويناڼگه	

لومړی لوست

لوی خدايي، لوی خدايي!

د بېټ نيکه پر دې مناجات د کتاب لومړی لوست پيلوو. د تور لو چارو واک د لوی
خداي ﷻ په لاس کې دي. بنده بايد تل له خداي ﷻ مرسته وغواړي. الله ﷻ ته
مناجات او زاري د بري او نېکمرغي، لامل گرځي.

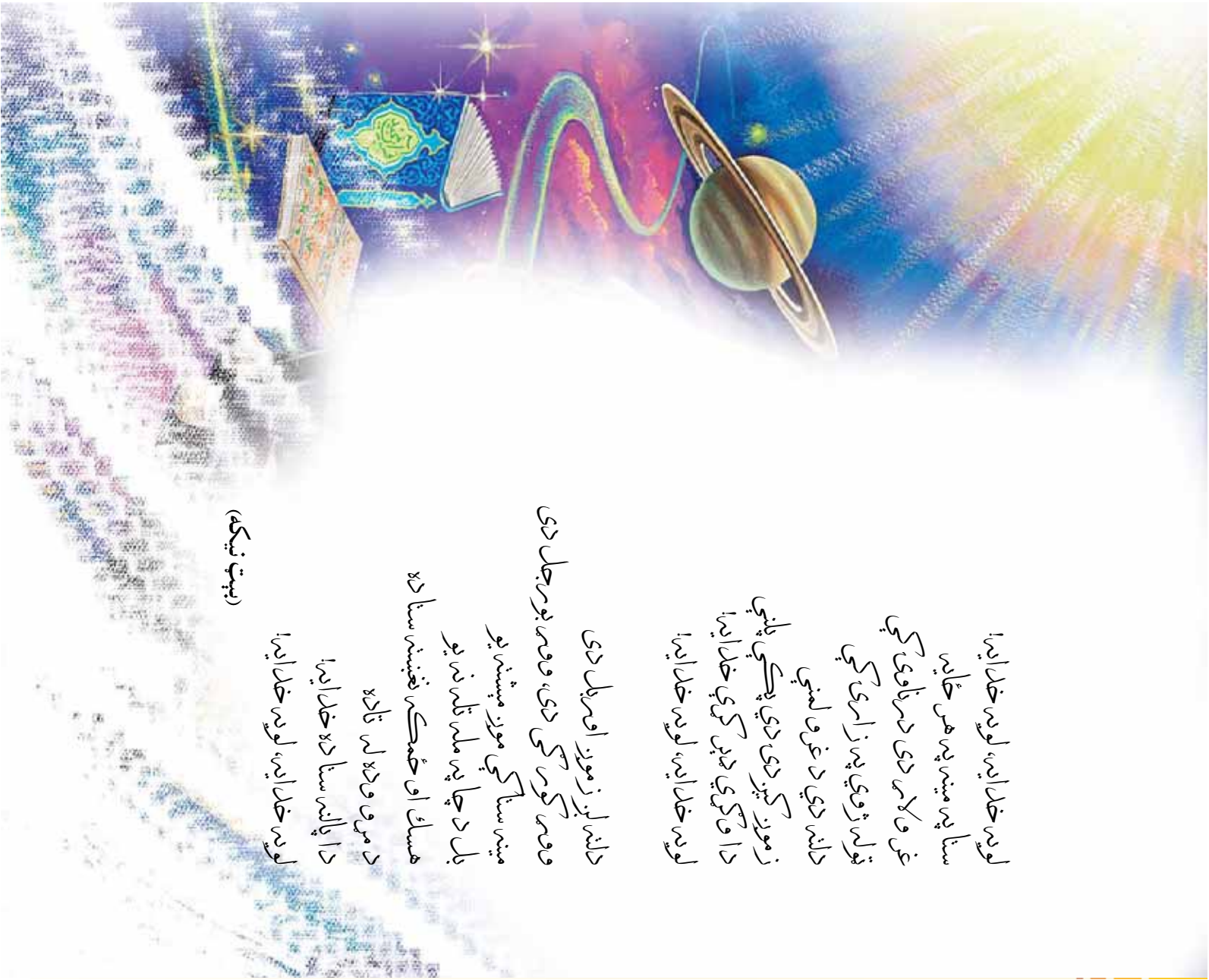
- مناجات څه ته وايي او موضوع يې څه وي؟
- تاسو بېټ نيکه پېژنئ او د هغه مناجات مو اورېدلی دی؟
- د بېټ نيکه دغه دعا يا مناجات له نورو حمدونو څخه توپير لري؟

لويږ خدایه، لويږ خدایه!
سنا پر مينه پر هس ځایه
غږ و لاسه دی درناوی کې
ټوله ژوي پر زاری کې
دلنه دي د غږو لاسې
زموږ کيږ دی دي پکې پلنې
دا وگړي ځېن کې خدایه!
لويږ خدایه، لويږ خدایه!

دلنه پر زموږ اوږ بل دی
وږه کور کې دی، وږه بورجل دی
مينه سنا کې موږ مېشته يو
بل د چا پر مله تله نه يو
هسک او ځمکه، نفېنه سنا ده
د مړي وده له څاله
دا پالنه سنا ده خدایه!
لويږ خدایه، لويږ خدایه!

(بېټ نیکه)

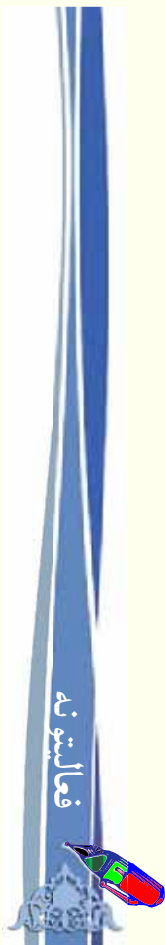
د متن لنډيز:

بيټ نيکه په خپل دغه مناجات کې د لوی خدای ﷻ دربار ته د دعا لاسونه پورته کړي او داسې هيله کوي: زموږ زړونه يو ازي او يو ازي ستا له مينې ډک دي او د بل چا په پله نه يو روان، زموږ په ولس ورحمېږي، دوی را ډېر کړه، ځکه چې هسک او ځمکه ستا دي او د هر څه وده او پالنه ستا له لوري ده.

د شاعر پېژندگلوې:

بيټ نيکه زموږ له نو مياليو نيکونو څخه دی. ژوند يې د ۳۰۰ او ۴۰۰ هـ. ق. کلونو تر منځ اټکل شوی دی. تر ټولو پخوانی کتاب چې د بيټ نيکه په اړه موندل شو، معلومات راکوي، د سلېمان ماکو (تذکرۃ الاولياء) دی. د تذکرۃ الاولياء کتاب تر ۶۱۲ هـ. ق. راوړسته ليکل شوی دی. وايي چې بيټ نيکه د کسي (سلېمان) غره په لمنو کې او سېده او تل به د خدای ﷻ پر عبادت بوخت و. هغه د خپلې قبيلې مشر، روحاني شخص او مشهور و لي و. دغه راز بيټ نيکه شاعر هم و.

۱- تر بنمو ونکي وروسته دې خو زده کوونکي په وارسره مناجات د تولگيو الو په وړاندې ولولي.

۲- خو زده کوونکي دې د دغه مناجات د مفهوم په اړه خبرې وکړي.

۳- هر زده کوونکي دې په مناجات کې صفتونه په نښه او په تولگي کې دې بې په لور اواز ووايي.

۴- په پورتنۍ مناجات کې نومونه په نښه کړئ او وړايست چې خو ډوله نومونه مو پيدا کړل؟

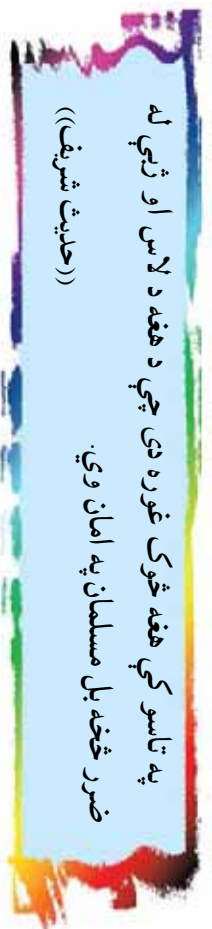
۵- په ساده ډول د حمد، مناجات او نعت توپير په خو کړنو کې وليکئ او خپلو تولگيو الو ته يې واوروئ.

۶- زده کوونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.
دړناوي، ژوي، بورجل، مېشت، نغښته، پالنه

۷- زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې گران لغتونه په جملو کې استعمال کړي.

شاگردان دې په کور کې د دې درس اصلي مطلب پخپلو کتابچو کې وليکي.

نعت

- تاسې په لومړي لوست کې مناجات ولوست. مناجات هغې وينا ته ويل کېږي چې په هغه کې د خدای ﷻ له درباره د څه غوښتنې او دعا لاسوند پورته کېږي. او س تاسې نعت لولئ، په نعتیه شعرونو کې د نبې (عليه السلام) صفت او ستاينه کېږي. مناجات او نعت زياتره منظوم وي، خو کله کله منشور هم وي.
- نعت څه ته وايي؟
- تاسې کوم نعتیه کلام اورېدلئ يا لوستلی دی له مناجات سره څه توپير لري؟
 - ايا مناجات او نعت منشور هم وي؟

بېلا د مور کي د بي تشنه دی همس خوک
 پرېشنو کي دي هور نه دی بر اېر خوک
 د معراج پر شپه جبريل همدا تي راغي
 که تلي شي همس کا به د افس خوک
 سپوږمۍ هور ورتي حيرانه دولا توکي شولا
 اشاري نه د بي دي فاضل خوک
 لات، منات، عز^(۱) هم، خاورې پر س شول
 اخيستلی شي له حق سره ټک خوک
 ابو جهل^(۲)، بولهې^(۳) ټول خواړو زار شول
 خنک، کي مقابله د پيغمبر خوک
 سنا صفت د لويي خوک پوره کوي شي
 احاطه به د برينساو کړي د لمر خوک
 د اسري حای موهر ته بي محمدا^(ﷺ)
 زموږ مه شه پر دنيا کي بل رهبر خوک
 خپل پر دي ورته پر عادل کي يوشان وړ
 ثاني تشنه د عادل خير البس^(۴) خوک
 (لنګر بي بي)

لنګر بي بي د پښتو نخوا د اشنغر د سيمې شاعره ده. د نوموړې شاعري په اړه په
 ادبي تذکره کې ډېر معلومات نشته. د فقير محمد عباس قادر په (خو اړه نعتونه)
 نومي کتاب کې يې ځينې نعتونه راغلي دي. موږ هم پورتنۍ نعت له دغه کتاب
 څخه اخيستی دی.

د متن لنډيز:

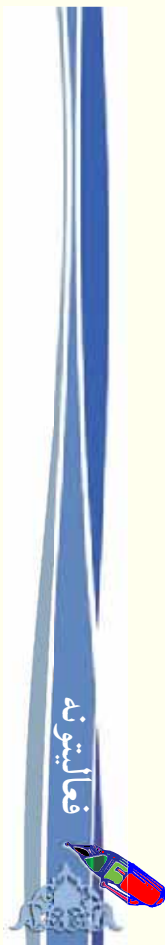
په پورتنۍ نعت کې دا څرگنده شوي ده چې حضرت محمد ﷺ د الله ﷻ تر ټولو غوره بنده او استازی دی. حضرت محمد ﷺ تر ټولو وروستی پیغمبر دی، د نبوت لړۍ پرې ختمه ده. الله ﷻ د هغه د نبوت د پخلي لپاره له هغه څخه ځینې معجزې صادري کړي. لومړنۍ معجزه یې دا وه چې د رسول الله ﷺ له زوکړې سره سم د کفارو ستر بتان لکه: لات، منات، عزا او نور پر ځمکه را پرېوتل.

د معراج په شپه رسول الله ﷻ د جبرائیل (ع) په ملګرتیا له مسجد اقصیٰ څخه د الله ﷻ په امر اسمانونو ته وځوت او له الله ﷻ سره یې خبرې وکړې. همدارنګه په کوچنیوالي کې د هغه د مبارکې سینې څیرل او د هغې پرېمنځل هم یوه معجزه وه.

د رسول الله ﷺ بله معجزه دا وه چې سپوږمۍ د هغه په امر دوه ټوټې شوه او بېرته سره یو ځای شوه. په نعت کې د رسول الله ﷺ ستاینه او صفت راغلي او د هغه مقام څرګند شوی دی.

- ۱- لات، منات، عزا: دغه درې مشهور بتان و و چې کفارو به ورته سجدي کولې.
- ۲- ابو جهل: د نبي (عليه السلام) سر سخت مخالف و چې تر مرګه مسلمان نه شو.
- ۳- ابولهب: دا هم د نبي (عليه السلام) سخت مخالف، او د اسلام دینمن و.
- ۴- خیر البشر: تر ټولو انسانانو غوره (حضرت محمد ﷺ)

۱- زده کونکي دې شعر په وارسره ولولي او د دې نعت مفهوم دې په خپلو خبرو کې ووايي.

۲- زده کونکي دې لاندې بیتونه معنا کړي او ودې وايي چې په دغو بیتونو کې کومو پېښو ته اشاره شوې ده.

د معراج په شپه جبریل هم پاتې راځي
کله نلې شي هر رکابه د افسر څوک
سپوږمۍ هر ورته حیرانه دوا توکړې شوه
اشارې نه د نبي دی نا خبر څوک

۳- زده کونکي دې په شعر کې نومونه پيدا کړي او څرگنده دې کړي چې په شعر کې کوم ډول نومونه راغلي دي.

۴- زده کونکي دې د دې کتاب له وېبپاڼې (لغتنامې) څخه د دې لغتونو معنا پيدا او بیا دې یې په جملو کې استعمال کړي: معراج، افسر، احاطه، همسر.

زده کونکي دې د حضرت محمد ﷺ د ستاینو په اړه په شپږو کرښو کې یوه لیکنه وکړي.

خپلواکي

خپلواکي او ازادي د خدای ﷻ يو لوی نعمت دی، د ژوندانه يوه ستره نېکمرغي ده. انسان ازاد پيدا شوی او له ازادۍ سره مينه لري.

انسان ته خپلواک ژوند له هر څه نه غوره ښکاري. د خپلواکۍ يو ساعت د پلواکۍ له ټول عمر نه غوره دی. خپلواکي او د خپلواکۍ ساتل د هر ملت د ژوندانه يو بنيادي توکی دی. ازادي په توره اخيستل کېږي او په پوهه او تدبير ساتل کېږي.

لکه چې خوشحال بابا ويلي دي:

ازادي تر پاچاهيه لا تېری کا

چې د بل تر حکمراندي شي زندان شي

■ خپلواکي څه ته وايي ؟

■ افغان ولس څنگه له انگرېزانو څخه خپله خپلواکي ترلاسه کړه ؟

■ د کوم پاچا په وخت او په کوم کال کې د افغانستان خپلواکي اعلان شوه ؟

د انگرېزانو تر يرغل وروسته هم افغانستان يو اشغال شوی هېواد نه و. له يرغل سره سم افغانانو د خپلواکۍ لپاره سرښندنو نځې مبارزې پيل کړې. له انگرېزانو سره يې درې لړيې جگړې وکړې او هيڅکله يې د هغوی ښکېلاک ته غاړه کېښېښو ده.

په ۱۲۹۸ هـ . ش . کال کې افغانانو د غازي امان الله خان په مشرۍ خپله سياسي خپلواکي اعلان کړه او له اوږدو جگړو او بيا خبرو اترو وروسته انگرېزانو هم د افغانستان خپلواکي په رسميت وپېژندله.

افغانستان په ختيځ کې لومړنی هېواد و چې د نړۍ د هغه وخت له زبرځواک (ستر قوت) يا انگرېزانو څخه يې د ډېرو سرښندنو په بدله کې خپلواکي تر لاسه کړه. افغانان د ختيځ د ډېرو هېوادونو او ولسونو لپاره د ازادۍ د اتلانو په توگه وپېژندل شول او د ازادۍ، غوښتنې ولولې يې نورو ته هم ورورسولې.

خپلواکي د يو هېواد د خلکو حق دی، خو دغه حق بايد پخپله ولسونه خپل کړي.

افغانانو له نېکه مرغه د خپل ټول تاریخ په اوږدو کې د دغه حق لپاره مبارزې کړي دي او تر لاسه کړی نې دی.

د بلواکي پر ضد مبارزه د انسان په خټه کې اغېز شوي ده. د وطن احساس، د خپلواکۍ احساس او د ازاد ژوند احساس زموږ د ولس له سترو ښېگڼو څخه دی. نو میالی شاعر او لیکوال گل پاچا الفت څه ښه وایي:

یو پټ غلی احساس دی چې ارام مې نه پرېږدي
په اوس مې کس وي لکه چې ځام مې نه پرېږدي
جرات مې زياتوي دومه لا په ځان یمه پوره شوی
خافله له خپلې حقه او غلام مې نه پرېږدي
زموږ ډېرو شاعرانو د خپلواکۍ په ارزښت او د ازاد ژوند په ستاینه کې شعر ونه او نظمونه ويلي دي. په دغو شعرونو کې که له یوې خوا د خپلواکۍ ارزښتونه څرگند شوي دي، له بله پلوه د افغانانو هغو اوږدو مبارزو او سرښندنو ته هم درناوی شوی دی چې په بېلابېلو دورو کې یې د یرغلګرو او ښکېلاکګرو په وړاندې کړي دي.

فضل احمد خان غر افغان وايي:

واورئ ای په مخ د ځمکې اوسېدونکو
له اسماند چې او از راځي د څه دی
د ازاد ژوند یو ساعت په حقیقت کې
د غلام د همیشې ژوندون نه ښه دی

د نو میالي لیکوال او شاعر شهید محمد موسی شفیق د یو اوږد شعر څو برخې په دې ډول دي:

زړه د ازادۍ د شمعي اور ته پوراندېم
زړه یمه تاریخ ته خوندي سره افسانېم
تل د سمندر د زمانې کې دردا ندم
موچ مې جلابې وهي یو سینل بې کاندېم

تښ یم له سر نه پر ناموس او ننگ فدا یم
داغ د ازادی نه کومر کی که ازاد پام
ز لا هغه غازي پیر چې خو خله شهید شوی پیر
یا پیر پیل شوی که کومر خلی قبیله شوی پیر
موز س لا تلې د یو والي پر زغښ یو قول
پو لا د خپلې خاورې پر تغیر او پر تدبیر یو قول
عشق د خپلو آکې مې پر سینه کې پر هاله وې تل
پاک مې احساس دی ازادي مې تمنا وې تل
خس د بش غوا مر امانیت مې تقاضا وې تل
ماس لا چې ښلې بلېضې د هغه چا وې تل

رښتیني ازاد او وین ملو نه هغه دي چې د خپلو اکې له تر لاسه کولو وروسته د خپل
هېواد د جوړونې، بیا رغاونې، پرمختګ او د خپل ژوندانه د هوساينې لپاره نه ستړي
کېدونکې هڅې او هلې ځلې وکړي، ځکه رښتیني خپلواکي داده چې یو ملت په مذهبي،
سیاسي، اقتصادي، کلتوري او نورو ډګرونو کې پر ځان متکي وي.

د خپل ژوندانه د هوساينې لپاره پخپله کار وکړي، نورو ته د تمې ستړګي ونه نیسي،
د ځان، هېوادوالو او هېواد د روا حقونو څخه د دفاع توان ولري.

دا کارونه هغه وخت کېدای شي چې د ملت ټول وګړي سره متحد او یو موټي وي.
یو پر بل لورېنه ولري، یو د بل په غم غمجن او په خوښۍ یې خوښ شي. ملي ګټې پر
شخصي ګټو غوره وګڼي یعنې که هغه ته زبان او تاوان رسېږي هغه پر ځان ومنې، خو د
هېواد او هېوادوالو ګټو ته زبان ونه رسوي.

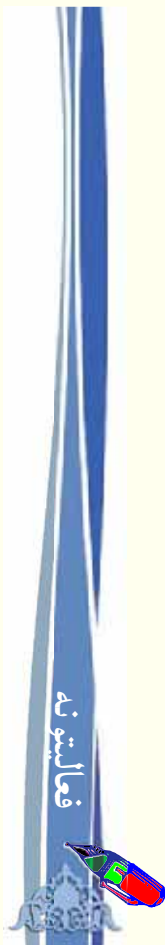

د متن لنډيز:
 خپلواکي او ازادي د خدای جل جلاله یو لوی نعمت دی، د ژوندانه یوه ستره نېکمرغي ده. هر څوک د ازادۍ حق لري.
 افغانانو د خپلواکۍ د بېرته اخیستلو په مبارزه کې له انګرېزانو سره درې لويې جګړې وکړې او په ۱۲۹۸ هـ. ش. کې یې د غازي امان الله خان د واکمنۍ په دوره کې خپله سیاسي خپلواکي بېرته تر لاسه کړه.
 خپلواکي په ملي پوځي او د ژوندانه په ټولو ډګرونو کې په زیارګالني سره ساتل کېږي. په ځانګړي ډول په اقتصادي ډګر کې باید یو ملت دومره زیار وپاسي چې نور و ته د تعې لاس وراوږد نه کړي، ځکه تمه ده چې له خپلواکو ملتونو څخه هم مریان جوړوي.

ختیځ: په دې متن کې له ختیځ څخه موږ هغه سیمې او هېوادونه دي چې د نړۍ په ختیځه برخه کې پراته دي، لکه: د هند لویه نیمه وچه، جاپان، ایران د منځنۍ اسیا هېوادونه او نور....

زبرځواک: په ځانګړو وختونو کې ځینې هېوادونه له اقتصادي، سیاسي او پوځي پلوه د نړۍ تر نورو ټولو هېوادونو ډېر پیاوړي وي. دغو پیاوړو هېوادونو ته د خپل وخت زبرځواک یعنې ستر قوت وایي، لکه په ۱۸ مه او ۱۹ مه پېړۍ کې لویه بریتانیا (انګلستان)، یا له دویمې نړیوې جګړې مخکې جرمني.

فعالیتونه

۱- زده کو ونکې دې له ښوونکي څخه وروسته د متن څښتنې برخې وار په وار ولولئ او د ازادۍ پر مفهوم دې ټولگيو الو ته خبرې وکړي.

۲- زده کوونکي دې په متن کې د راغلو شعرونو معنا پخپلو کتابچو کې وليکي او په ټولگي کې دې ښې واوروي. هر زده کوونکي دې د يو، يو شاعر شعر په پام کې ولري، خو د شاعرانو د شعرونو وېش به د ښوونکي له خوا کېږي.

۳- زده کوونکي دې د (الف) بکس د لغتونو مترادف په (ب) بکس کې پيدا کړي.

(ب)

(الف)

غلام	خپلواکي
ازادي	ابادي
غلامي	بلواکي
سرښندنه	قرباني
رغاونه	مړی

۴- افغانانو ولې درې ځلې له انگرېزانو سره جگړې وکړې؟

۵- په متن کې ستاينومونه (صفتونه) په ښه کړۍ.

۶- د خپلواکو او ناخپلواکو ملتونو د حال په اړه خپل نظر څرگند کړۍ.

۷- زده کوونکي دې د ازادۍ په اړه د کوم بل شاعر نثر او يا پښتو لنډۍ په ټولگي کې وولاي.

کورنۍ دنده

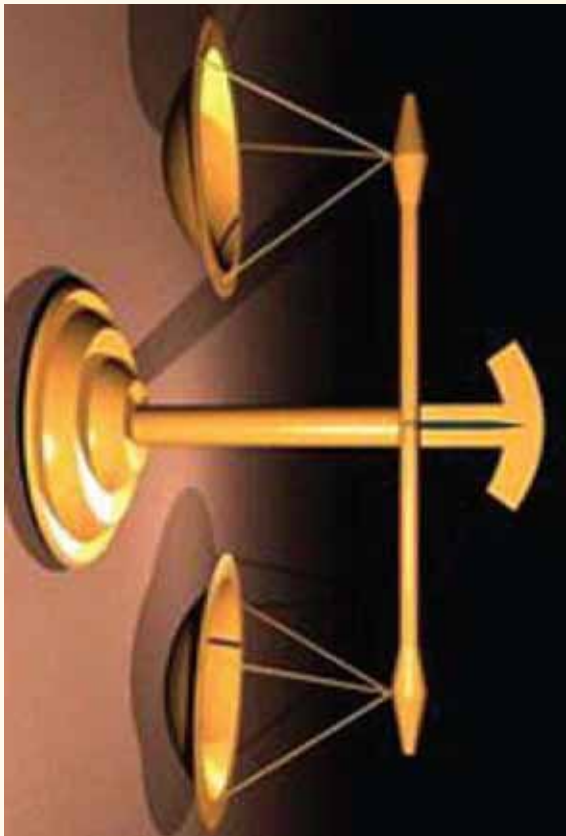
د خپلواکۍ د جگړې په اړه يو په زړه پورې مطلب وليکۍ او بلې ورځې ته ښې په ټولگي کې واوروۍ.

خلورم لوست

د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه عدالت

د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته د راشدينو خليفه گانو دوره وه. لومړی خليفه حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه، دويم حضرت عمر فاروق رضی الله عنه، درېم حضرت عثمان رضی الله عنه او څلورم حضرت علي (كرم الله وجهه) و. دغه څلور واړه د رسول الله ﷺ د يارانو په نامه شهرت لري. په دې څلور واړو خليفه گانو کې هر يو د يوې ځانگړنې له مخې ځانگړی شهرت لري.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د خلافت د چارو د بڼې سنډاليتيا او عدالت له امله ډېر مشهور دی چې تر اوسه يې نړۍ بل ساری نه دی ليدلی.

■ عدالت څه ته وايي؟

■ که د حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د عدالت يوه لنډه کيسه مو زده وي ويې وایست.

د جهالت په دوره کې چې د عربو د ژوندانه هر ډگر ناپوهی او باطل پرستی نیولی و، ژوندی نځوڼې پکې ښخېدې، بتانو ته سجدې کېدې، غلاګانې، شوکي او قتلونه کېدل، د اسلام راتګ داسې یوه معجزه وکړه چې دغه خلک یې په ډېره لږه موده کې داسې سره متحد کړل چې د دنیا لوی لوی سلطنتونه یې د بیرغ په وړاندې سلاهي شول.

څه دیاسه ۱۴ سوه کاله دمخه د عربستان په وچو شګلنو دښتو کې یو منظم او غښتلی امت جوړ شو په لږه موده کې یې د هغې زمانې ستر او ځواکمنو باطل پرستو سلطنتونو ته ماتې ورکړه. په شام، روم، فارس، افریقا، اروپا او د چین په ځینو ځایونو کې یې د توحید او حق پرستی رڼا خپره کړه. د عدل، انصاف او ازادۍ داسې یو نظام یې پکې پلی کړ چې دانن یې هم په نړۍ کې ساری نه لیدل کېږي.

دا ټولې بریاوې د اسلام د پیغمبر حضرت محمد ﷺ د تعلیماتو او د هغه مبارک د یارانو او اصحابو د ایمانداری، صداقت، زيار او کوبښن له برکته د مسلمانانو په برخه شوي وې.

د رسول الله ﷺ یاران او اصحاب د اسلامیت او انسانیت غوره بېلګې او مثالونه دي. دوی نه یوازې د اسلام بلکې د انسانیت په تاریخ کې لوړ مقام لري. د نړۍ زیاتره پوهان، عالمان، فیلسوفان یا په بله وینا د علم او عقل خاوندان او حقیقت منونکي په دغه حقیقت اعتراف کوي.

نن هم که موږ مسلمانان د الله ﷻ په احکامو، د حضرت محمد ﷺ په لارښوونو او د اصحابو کرامو په کړنو عمل وکړو، نو ډېر ژر به وکولای شو چې د اسلام هغه پخوانی شان او شوکت یو ځل بیا راژوندی کړو.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه د خطاب زوی او د رسول الله ﷺ د لویو اصحابو له ډلې څخه و.

حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ته د حضرت ابوبکر صدیق رضی الله عنه تر وفات وروسته په (۱۳ هـ. ق. کال) کې د خلافت واګې وروسپارل شوې.

د حضرت عمر رضي الله عنه د خلافت په وخت کې ډېر فتوحات وشول. ډېرې سيمې د اسلامي خلافت په واک کې راغلې. د ده په وخت کې د اسلامي خلافت په سيمو کې ډېر امن و امان و او وگړو په ډاډه سره ژوند کاوه. لامل (سبب) يې د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه سياست، تدبير او عدالت و. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د اسلامي حکومت ستنې (چې حضرت محمد صلي الله عليه وسلم ودرولې وې) داسې ټينگې کړې چې لږزېدل يې ناشوني وو. د اسلامي عدل پر بنسټ يې د خلافت چارې داسې تنظيم کړې چې د نړۍ هيڅ يو نظام ورسره سيالي نه شوه کولای.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د خپل خلافت په ټوله موده کې د يوه وېښته هومره هم له عدالته تېرۍ ونه کړ. شتمن او غريبان، چارواکي او ولسي وگړي هغه ته د عدل او انصاف په بهير کې يو شان وو.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه يو حل د حج په ورځو کې ټول چارواکي راوغوښتل، په عامه غونډه کې ودرېد او وېي ويل: که څوک له دوی څخه شکايت لري ودې يې وايي. په دې غونډه کې د مصر والي عمرو بن عاص رضي الله عنه او نور لوی لوی چارواکي هم حاضر وو. يو کس ودرېد او وېي ويل: فلاني حاکم پرته له کوم جرمه سل دري ووهم.

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ويل: پاڅېره او خپل کسات تري واخله!

حضرت عمرو بن عاص رضي الله عنه ويل: اې امير المؤمنين! په دې کار سره به ټول حاکمان يې زړه شي، حضرت عمر فاروق وويل: له دې پرته بله لاره نشته او عارض ته يې بيا وويل: راولاړ شه او خپل کسات تري واخله! عمرو بن عاص د عارض څنگ ته ورغی، او هغه يې په دې راضي کړ چې سل ديناره واخلي او له دعوي تېر شي.

يوه ورځ د قریشو مشران د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د ليدلو لپاره راغلل، صهيب، بلال، عمار رضي الله عنه او نور کسان لا د مخه حاضر وو چې زياتره يې ازاد شوي مريان وو. نوبت يې د مخه و، نو حضرت عمر فاروق رضي الله عنه لومړی ازاد شوي مريان خپل حضور ته ومنل او د قریشو مشران منتظر پاتې شول.

ابو سفیان چې د جهالت په وخت کې د خپلې قبيلې مشر و، دا کار ورته ښه ونه

ایسېده. وېي ويل: سبحان الله! مريانو له خلافت له دربار اجازه ومونده او موږ انتظار باسو. د يو شمېر نورو کسانو چې د ابوسفیان همفکره و، دا کار خوښ نه شو، خو يو شمېر نورو د عدالت راز پېژندونکو ويل: موږ بايد له حضرت عمر فاروق رضي الله عنه څخه شکايت ونه کړو، اسلام ټولو ته په يوه او از بلنه ورکړه، څوک چې د خپلې بدمرغۍ له امله وروسته پاتې شول، نن هم بايد وروسته پاتې شي.

د قاديسي له جگړې وروسته چې معاشونه ټاکل کېدل، ټول قبيلوي امتيازات يې له پامه وغورځول او يوازي اسلامي وړتياوې يې په پام کې ونيولې، د اسامه بن زيد معاش يې د خپل زوی عبدالله تر معاش زيات وټاکه. عبدالله ويل: والله اسامه په هيڅ جنگ کې تر ما نه دی مخکې شوی. حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ويل: مگر هغه پر رسول الله ﷺ تر ټا ډېر گران و.

يو ځل د غنيمت مال راغی. أم المؤمنين حضرت حفصه رضي الله عنها چې د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه لور او د رسول الله ﷺ بې بي وه، خپل پلار ته ورغله او وېي ويل: څه چې زما حق وي رايې کړه! حضرت عمر فاروق رضي الله عنه ويل: لورجانې! ته زما په ځانگړي مال کې حق لرې، دا د غنيمت مال دی، ايا ته غواړې چې پلار دې تېری وکړي؟! حضرت حفصه رضي الله عنها حيرانه شوه، له ځايه پاڅېده او لاړه.

د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه په دوره کې د خلافت دربار ته د نژدې کېدو معيار يوازي عدالت او رښتينولي وه. وايي چې يوه ورځ عمر فاروق رضي الله عنه د خپل خلافت په دوره کې د شپې گرځېده چې د خلکو له احواله ځان خبر کړي. ستړی شو؛ يوه ډېوال ته يې ډوډه و لگوله، د انگر دننه د يوې ښځې او نجلۍ خبرې او رېدل کېدې. ښځې نجلۍ ته ويل: لوري په شپد و کې اوبه واچوه.

لوري يې ويل: ولې ته د امير المؤمنين له حکمه نه يې خبره چې هغه په دې کار بندېز لگولی دی.

مور يې بيا تينگار وکړ: پاڅېره او په شپد و کې اوبه گډې کړه، نه مو حليفه وښي او نه د هغه کوم عسکر.

لوړ بې وويل: كه خليفه مو نه ويني، نو الله خو مو ويني، زه دا كار هيڅ كله نشم كولاى چې مخامخ دي د هغه خبره ومنم او په پټه دي د هغه د خبرې خلاف كار وكړم. په همدې سوال ځواب دا نجلۍ عمر فاروق ته ډېره سپېڅلې ښكاره شوه، نو خپل زوى عاصم ته يې په نكاح كړه. له دې سپېڅلې نجلۍ چې كومه لوړ وزيږېده، ام عاصم يې وبلله. ام عاصم د خليفه مروان زوى عبدالعزیز په نكاح كړه او عمر بن عبدالعزیز ترې وزېږېد، هغه څوك چې يو ځل بيا يې د خپل نيکه حضرت عمر فاروق د عدالت بېلگه نړۍ ته وړاندې كړه.

د متن لنډيز:

حضرت عمر فاروق رضي الله عنه داسې عادل خليفه و چې د څو اړس سو و كالو په اوږدو كې د هغه په څېر بل عادل خليفه پيداشو. د هغه په خلافت كې ټول انسانان له خپلو روا حقونو څخه برخمن وو. په هيچا ظلم او تېرى نه كېده او دچا حق بل ته نه وركول كېده. د اسلامي قوانينو په وړاندې ټول سره برابر وو. موږ هم بايد د رسول الله ﷺ او دهغه د اصحابو په امرونو او كړنو عمل وكړو. په ټولنه كې عدالت او رښتينولي رامنځ ته كړو او د اسلامي وروړولۍ پر بنسټ د هر چا حق په پام كې ونيسو. دېې عدالتۍ مخه ونيسو او يوه با انصافه او عادله ټولنه جوړه كړو.

۱- زده كوونكي دي د ښوونكي له لوستلو نه وروسته په وار سره متن ولولي او بيا دې هريو د حضرت عمر رضي الله عنه د عدالت په اړه خبرې وكړي.

۲- زده کونکي دي په متن کې راغلي پېښې په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې بې په ټولگي کې واوروي.

۳- زده کونکي دي د لاندې لغتونو معنا د کتاب په پاى کې پيدا او په جملو کې دې بې استعمال کړي.

نظام	عدالت	خلیفه	رحلت
------	-------	-------	------

۴- زده کونکي دي د راشدینو خلیفه گانو نومونه په تاریخي ترتیب پخپلو ځایونو کې وليکي.

حضرت علي (کرم الله وجهه)، حضرت عمر فاروق رضي الله عنه، حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه، حضرت عثمان رضي الله عنه.

۱- ۲- ۳-
۴-

۵- زده کونکي دي د لاندې لغتونو ضد کلمې پيدا کړي.
امن عدل شتمن مړنى

۶- زده کونکي دي په متن کې مفرد نارينه نومونه په نښه کړي.

۷- حضرت عمر فاروق هغه بې وزله شېدې خرڅوونکې نجلۍ ولې خپل زوى عاصم ته په نکاح کړه؟

زده کونکي دي په يوه ټولنه کې د عدل او انصاف پر ارزښت او اهميت د کتابچې د نيم مخ په اندازه يو مطلب وليکي.

د ښځو حقونه

زده کوونکي باید په دې پوه شي چې ښځې زموږ د ټولنې یوه برخه ده. د اسلام له نظره او هم د اساسي او مدني قوانینو له مخې باید د ښځو حقونو ته په درنه سترګه وکتل شي.

د ښځو په مقابل کې هر ډول ناوړه سلوک او تاوتریخوالی د اسلامي قوانینو او د ټول بشریت له قوانینو او ارزښتونو سره مخالف ګڼل کېږي.

■ تاسې د ښځو د حقونو په اړه څه معلومات لرئ؟

■ که په ټولنه کې ښځه نه وای، نو څه به پېښ شوی وای؟

د بشر په حقونو کې د ښځو حقونو ته زیاته پاملرنه شوې ده. د نړیوالو ارزښتونو پیرینسټ د ولتونو مکلف دي چې د منل شویو اصولو له مخې د ښځې حقونو ته په درنه سترګه وګوري او د ژوند ټول امکانات ورته برابر کړي.

د بشري حقونو د نړیوالو تړونونو له مخې ښځې په ټولنیز او اقتصادي فعال ګډون کې له نارینه وو سره یو شان حقونه لري او په ټولنه کې له ټولو مادي او معنوي امتیازاتو څخه برخمنې کېږي.

ښځو ته د هغوی حقونه ورکول او درناوی کول، د هوسا، مترقي او خوشحاله ټولنې ضمانت کوي، ځکه چې متقابل احترام او غوره چلند د نارینه او ښځې تر منځ مینه او محبت را منځته کوي او د ښکمرغه ژوند لپاره لار هواروي.

د مدني قوانینو له مخې د ښځو د حقونو منل، هغوی ته دا امکان برابروي چې د هېواد په سیاسي چارو کې ګډون وکړي. ان تر دې چې د خپل هېواد مشران په خپله خوښه وټاکي.

ښځو ته د هغوی د حقونو د ورکو لو په لړ کې دا هم باید ومنل شي چې هغوی د خپلو حقونو د لاس ته راوړلو لپاره دولتي ادارو ته لار ولري او هم د ضرورت له مخې وکړای شي چې وکیل ونیسي.

خدای پاک فرمایي چې (ښځې ستاسې لباس او تاسو د هغوی لباس یاست)، د لوی خدای ﷻ له دې وینا څخه څرگندېږي چې ښځه او نارینه یو د بل لپاره د جامو حیثیت لري. څرنگه چې جامې د انسان بدن پټوي او حیا یې خوندي ساتي، همدارنګه نارینه د ښځې او ښځه د نارینه لپاره د عیبونو د پټولو، نیمګړتیاو وکې یو له بل سره مرسته کونکي دي، نو ویلاى شو چې یو د بل لپاره لازم او ملزوم دي.

زده کړه او تعلیم هم د ښځو اسلامي او مدني منل شوی حق دی چې باید په پام کې ونیول شي.

له همدې امله د ښځو حقونه منل او هغوی ته د درنښت په سترګه کتل، د ټولنې د هر غړي ملي، اسلامي او بشري دنده ده.

تجربو دا ثابته کړې ده چې له ښځو سره ښه چلند او نېک خوی، هغوی دی ته اړباسي چې له نارینه وو سره په کړو وړو کې له ښه چلند نه کار واخلي.

له ښځې سره ناوړه سلوک د اسلام له نظره مردود او غندل شوی دی.

ښځه هغه موجود دی چې د ژوندانه په ټولو برخو کې له نارینه سره اوږه پر اوږه برخه لري. ښځه مور ده او مور د ټولنیزو چارو په ټولو اړخونو کې شریکه ده. زموږ د هېواد یو زیات شمېر ښځې پر نورو برخو سربېره د ادب په برخه کې هم ستره ونډه لري. شعري ټولگې، ادبي نثرونه، ناولونه، ډرامې، کیسې او نورې راز، راز لیکنې یې ټولنې ته وړاندې کړي دي چې د ټولنې په سمون، اصلاح او رغاونه کې پوره اغېز لري.

د دې تر څنگه ښځینه لیکوالو او شاعرانو په خپلو اثارو کې د ښځو د حقونو غږ هم پورته کړی دی او د ښځو د ژوندانه ناخوالې یې په خپلو شعرونو او نثرونو کې انځور کړي دي چې په دې توگه یې د ښځو د ذهنونو په روښانتیا کې خپله دنده سرته رسولې ده. دلته د یوې لیکوالې مېرمن ((عظمت)) د نثر یوه بېلگه را اخلو چې پورتنۍ موضوع ته یې پکې انعکاس ورکړی دی.

ته لرم یې!

زه ښځه یم ته نارینه یې ... لیکن خبر یې چې ته څنگه نارینه شوې!؟
که ته فکر وکړې، نو یوه زمانه وه، داسې زمانه چې ته هیڅ هم نه وې ... هو ... ته هیڅ نه وې بالکل په نشت حساب وې.

ما تاله د خپل زړه غوښې او د ځیگر وینه درکړه. لوی انسان مې کړې، انسان مې درنه جوړ کړ. لیکن نن چې ته نارینه شوي، ستا په مټو کې زور پیدا شو، ته له مانه زما حق شوکوي. زما مری، خپه کوي او ما خوري، ولې!

صرف په دې وجه چې زه ښځه یم!؟ کمزوري یم!؟ او د خپلو مټو زور مې د زړه د غوښې او د ځیگر د وینې په شکل ستا مټو ته درکړی دی!؟ ایا دا نرتوب دی!؟ ... دا انصاف دی!؟ ... دا انسانیت دی!؟ نه انصاف دی، نه انصاف دی، نه انسانیت دی.

د لرم فطرت دی، لیکن ته لرم نه یې، انسان یې او زه ستا موریم نو د دې لپاره ته د خپل انسانیت ثبوت ورکړه او خپله مور مه خوره.

ښځه په ټولنه کې داسې موجود دی چې له وجود پرته یې د ژوند دوام او بقا امکان نه لري، نو په کار ده چې د اسلامي لارښوونو او مدني قوانینو په رڼا کې د هغوی حقونو ته په درنه سترګه وکتل شي.

د متن لنډیز:

تاسو په پورتنۍ لوست کې ولوستل چې ښځې د اسلامي او مدني قوانینو له مخې ډکورنۍ او هېواد په برخليک کې مهمه ونډه لري. ښځه او نارینه یو له بل پرته نیمګړي دي. ښځه د ټولنې نیمایي برخه جوړوي او په ټولنیزو او اقتصادي چارو کې له نارینه و سره برابره ونډه لري. د ملي، اسلامي او بشري قوانینو او ارزښتونو له مخې د ښځو حقوقو ته ډېره پاملرنه لازمه ده.

۱- زده کوونکي دې پورتنۍ لوست په وارسره د کتاب له مخې ولولي او نور زده کوونکي دې ورته غورځ ونیسي.

۲- لاندې جملې بشپړې کړئ.

ښځې ستاسو او تاسې د هغوی یاست.

ښځه د ټولنې برخه جوړوي، جنت د تر پینو لاندې دی.

۳- زده کوونکي دې له متن څخه د ښځو حقونه په ښه کړي او دې شمېري.

۴- زده کو ونکي دي د متن سخت لغات په وار سره پر تخته وليکي او نور زده کو ونکي دي د هر لغت د معنا په اړه خبرې وکړي.

۵- زده کو ونکي دي په متن کې مؤنث نومونه په نښه کړي او د (ی) گانو سمه بڼه دي هم په پام کې ولري او په خپلو کتابچو کې دي يې وليکي .

۶- زده کو ونکي دي د مېرمن ((عظمت)) د نشر بېلگه په لوړ غږ ولولي او بيا دي مفهوم په خپلو خبرو کې ووايي.

د ښځو د حقونو په اړه په کور کې يو لنډ مطلب وليکئ او بله ورځ يې په ټولگي کې واوروئ.

عادل قاضي

يوه ورځ يو سړی قاضي ته راغی او له خپل ملگري څخه يې ورته سر وټکاوه.
خپله دعوه يې ورته په زور او ډېر مهارت وويله، نو قاضي وويل:

ته په حقه يې.

بله ورځ د هغه سړي ملگری راغی هغه هم قاضي ته خپله دعوه په ډېر مهارت بيان

کړه، قاضي وويل:

ته په حقه يې.

د قاضي ښځې چې دا دواړه قضاوتونه واورېدل، نو ونيې ويل:

سړيه! دا څه قضاوت دی چې ته يې کوی، دا دواړه کسه په حقه کېدای شي؟

قاضي وويل:

بلي سمه ده، ته هم په حقه يې.

ملي يو والی

ملت د يوه بڼ مثال لري. په بڼ کې ډېرې او بېلا بېلې ونې وي، هره ونه جلا گل او جلا مېوه نيسي او هره مېوه جلا گټې او ځانگړی خوند لري. لکه بڼ چې له يوې وېالې او په کېرې، يو ملت هم د يوه حکومت له خوا اداره کېږي. د يوه هېواد د مېشتو قومونو مجموعې ته ملت ويل کېږي. يو ملت هغه وخت د هوسا او سوکاله ژوند خاوند کېدای شي چې متحد او يو موټی وي. د ملي يو والي په اړه په دې لوست کې د گل پاچا الفت يو شعر تاسو لولئ. په دغه شعر کې ملت داسې يو باغ گڼل شوی چې بېلا بېلې ونې يې د بڼايست او رنگينۍ بېلگې دي.

■ ملي يو والی څه ته وايي او څه گټې لري؟

■ که په يوه ملت کې يو والی نه وي، زيانونه يې څه دي؟

يوز باغ کي وي و لاهمي هدير ي وني
 هر لا پانه يي لايق و لا د سنائي
 د دوی نیلي يو له بله وي تڼي
 غور په غور يوز چمن کي اوسېدلي
 دغه واره د يوز دهقان د لاس وي
 لکه کوټي د يوز لاس ټيټ و پاس وي
 هر يوزي بله ميوز او پل يي نومرو
 رنځ او خوند کي يي توپير ښکاره معلومرو
 مکه دوی لکه د يوز گلشن کلونو
 يو له بله نژدې کړي و لاسونو
 خوا په خوا غاړه په غاړه خوله په خوله وي
 له يوزي خاوري پيدا د يوز گلر وي
 د دي ټولو يوزخزان او يوز بهار و
 ښه او بله يي و شريك يويي واکدار و
 په حقوقو کي يي هېڅ نه و توپير
 باغيان و په هر ي وني ځاي نه يي
 له يوزي ويالي اوږه ورسره راتللي
 په يوز هو اگي ټولې لويديزې
 يو له بله يي هر حال کي شرکت و
 په تمامه معنا يو صحيح ملت و

گل پاچا الفت

د شاعر لنډه پېژندنه:

پورتنی شعر چې د ملي بو والي يوه ښه بېلگه او ښه انځور يې وړاندې کړی دی، د گل پاچا الفت دی. الفت د معاصرو ادیبانو، لیکوالو او شاعرانو په ډله کې د يوه ځانگړي مقام څښتن دی. ډېر کتابونه يې په نثر کې لیکلي دي. شعري کلیات يې په افغاني ټولنه کې ډېر مشهور دي. شعرونه يې تل ژوندۍ بڼه لري. له هر وخت او حالتو سره سمه شاعري ده. نثرونه يې ډېر ښه او ژور مفهومونه او پيغامونه لري. د الفت نثرونه د ټولو خوښېږي.

د متن لنډيز:

د ملت ټول وگړي د اساسي قانون په وړاندې برابر دي. يعنې توکم، ژبه، رنگ او مذهب يې په پام کې نه نيول کېږي.

ټول د اساسي قانون له ښېگڼو برخمن وي. که يو هېواد يو کور وي، نو وگړو ته يې ملت ويلای شو. ژوندي ملتونه خپل ملي ارزښتونه لکه ملي دودونه او روایات، ملي ادب او ملي ژبه، ملي ذوقونه، ملي اخلاق، ملي موسيقي او نور په ډېره ښه توگه ساتي. يو مذهب ملت له نورو ملتونو څخه علم، فن او صنعت اخلي، خو خپلې ملي ځانگړنې ساتي.

د افغانستان قومونه په گډه افغان واحد ملت جوړوي. هر څوک چې د افغانستان تابعيت ولري، افغان بلل کېږي، يعنې د افغان کلمه د افغانستان هر وگړي ته ويل کېږي. افغان واحد ملت له بېلا بېلو قومونو څخه جوړ دی. په افغانستان کې مېشت قومونه ټول يو له بله سره وروڼه دي. په خپلو منځو کې ښې اړيکې لري. د افغانستان د ډېرو ولايتونو په بېلا بېلو سيمو او بېلا بېلو کليو کې د افغان واحد ملت بېلا بېل توکمنه او سپړي او په ډېرې خوشحالي، گډ ژوند سره کوي.

په ځانگړي توگه د گل پاچا الفت شعر هم د ملي بو والي مفهوم څرگندوي. شاعر ملي بو والی له يوه باغ سره تشبیه کړی، لکه څنگه چې په باغ کې مختلفې ونې وي

او بېلا بېل رنگونه او مېوي لري، خو بيا هم له يوي ويالي څخه اوبه کېږي او يو له بل سره پيوند لري، همداسې په يو هېواد کې هم بېلا بېل قومونه ژوند کوي، خو د يو واحد ملت په نامه يادېږي. د دوی گټه او تاوان، غم او خوشحالي او وياړونه سره شريک وي، يو له بله هېڅکله نه شي بېلېدای.

۱- زده کونکي دې له ښوونکي وروسته په خپل وار سره شعر ولولي.
۲- زده کونکي دې د شعر مفهوم په کتابچو کې وليکي او په وار سره دې په ټولگي کې ولولي.

۳- زده کونکي دې په شعر کې ارتباطي کلمي پيدا او په خپلو کتابچو کې وليکي لکه: ونه - پاڼه...

۴- ښوونکي دې زده کونکي په دوو ډلو ووېشي، هره ډله دې د شعر يو بڼه وایي او بله ډله دې هغه معنا کړي.

۵- زده کونکي دې د ملي يوالي په مفهوم لنډې خبرې وکړي.

۶- زده کونکي دې د لاندې کلمو د جمع شکل وليکي:

۱- چمن ۲- توپير ۳- واکدار ۴- ملت

۷- زده کونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې استعمال کړي:

ښلې، زهير، توکم، مهربان

زده کونکي دې د ملي يوالي په اړه يوه لنډه ليکنه وکړي او هغه دې سپارنه په ټولگي کې واوړوي.

او و لم لوست

د مایونو او ناچاوی توکو د ښوونیزو نندارو

زموږ گران هېواد افغانستان د تېرو جگړو په کلونو کې د تباهیو او ویجاړیو ډگر و. د دغو جنگونو بېلا بېلو خواوو د خپلو مخالفینو د له منځه وړلو او مخنیوي لپاره تل مایونو ښخول. د کلونو په اوږدو کې پر دغو ښخو شوو مایونو بولټي راشنه شوي، باد و باران پرې شگې او خاورې اړولي دي. په دې ډول دغه خطرناک او وژونکي څیزونه د انسان له سترگو پټ دي، خو خطر یې زیات دی، انسان او حیوان یې کولای او وژلای شي.

د دې لپاره چې د دغه وژونکي څیز له خطر ه ځان او خپله ټولنه وژغورو، باید د مایونو نښې وپېژنو او نورو ته یې هم ور وښیو.

- تاسو مایونو پېژنئ؟
- تاسې د مایونو په اړه څه معلومات لرئ؟
- مایونو لرونکي سیمې او له مایونو څخه پاکې شوي سیمې په کومو رنگونو نښه کېږي؟

مایوننه او ناچا و دي توکي په هرځای کې پیدا کېدای شي. ډېره گرانه او کله هم ناشونې ده چې مایوننه په سترگو و لیدل شي.

که چېرې تاسو په یوه داسې سیمه کې ژوند کوئ چې ماین پکې وي او یا د ماینونو په سیمه کې تگ راتگ کوئ، نو باید تل مو د ماینونو د علامو او د خطر نښو ته پام وي.

درې ډوله علامي د بېلا بېلو سیمو لپاره موجودې دي :

۱- رسمي علامي یا نښې:

هغه علامي دي چې د ماین پاکۍ د دفتر له خوا ایښودل شوې دي او درې رنگونه لري:

◆ سړي رنگ شوي ډبرې د ماینونو د خطر نښه ده.

◆ ابې رنگ شوي ډبرې د ناچاودو توکو د خطر نښه ده.

◆ سپینې رنگ شوي ډبرې د پاکې سیمې نښه ده.

یادې شوي نښې کېدای شي چې پر ډېوالونو، د جگړې په لومړۍ کرښه، د سړک ترڅنګ، رنگو شویو ودانیو او نورو سیمو کې وکارول شي.

په ځینو سیمو کې ځینې سیمتي سټې لیدل کېږي چې یوه خوا یې سره او بله خوا یې سپینه رنگ شوي ده. سره خوا د خطر او سپین اړخ یې د پاکې سیمې نښه ده.

۲- نارسمي یا سیمه ییزې علامي یا نښې:

هغه علامي دي چې د خلکو له خوا ایښودل شوي دي، لکه:

◆ د ډبرو او خاورو کوټ یا څلی.

◆ هغه نښه چې له لرګي او یا تېرې څخه جوړه شوې او د خطرناکې ساحې پر لور

د اشارې په شکل ایښودل شوې وي.

◆ لرګي، د ونې ښاخونه او نور شیان چې سړک یې بند کړی وي.

◆ هغه ډبرې چې د سړک او لارې پر غاړه ایښودل شوې وي.

◆ د چلیپا نښه چې له لرګیو یا نورو شیانو څخه جوړه شوې وي او داسې نور.

۳_ د ماینونو او ناچاودو توکو د موجودیت احتمالي سیمې:

- ◆ هغه سیمې چې مخکې د جگړې سیمې وې.
- ◆ د څارویو څرمن او یا هډوکي.
- ◆ نظامي مورچې او څارځایونه.
- ◆ وچ بوټي او هغه ځمکې چې ښې ښې بدلون موندلی وي.
- ◆ د وسلو او کارتوسو صندوقونه، کارتوس او د پوځي وسایلو خراب شوي پاتې شوني (بقایا).

◆ د سیمونو توټې او اغزي لرونکي سیمونه.

◆ هغه لارې او سړکونه چې کار ترې نه اخیستل کېږي.

د لوست اصلي پیغام:

سړي رنگ شوي ډبرې د ماین د خطر، ابې رنگ شوي ډبرې د ناچاودو توکو د خطر او سپینې رنگ شوي ډبرې د پاکې سیمې ښې دي.

زده کوونکي دي دغه ښې په پام کې ولري او د کورنور کسان او همزولي دي هم په دغو خطرونو پوه کېږي.

۱_ زده کوونکي دي متن په وار سره ولولي او د ماینونو په اړه دي د درس مفهوم په لنډه توګه وړایي.

۲_ زده کوونکي دي د لاندې رنگونو په اړه یوه کرښه ولیکي چې دغه رنگونه د څه لپاره دي:

۱_ سور ۲_ سپین ۳_ ابې

一

一

وېراندې کړي.

سری رنگ شوی، ڀڄي ڏ ڏ خطر نيندو ده.

کورنی دندہ

سترگو ليد لي وي، په لنډه توگه دي وليکي.

اتم لوست

د امير شير علي خان واکمني او د پښتو ژبې ودنه

- امير شيرعلي خان د افغانستان په معاصر تاريخ کې يو مشهور واکمن دی. د امير دوست محمد خان زوی دی او دوه ځله يې پاچاهي کړې ده.
- امير شير علي خان علم پالونکی او ترقي خوښوونکی پاچا و. د افغانستان په معاصر تاريخ کې لومړنی پاچا دی چې د پښتو ژبې د علمي او عملي پرمختګ لپاره يې کار کړی دی.
- پښتو يې په پاچاهي دربار کې روزلې ده. د ده په دوره کې پښتو کتابونه چاپ شوي او د دې ژبې د ودې او پراختيا لپاره هلې ځلې شوي دي.
- د امير شير علي خان د واکمنۍ په وخت کې کوم پرمختګونه و شول ؟
- امير شيرعلي خان پښتو ژبې ته کوم خدمتونه کړي دي ؟

د امير دوست محمد خان تر مړينې وروسته چې د هغه زوی امير شيرعلي خان واکمن شو، په هېواد کې د واک پر سر شخړې روانې وې. امير شيرعلي خان له دغو ستونزو سره سره په خپله دوره کې د هېواد د ترقي او علمي سطحې د لوړولو لپاره هڅې کړې دي.

د امير شيرعلي خان د واکمنۍ په وخت کې لومړی ځل له هند څخه د چاپ لیتوگرافي (دېرین) ماشینونه راوړل شول. په دې ماشینونو يې کتابونه، جريدې، نور مطبوعات او دولتي پاڼې چاپولې. په کابل کې د امير شيرعلي خان په وخت کې دوه مطبوعي جوړې شوې، يوه يې د شمس النهار او بله د مصطفوي په نامه يادېده.

د امير شيرعلي خان په وخت کې د شمس النهار جريدې خپرېدل پيل شول. د شتمه معلو مالو له مخې دا په معاصر افغانستان کې لومړنۍ جريده وه. دې جريدې د نوي فکري غورځنگ د ودې لپاره مطالب خپرول. دغه نوی فکري غورځنگ د افغان سيد جمال الدين او سيد نورمحمد شاه له خوا رامنځته شوی و.

امير شيرعلي خان د پښتو ژبې ودې ته ځانگړې پاملرنه درلوده. د ده په وخت کې ځينې عسکري کتابونه له انگرېزي څخه پښتو ته وژباړل شول، لکه: پلې (پياده) يو عسکري کتاب دی چې موضوع يې د عسکرو تمرين او قواعد دي. دغه کتاب قاضي عبدالقادر پښوري پښتو ته ژباړلی دی او په ۱۸۷۲ مېلادي کال د کابل په بالا حصار کې چاپ شوی دی.

د عسکري قواعدو يو بل کتاب له انگرېزي ماخذونو څخه محمد ابراهيم خان ژباړلی دی. د دې کتاب يوه نسخه د امير حبيب الله خان په مهر د اطلاعاتو او کلتور وزارت د خطي نسخو په کتابتون کې خوندي وه.

د امير شيرعلي خان په وخت کې ځينې ديني، مذهبي او تعليمي کتابونه هم ليکل شوي دي، لکه: د فيض محمد اخونزاده ((روضۃ المجاهدين)) او دوست محمد خټک ((تفسير بدرمنير او بحر العلوم)).

فيض محمد اخونزاده د روضۃ المجاهدين په پای کې د امير شيرعلي خان ستاينه په

دې ډول کوي ده:
په جهان کې چېن ساعې پر
د تمام اسلام داعي پر
فور چاکړي کتابونه
په جهان کې تصنیفونه
مکي دا بحث بیان
په پارسو پښو عیان
دا امین د داین مجلي
مسمی په شپږ علي

دوست محمد خټک د همدغه وخت يو بل لیکوال او شاعر دی. د نوموړي د نسب لړۍ د خوشحال خان بابا تر کورنۍ رسېږي. دوست محمد خټک د ((تفسیر پلرمښیر او بحر العلوم)) په نامه کتابونه په همدغه وخت کې لیکلي دي. دوست محمد خټک د بحر العلوم کتاب د امیر شېر علي خان په نامه داسې پای ته رسولی دی:

د امین د شاهي زفر دی
عالم دلاوته نسکور دی
په کابل کې جانشین دی
حکمنده یې فکین دی
ګناههار او هرات دینم
چې د دلا حکمونو د ویرینم
پسې بلخ دی بڼ لاسره
تو خیر لا بهر لا ورسره
له امین دوست محمد خانم
دی خلف دی قلندر دانم

نورمحمد نوري ((کندهاری)) هم د امير شيرعلي خان د وخت يو ښه ليکوال دی. نوموړی په سندهي، عربي، انگليسي، پارسي او اردو ژبو ښه پوهېده. نورمحمد نوري د ((تحفة الامير)) په نامه کتاب په ۱۲۸۲ هـ. ق. کال کې بشپړ کړی، دا د پښتو ژبې گرامر دی چې په پارسي ژبه ليکل شوی دی. ((گلشن امارت)) د نوري يو بل تاريخي کتاب دی چې په ۱۲۸۷ هـ. ق. کال کې په پارسي ليکل شوی دی او په ۱۳۳۵ هـ. ش. کال کې په کابل کې چاپ شوی دی. نوري ((د افغانستان تاريخ)) په نامه يو بل کتاب هم ليکلی دی.

امير شيرعلي خان امر کړی و چې ټول عسکري تمرينه بايد په پښتو وي. د دې امير په وخت کې به تعليماتنامې، ليکونه او فرمانونه هم ټول په پښتو ليکل کېدل. امير شيرعلي خان په خپل وخت کې ټول عسکري القاب، بولي، (قوماندني) او عناوين په پښتو کړل، لکه:

رتبه	پښتو لقب
سپه سالار	ټول مشر
نايب سالار	سر غټ مشر
جړنيل	غټ مشر
برگه	پنځر (پنځه ز) مشر
صوبه دار	بلوک مشر
کرښل	زرمشر
کپتان	سل مشر
حواله دار	لس مشر

د ملاکي مامو رينو القاب داسي پښتو شوي دي.

رټبه	پښتو القاب
صدراعظم	لوی مختار
خارجہ وزیر	لوی معین د باندې
حشمت الملک	لوی معین د غرو
مستوفي	لوی ملک
دبیر الملک	لوی کښلی

د متن لنډيز:

امير شير علي خان يو علم پالونکی او ترقي خوښوونکی پاچا و. ده له هند څخه د چاپ ډبرين ماشينونه راوړل او د کتابونو، جرېدو او دولتي پانو په خپرولو يې پيل وکړ. په کابل کې يې دوه مطبعې جوړې کړې چې يوه يې د شمس النهار او بله يې د مصطفوي په نامه يادېده. امير شير علي خان په خپل وخت کې ټول عسکري القاب او بولي (قوماندې) په پښتو کړې.

امير شير علي خان د پښتو ژبې له ودې او پرمختگ سره ځانگړې مينه لرله.

فعاليتونه

۱- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايي.

◆ د امير شير علي خان په وخت کې په کابل کې کومې مطبعې جوړې شوې؟ نو موږ ته يې واخلئ.

◆ د امير شير علي خان په وخت کې پلې کېدونکي نوي فکري غورځنگ د چاله خوا رامنځته شوی و؟

♦ د امير شيرعلي خان په وخت کې کوم ديني او مذهبي کتابونه د چاله خوا و ليکل شول؟

۲- زده کونکي دې هر يو په وار سره متن په لور اوواز ولولي او نور دې ورته غوږ ونيسي.

۳- د لاندي جملو تش خاېونه په مناسبو کلمو په پښل ډک کړئ:

په کابل کې د امير شيرعلي خان په وخت کې دوه مطبعې جوړې شوې، يوه د او بله د په نامه يادېده.

امير شيرعلي خان په خپل وخت کې ټول عسکري پښتو کړل.

۴- زده کونکي دې په دوو گروپونو وېشل شي، د هر گروپ استازي دې په وار سره د درس مفهوم ووايي او نور دې ترې پوښتنې وکړي.

۵- زده کونکي دې مفرد ، مؤنث او جمع مؤنث نومونه له متن څخه راوباسي او په ټولگي کې دې بې ولولي.

۶- د امير شيرعلي خان په وخت کې دغه لاندي کتابونه ليکل شوي، زده کونکي دې د هر کتاب مخ ته د هغه د ليکوال نوم وليکي:

۱- روضۃ المجاهدين

۲- تفسير بدر منير

۳- بحر العلوم

زده کونکي دې د خپلو معلومانو له مخې په څو کړنوکې د امير شيرعلي خان تر دورې راوړسته د پښتو د ودې په اړه لس لس کړنې وليکي.

نهم لوست

نورستان

د لوی ننگرهار نوم په مو له خپلو مشرانو او ریډلی وي. لوی ننگرهار د افغانستان په ختیځ کې پروت دی. یو وخت د مشرقي د اعلی حکومت په نامه یادېده. په لوی ننگرهار کې پخپله اوسنی ننگرهار، کونړ، لغمان او اوسنی نورستان ټول شامل و.

بیا وروسته لغمان او کونړ د جلا ولایتونو په توګه ومنل شول، خو د نورستان ډېره برخه لا تر وروستیو پورې په کونړ او څه یې په لغمان پورې تړلې وه چې بیا د یو مستقل ولایت په توګه ومنل شو.

راځئ چې د خپل هېواد دغه غرنۍ ښېرازه او سمسوره سیمه او وګړي لږ وپېژنو.

■ تاسې د هېواد د ختیځو ولایتونو په اړه څه معلومات لرئ؟

■ د نورستان کومې ځانګړنې تر ټولو زیاتې په زړه پورې دي؟

افغانستان ۳۴ ولایتونه لري، یو یې نورستان دی چې په دې وروستیو کې د ولایت په توګه منل شوی دی. د نورستان زیاتره برخې، لکه: کامدېش، برگمتال، وایګل دره، واما او پارون پخوا په کونړ ولایت پورې او یو څه برخې یې په لغمان ولایت پورې تړلې وې.

نورستان په عمومي ډول په دریو برخو وېشل کېږي: ختیځ نورستان چې کامدېش او برگمتال پکې راځي. مرکزي نورستان چې وایګل دره، واما، پارون او کنټیوایکي راځي او غربي نورستان چې دواب، نورګرام او منډول ولسوالۍ په کې شاملې دي. د نورستان پخوانی نوم کافرستان و او د امیر عبدالرحمان خان تر واکمنۍ پورې یې وګړو ځانګړی دین درلود. د دغه دین پيروان لاتر اوسه د چترال په یوه سیمه کې پاتې دي چې ګلش یې بولي.

نورستان ډېر سمسور غرنی ولایت دی. زیاتره غرونه یې په طبیعي ځنګلونو پټ دي، هوا یې په اړي کې ډېره معتدله او د ژمي ډېره سړه ده. نېټر، سروه، کاجل، سرپ څپړۍ، غوره څپړۍ، بنوون، چنارنګی، وربستی (غرنۍ بادام) انار او نورې یې هغه غرنۍ ونې دي چې پخپله راشنې کېږي.

غوز، توت، مرغۍ، مڼه، خوبانۍ (زرډالو) ناک، اینغر، شفتالو او نورې یې هغه ونې دي چې ګنبڼول کېږي. همدغو ونو بوټو او ځنګلونو نورستان ته ډېره ښکلا ښلې ده. نورستان ډېر خوړونه، چینی او څو سیندونه هم لري. لنډی سیند، د پیچ سیند او د الینگار سیند د نورستان له غرونو څخه سرچینه اخلي. دغه غرونه د ختیځ هندوکش د غرونو لړۍ ده.

همدغو ځنګلونو، ونو، بوټو او خوړونو د څارویو د روزنې لپاره ښه او مناسب څر ځایونه رامنځته کړي دي، ځکه خو نورستان د څارویو په روزنه کې ځانګړی شهرت لري. غواوې، غوايان، ګدان، مېړې، سېرلې او وزې یې مشهور څاروي دي. د نورستان ولایت زیاتره برخه غرونو نیولې ده. د کرکيلې وړ ځمکې یې بېخي لږې دي. جوار، غنم، اوریشي، بدن، لوبیا او الوګان یې مهم حاصلات دي.

د یادونې وړ ده چې په نورستان کې په دوډیز ډول د کرکيلې چارې د ښځو او د څارویو دروزنې چارې د نارینه و پر غاړه دي.

د نورستان و لایت مرکز پارون دی. نورستان د هندوکش د غرونو په لړۍ کې پروت دی، همدا لامل دی چې له یوې درې بېلې درې ته تګ راتګ زیاتره باید پلۍ وي او د ژمي په موسم کې ناشونی وي. دا طبیعي خنډونه د دې لامل شوي چې د نورستانیانو ترمنځ اړیکې لږې کړي او ورو ورو په نورستاني ژبه کې لهجې رامنځته کړي او د وخت په تېرېدو په جلا ژبو واوړي.

نورستانیان یو اریایي تېر دی چې تر اوسه یې د لرغوني اریایي ژوندانه ډېر څه ساتلي دي. نورستانیان ځانګړي دودونه لري. عام لباس یې پرتوګ، کمیس او پکول دی. ګڼین، ګنډۍ، ډیګره او پاتیاوې یې ځانګړی لباس دی.

د نورستان کلي زیاتره دهمسکو غرونو په لمنو کې جوړ شوي دي. د غوزانو، مرغیو، انګورو او توتانو بڼونه او بهاند خوړونه یې د کلیو ښکلا لایزالوي. له غوزانو پرته د نورستان نورې مېوې د خرڅلاو بازار ته نه وړاندې کېږي.

۱- گډبن: پېر ورېن پرتوگ چې تر زنګانه پورې وي او پر پرتاګه د پاسه اغوستل کېږي.

۲- گنډۍ: د کورنۍ په څېر، خو ساده وي چېونه نه لري او له وړيو پرته پکې نور څه هم نه وي کارول شوي.

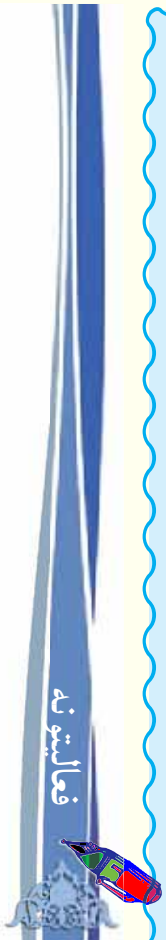
۳- ډيگړه: گنډۍ او ډيگړه دومره توپير لري چې گنډۍ ساده وي او د ډيگړې د لستونو چاپېره او گريوان رنگه او گلدار وي. تر گنډۍ يو څه لنډه هم وي.

۴- پايتاوي: يوه پېره اوږده او پلنه ورېنه پټۍ وي چې په ونو بوټو او غرونو کې ښي د پنډيو د ژغورنې او د سترېا د مخنيوي لپاره تر پنډيو تاووي.

د متن لنډيز:

نورستانيان يو اريايي توکم دی. ډېري لرغونې اريايي ځانگړنې يې لا تر اوسه ساتلي دي. د کونړ، چترال، بدخشان او لغمان په منځ کې د هندوکش د غرونو په ختيځو لړيو کې او سېري. د امير عبدالرحمان خان د واکمنۍ پر مهال يې د اسلام سپېڅلی دين منلی دی. د خلکو کسب يې زياتره څاروي روزنه او کرکيله ده.

۱- زده کوونکي دې متن په لوړ غږ ولولي او نور دې ورته غوږ ونيسي.

۲- زده کوونکي دې د متن لنډ مفهوم په خپلو خبرو کې ووايي، که ځواب نيمگړی وي، بل زده کوونکي دې هغه بشپړ کړي.

۳- زده کوونکي دې له متن څخه د ونو او مېوو نومونه په خپله کتابچه کې وليکي او بيادې هغه په ټولگي کې واوړوي.

۴- زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته لنډ ځوابونه ووايي:

◆ په نورستان کې د کار وېش څه ډول دی؟

◆ په نورستان کې کومې غلې دانې کېږي؟ نومونه يې واخلئ.

◆ په متن کې مو کومه برخه خوښه ده او ولې؟ خپل نظر څرگند کړئ.

۵- د نورستان مرکز په نښه کړئ او له سم ځواب نه په پېنسل کرښه چاپېره کړئ:

الف - وايگل ب - برگمتال ج - کامدېش د - پارون

۶- په خپلو کتابچو کې لاندې مفرد نومونه په جمع او جمع نومونه په مفرد واړوئ.

جمع نوم

- ۱_ و لایتونه
- ۲_ خنگلونه
- ۳_ الوگان
- ۴_ خنډونه
- ۵_ ځمکي

مفرد نوم

- ۱_ غوز
- ۲_ مڼه
- ۳_ توت
- ۴_ سیند
- ۵_ لمنه

د نورستان د خلکو د دودونو په اړه له خپلو مشرانو څخه معلومات تر لاسه کړي او
په یو مخ کې یې ولیکي.

پوهاند رښتين ادبي څېره

زمونږ د ادبياتو په معاصر تاريخ کې ځينې داسې نومېالي، څېرې شته چې د پښتو ژبې د معاصر ادب پنځه ستوري يې بو لي.

دغه پنځه ستوري : پوهاند عبدالحي حبيبي، قيام الدين خادم، گل پا چا الفت، عبدالروف بېنوا او پوهاند صديق الله رښتين دي چې د معاصر ادب بنسټونه يې ايښي او په ژبه او ادب کې ځانگړی مقام لري. په دې درس کې به د پوهاند صديق الله رښتين په اړه معلومات ولولئ.

۱- د پښتو ادب د معاصرې دورې د دغو پنځو ستورو په اړه څومره معلومات لري؟

۲- پوهاند صديق الله رښتين د پښتو ژبې او ادب په کومو برخو کې کتابونو ليکلي دي؟

پوهاند صدیق الله رښتین د افغانستان د معاصرو لیکوالو په ډله کې نو میالی لیکوال او اديب دی. صدیق الله رښتین د مولوي تاج محمد زوی دی او په ۱۳۹۸ هـ. ش. کال د مومندو د ((سره کمر)) په یوه علمي کورنۍ کې زېږېدلی دی. لومړۍ زده کړې یې په خپله کورنۍ کې کړي دي. نورې زده کړې یې د ننگرهار د هېډې (نجم المدارس) په مدرسه او د کابل په عربي دارالعلوم کې سرته رسولي دي.

پوهاند رښتین په ۱۳۱۸ هـ. ش. کې د پښتو ټولنې په غړیتوب منل شوی دی. دا یې د رسمي دندې پیل دی او بیا یې بېلا بېلې دندې ترسره کړي دي. په پښتو ټولنه کې د قواعدو د څانګې مدیر، د پښتو ټولنې مرستیال، د پښتو ټولنې لوی مدیر او بیا رئیس و. په ۱۳۳۵ هـ. ش. کال کې د پوهنې وزارت مشر و او د ادبیاتو پوهنځي استاد مقرر شو.

پوهاند رښتین پر پښتو سربېره په دري، عربي او اردو ژبو هم ښه پوهېده. په دغو ژبو یې یو شمېر مقالې لیکلي او خپرې کړي دي. هغه په بېلا بېلو علمي موضوعاتو لکه: گرامر، د ادبیاتو تاریخ، هنري نثر او نورو کې په لس گونو کتابونه لیکلي دي چې ځینې یې دا دي:

د پښتو ادب تاریخ، پښتو ادبیات (رساله)، پښتانه شعراء دویم ټوک، د پښتو نثر هنداره، د پښتو ادب درې مشهورې کورنۍ، پښتو گرامر په دري ژبه، پښتو اشتقاقونه او ترکیبونه، پښتو ژبپوهنه، د پښتو او سانسکرېت تړنډپوالی، پښتو څېړنه، د هند سفر، د ننگرهار او قطغن سفر، د مصر سفر، د شوروي اتحاد سفر، نو میالي پوهان او غازیان، پیاوړي شاعران، روښان ستوري، ادبي او تاریخي سمونې او نور.

د پوهاند رښتین د چاپ او ناچاپ کتابونو شمېر څه د پاسه اتیا و ته رسېږي. همدارنګه یې په سلگونو مقالې په بېلا بېلو خپرونو کې خپرې شوې دي. نوموړي د لیکوالۍ په پیل کې شاعري هم کړې ده، خو وروسته یې یوازې نثر ته مخه کړې او په دې ډګر کې ډېر زیات راځلېدلی دی. پوهاند رښتین په ادبي هنري نثر کې پوځ لاس درلود او په دې ډګر کې یې ډېر کار کړی دی. هغه ډېر شمېر زلمي لیکوال روزلي او د خپل ادب

خدمت ته يې چمتو کړي دي.

پوهاند رښتين په ۱۳۷۷ هـ. ش. کال کې له نړۍ سترگې پټې کړې او د ننگرهار په بهسو د واکې د کونړ د لوی سرک پر غاړه خاورو ته وسپارل شو.

د پوهاند رښتين د نثر يوه بېلگه :

وايي چې ښه شاعر د قوم سترگې او د حال ترجمان دی. دی په خپله ژبه د خپل چاپېريال ترجماني کوي. د اصلاحي نظر لوی خاوند وي. په خپل ذاتي نظر پسې نه گرځي. د ودانۍ کارونه يې خوښېږي او په شعر کې يې د يو څرگند او عالي مرام پلوشې ځلېږي. اشعار يې د قام او وطن له درده ډک وي. کله يې شعر د تورې پرک او کله د ژوند بربښنا وي. خيال يې قوي او عزم يې ټينگ وي، څه چې وايي هغه پخپله هم کوي. د وينا او عمل ترمنځ يې پوره نژدېوالی موجود وي. رښتيا وايي او په رښتيا و پسې گرځي. د قام په درد ښه پوهېږي. د اشعارو په پردو کې يې تاريخونه پراته وي. د لوړ همت او اوچت خيال څښتن وي. هر څه نه وايي، حق وايي، حق غواړي او حق لټوي. د خوږمنو د زړه همراز او همخيال وي. د ولس په ژبه غږېږي. په کږو لارو نه درومي. خوشامنګر او غوره مال نه وي او د شعر مرغلرې په کوچکو نه پلوري، لکه چې خوشحال خټک ويلې دي :

د هغه شاعر دانې وشر پر ژبه
چې د شعور دانې پلوري پر مال

د باغ ننداره

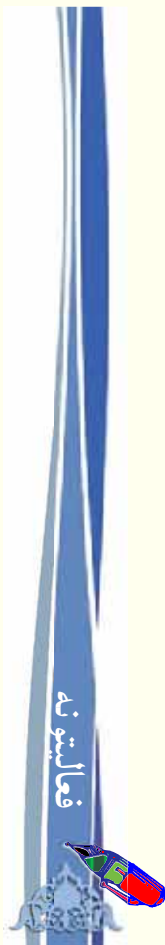
يو سهار شوم، روان د باغ په لورې
په اسمان کې ښکاره پلا لاسېکلي سوري
باغ ته لاهم ريو عجب ښکلي گلشن و
د ښايسته ښايسته بللو شمين و
قسم قسم وس وړونه د مرغانو
په دې باغ کې چهار و د توڼانو
ښير هسې په مزل و الوتلی
له فرحند واره باغ و غوړه پالمې
د قدرت ټالو رنگينه ښايسته ولا
د هس ټوټې غېږ کې ايښې گلشنه ولا
لهم راوخوت له مشرق خضد رڼا شوه
هس طرف ته د ژوندیو شور غوغا شوه
سيوري پيړونک سجدې باندي قبلي ته
په تعظيم او احضار مخ د کعبې ته
زر زري ومانځکې د لم پري راخپري شوي
کې چاپلۍ د اسمان لمنې سرې شوي
سپينو پي خوځي د اوسانځې ويللې
له خوښه ټولې پورته و الوتلي
نازکې د بوټو زياتا له پخوا شوه
د غوټو خواځکې، وازلا په خندا شوه
جوړه په باغ کې لايو بل رنگه حالت شو
تا به وي پاچا له خو به را اوجت شو

د متن لنډيز:

پوهاند صديق الله رښتين د پښتو ادبياتو د معاصرې دورې يو نو ميالې اديب او ليکوال دی. په بېلا بېلو موضوعاتو کې يې په لس گونو کتابونه ليکلي دي. ډېر کسان يې د خپلې ژبې، ادب او هېواد د خدمت لپاره روزلي دي. لکه نوم او تخلص چې يې د صداقت او رښتينولي استازيتوب کوي، په عملي ژوندانه کې هم خپل هېواد، خپلې ژبې او خپلو هېوادوالو ته صادق او رښتينی و. پوهاند رښتين د پښتو ژبې او ادب له هغو بنسټ اېښودونکو څخه دی چې د پښتو ژبې گرامر، ادب تاريخ، څېړنې او هنري نثر په برخه کې يې مهم کارونه سرتړه رسولې او ډېر ارزښتمن اثار ترې راپاتې دي.

- ۱- زده کو ونکي دې لاندې پوښتنو ته ځواب وړايي :
پوهاند صديق الله رښتين د پښتو ژبې او ادب په کومو برخو کې کتابونه ليکلي دي ؟
- ۲- زده کو ونکي دې په چوپه خوله متن ولولي او لنډ مفهوم دې يې په پنځه پنځه کرښو کې په خپلو کتابچو کې وليکي او هغه دې په وار سره په ټولگي کې ولولي.
- ۳- زده کو ونکي دې په وار سره د ((ښه شاعر)) متن په لوړ او اړ په ټولگي کې ولولي.
- ۴- زده کو ونکي دې د پوهاند رښتين د مهمو کتابونو نومونه واخلې.
- ۵- زده کو ونکي دې لاندې لغتونه د کتاب د پای له برخې معنا او په جملو کې دې ښي وکاروي :

- ۱- مدام ۲- عالي ۳- همران ۴- نوميالی ۵- درداني
- ۶- زده کو ونکي دې د خوشحال بابا دا لاندې شعر معنا کړي :

د هغه شاعر ځاني وښه په ژبه
چې د شعر درداني پلوري په مال

- ۷- زده کو ونکي دې په دوو ډلو وېشل شي د ((ښه شاعر)) په متن کې دې يوه ډله مفرد مکررونه او بله ډله دې جمع مکررونه پيدا کړي.

د پښتو د معاصر ادب د پنځو ستورو له ډلې څخه د هريوه په اړه چې تاسو ته اسانه وي، په خپله کورنۍ يا شاوخوا کې پوښتنه وکړئ او شپږ شپږ کرښې يې د ژوند يا کتابونو او يا هم د شعر او نثر په اړه وليکئ، سيالنه يې ټولگي ته درسته راوړئ او په خپل خپل نوبت يې ولولئ.

لاسي صنايع

■ لاسي صنايع څه ته وايي؟

د ماشيني صنعت تر څنگ، لاسي صنعت هم د يو هېواد په اقتصادي او کلتوري پياوړتيا کې ډېر لوی ارزښت لري. لاسي صنايع ډېره لرغوني تاريخچه لري. انسانانو د خپلې اړتيا له مخې له هماغو لومړنيو دورو څخه د لاسي صنايعو کار ته لاس اچولی. دوی په خپله خوښه د لومړنيو موادو بڼه اړولې او د خپلې اړتيا ورشيان يې ترېنه جوړ کړي دي. بيا وروسته ورسره ښکلا هم ملګرې شوې او د يو څيز په جوړونه کې يې ښکلا هم په پام کې نيولې ده. په افغانستان کې هم لاسي صنايع اوږد تاريخ لري او مختلف ډولونه يې دود دي چې په دې درس کې پرې خبرې کوو.

■ لاسي صنايع د انسانانو په ژوند کې څه تاثير لري؟

■ په افغانستان کې کوم ډول لاسي صنايع دود دي؟

د خامو او لومړنيو موادو بدلون په داسې يو شي چې د وگړو د استفادې وړ وگرځي صنعت نور مېږي. صنعت په دوه ډوله دی: ماشيني او لاسي. ماشيني صنايع د ماشين له لارې توليدېږي او لاسي صنايع هغه دي چې په لاسونو جوړېږي. د بېلگې په توگه که لرگي خام مواد وگڼو، نو کله چې ترکان له هغو څخه کړکۍ، دروازي او مېوزونه جوړوي، همدا د لاسي صنعت يو بهير دی، خو په دې شرط چې په جوړېدو نکو شيانو او څيزونو کې به ښکلا او ظرافت هم په پام کې ساتي.

زموږ په گران هېواد کې لاسي صنايع ډېر لرغونی تاريخ لري. د ډېرو پخوانيو لاسي صنايعو اثار چې د کار اسباب، گانې، سکې، د ښکار وسایل او نور پکې دي، ليدل شوي دي. اوس هم لاسي صنايع زموږ په هېواد کې ډيو شمېر خلکو کسب او بوختيا ده چې پر اقتصادي ارزښت سربېره کلتوري ارزښت هم لري. هغه شيان چې د کليو، بانډو او ښارونو ښځې، نارينه، نجونې او هلکان يې په خپلو لاسونو جوړوي او بيا يې په جوړښت کې له ساده وسايلو څخه کار اخلي، لاسي صنايع بلل کېږي. لاسي صنايع نه يوازې زموږ ضرورتونه پوره کوي، بلکې زموږ ژوند او داستوگنې چاپېريال هم ښکلې کوي. د هرې سيمې لاسي صنايع د خپلې سيمې له خامو موادو څخه جوړېږي. په بله وينا هغه مواد چې په هماغه سيمه کې پيدا کېږي او خلک يې په اسانه او ارزانه بيه ترلاسه کوي، لاسي صنايع ترې جوړوي. لکه څنگه چې وړۍ، ورځني زموږ د هېواد په شمالي مرکزي او لوېديځو برخو کې ډېرې پيدا کېږي، نو له هغو څخه خالي، تفرې، ليمڅي، برک، شړۍ، ښيونه، واسکيونه، جورابې، دستکشې او نور شيان جوړوي. په پکتيا کې موزي ډېر پيدا کېږي او له هغو څخه شکرۍ، توکرۍ، خولۍ، او بيوزي (لاسي پکي) جوړوي. پروان او استالف د ښکلو خټينو لورينو له کبله مشهور دي چې د لورينو مختلف ډولونه، لکه کاسي، صراحی، شمعۀ دانونده، غابونه او نور په ډېره ښکلې بڼه جوړوي. همدارنگه د دغې سيمې گلدانونده، پيالې، کتوۍ، منگي، چاټۍ او نور هم ډېر مشهور دي. په کندهار او هرات کې له ورېښمو څخه ښکلې سکوی (خامکونده)، دسمالونه او لنگۍ جوړوي. په شمال کې له سونډو څخه پوړي، بوچۍ او رسۍ جوړوي. همدارنگه

په بغلان او هرات کې خامک، گلدوزي او نور د گنډلو دود شته چې مصنوعات يې په هېواد او بهر کې خوښوونکي لري.

په کونړ او نورستان کې له لرگي څخه پردروازو او کرکيو سربېره مختلف ښکلي لرگين شيان جوړوي چې خورا مشهور دي.

له څرمني څخه خپلې، بوتان، بکسونه او نور شيان د هېواد په زياتو برخو کې جوړېږي.

په دې توگه ويالې شو چې د لاسي صنايعو مختلف دودونه او س هم په افغانستان کې دود دي چې له يوې خوا اقتصاد پياوړی کوي او له بلې خوا زموږ د کلتور يوه غني برخه جوړوي.

د متن لنډيز:

لاسي صنايع ډېره لرغونې او اوږده تاريخچه لري. زموږ په هېواد کې هم لاسي صنايع له لرغونو زمانو څخه دود دي.

په بېلا بېلو ولايتونو او سيمو کې بېلا بېل لاسي صنايع دود دي، لکه: خاورين لوښي، له ورېښمو ښکلي گنډونه او کالي، له لرگيو څخه مختلف اړين او زېښتي شيان، لاسي گنډون لکه گلدوزي، خامک، تار شمېر او نور. لاسي صنايع که له يوې خوا زموږ اقتصاد پياوړی کوي او اړتياوې مو لېږي کوي، له بله پلوه زموږ کلتور هم غني کوي.

فعالیتونه

۱- زده کوونکي دې متن په لوړه او زهري لاسي صنايعو په ارزښت او اهميت خبرې وکړي.

۲- زده کوونکي دي پر دو وډلو و وېشل شي، هره ډله دي د افغانستان په مختلفو ځايونو کې د لاسي صنايعو د توليد سيمې په گوته کړي.

۳- زده کوونکي دي په متن کې عام نومونه او خاص نومونه په نښه کړي او په وار سره دي په ټولگي کې وړايي.

۴- زده کوونکي دي د لاسي صنايعو ډولونه په خپلو کتابچو کې وليکي او هغه دي په ټولگي کې واوروي.

۵- زموږ په هېواد کې د خاورو مختلف لوښي په کومه سيمه کې جوړېږي؟

الف : بغلان ب : کونړ ج : هرات د : استانف

زده کوونکي دي وگوري چې په سيمه کې ټپي کوم لاسي صنايع جوړېږي، په دي هکله دي يو مخ په خپله کتابچه کې وليکي او بيا دي په بله ورځ په ټولگي کې واوروي.

مړک د پښور

د امير حبيب الله خان تر مړينې وروسته د هغه زوی امان الله خان د افغانستان واکمن شو. امان الله خان د غازي امان الله خان په نامه مشهور دی. نوموړی خپلواکي غوښتونکی، ترقي خوښونکی او ادبپالونکی پاچا و. په ۱۲۹۸ هـ. ش. کې يې په رسمي توگه يو حل بيا افغانستان خپلواک اعلان کړ.

■ تر امان الله خان د مخه په پښتو کې کوم کتابونه او رسالې چاپ شوي دي؟

■ غازي امان الله خان خپلې ژبې ته څه خدمت کړی دی؟

د پښتو ژبې د پراختيا او پرمختيا لپاره غازي امان الله خان د پاچاهي ارگ په شمالي برج کې په ۱۳۰۱ هـ. ش. کې يوه علمي تحقيقي ټولنه جوړه کړه چې د ((مرکه د پښتو)) په نامه وبلله شوه. په ۱۳۰۲ هـ. ش. کال کې د افغانستان د اساسي تشکيلاتو د نظامنامې د حکم له مخې د پوهنې وزارت د درېيم رياست په توگه وپېژندل شو. غازي امان الله خان د خپلې واکمنۍ په دوره کې په ۱۳۰۴ هـ. ش. کال کې کندهار ته تللی و او د هغې سيمې خلکو ته يې ويلي و:

((خو اړم په پښتو ژبه چې زه ورسره ډېره مينه لرم، ستاسې سره خبرې وکړم)) دا خبرې له پښتو ژبې سره د هغه ترقي غوښتونکي ټولواک مينه څرگندوي. همدا مينه وه چې غازي امان الله خان د پښتو ژبې د علمي او فرهنگي ودې لپاره ډېرې هلې ځلې وکړې. د امير عبدالرحمان خان او امير حبيب الله خان د واکمنيو په وخت کې هم ځينې کتابونه، رسالې او ځينې ژباړې چاپ شوي، خو د افغانستان لومړنی اساسي قانون چې هغه وخت يې ((اساسي نظامنامه)) بلله، لومړی ځل د امان الله خان په امر په پښتو وليکل شو. وروسته بيا نورې ډېرې نظامنامې په پښتو وليکل شوې. په ښوونځيو کې په پښتو تدریس پيل شو او کتابونه هم په پښتو شول. په پښتني سيمو کې به پاچا او ملکي مامورينو ته په پښتو ويناوې کولې. پښتني سيمو ته به فرمانونه هم په پښتو لېږل کېدل. په اخبارونو کې هم پښتو ژبه زياته شوه. په ۱۳۰۳ هـ. ش. کال کې غازي امان الله خان امر وکړ چې د کندهار د سيمې په اخبار ((طوع افغان)) کې دې هم پښتو مطالب خپاره شي.

((مرکه د پښتو)) دولس کسه غړي درلودل چې له بېلابېلو سيمو څخه وو. لومړنی مشر يې د هغه وخت لوی او نوميالی عالم مولوي عبدالواسع اخونزاده و. دغې ټولنې د خپل کار په پيل کې په پښتو يو اعلان خپور کړ او له پښتو څخه يې د پښتو ژبې د پالنې په لاره کې مرسته وغوښتله. په دغه اعلان کې راغلي و:

— هر نوم دې په پښتو وليکل شي او مرکه د پښتو ته دې راو لېږل شي.
— هر پښتون چې په پښتو کې پوهه لري او غواړي چې مرکې ته ځان ورنښايي، خپله

غوښتنه دي وليکي او مرکي ته دي بې راواستوي.

— د پښتني سيمو هر پښتو پوره دي د خپلي سيمې ځانگړي لغتونه راغونډ او په ليکلي بڼه دي بې مرکي ته راواستوي.

((مرکي د پښتو)) ځينې مهم کتابونه هم ليکلي وو. ((يوازي پښتو)) او ((پښتو پښويه)) دوه مهم کتابونه بې چاپ شوي دي. دوه مهم قاموسونه بې ترتيب او تدوين کړي و، خو له بده مرغه دغه دوه قاموسونه تر چاپ د مخه له منځه لاړل. د دغو دوو قاموسونو په ترتيب او تدوين کې ډېره ونډه د ((مرکي د پښتو)) دويم مشر عبدالرحمن لودين وه. د دغو قاموسونو يوه برخه د دغې مرکې د يوه غړي ملا محمد ((ساپي)) په وسيله د هغه د زوی عبدالله خان افغاني نويس لاس ته ورغلي او په ۱۳۳۵ هـ. ش. کال کې بې دغه نسخه له يو څه زياتونو سره چاپ کړې ده.

د همن لنډيز:

غازي امان الله خان پر کلتور مين واکمن و. د پښتو ژبې د علمي او فرهنگي پرمختگ لپاره يې ((مرکه د پښتو)) جوړه کړه. په اخبارونو او نورو خپرونو کې يې د پښتو مطالبو د خپرولو امر وکړ. پښتني سيمو ته يې په پښتو فرمانونه لېږل پيل کړل. په ښوونځيو کې يې په پښتو تدريس پيل کړ. لومړنی اساسي قانون او نور قوانين يې په پښتو وليکل.

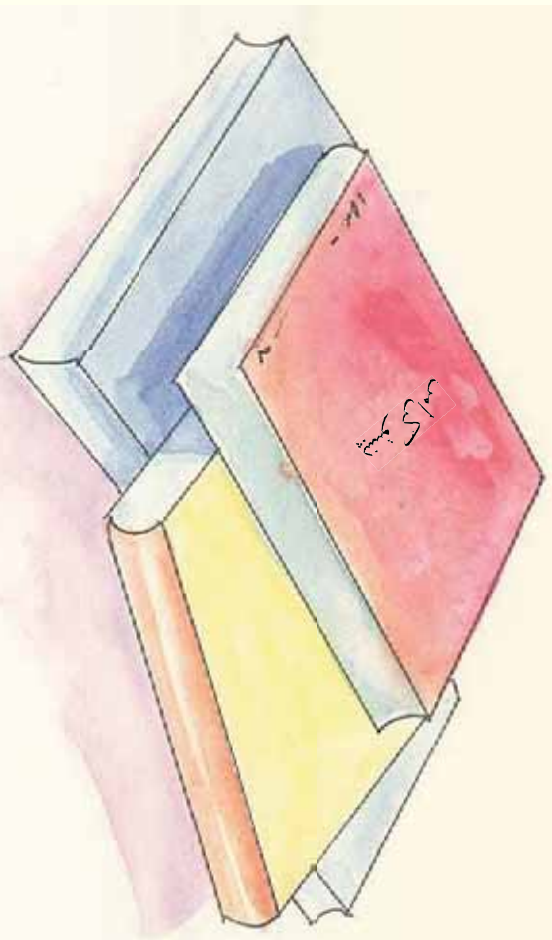
د امان الله خان په دوره کې په عملي ډول د پښتو ژبې د علمي پرمختگ لپاره کار پيل شو.

مرکي د پښتو ځينې مهم کتابونه لکه ((يوازي پښتو)) او ((پښتو پښويه)) تر ليکلو وروسته چاپ او خپاره کړل. دوه قاموسونه يې هم وليکل، خو له بده مرغه په هغه وخت کې چاپ نه شول.

نومخړي (ضمير وند)

د گرامر له لوستو څخه په ښوونځيو او پوهنځيو کې موڅه داده چې ژبه سمه وليکلای او ولوستلای شو او ځان له تېروتنو څخه وژغورو. نومخړي هم د گرامر يوه برخه ده چې په ژبه کې ښکلا او لنډون رامنځته کوي او د نومونو د تکرار مخه نيسي.

تاسې په اووم ټولگي کې نوم او د نوم ډولونه، صفت او د صفت ډولونه ولوستل، په دې لوست کې به نومخړي وپېژنو.

■ نومخړي څه ته وايي او ولې کارېږي؟

■ که په ژبه کې نومخړي ونه کارول شي، نو په خبرو يا ليکنه کې به کومه ستونزه رامنځته شي؟

نو مخځی هغه کلمه ده چي د نامه پر ځای کارېږي او د نوم د تکرار مخه نیسي.
نو مخځي د جنس، عدد، حالت او شخص له مخې گردانېږي.

د نو مخځو دولو نڼه:

- ۱_ ځانگړي نو مخځي (شخصي ضميرونه)
- ۲_ ملکي يا اضافي نو مخځي
- ۳_ اشاري نو مخځي
- ۴_ استهلامي نو مخځي
- ۵_ پلوري نو مخځي
- ۶_ مبهم نو مخځي
- ۷_ اشتراکي نو مخځي

۱_ ځانگړي نو مخځي:
ځانگړي نو مخځي د کسانو يا اشخاصو پر ځای کارېږي او په دوه ډوله دي:
غښتلي نو مخځي او کمزوري نو مخځي.

الف – غښتلي نو مخځري يا منفصل ضمير و نه :
 په يو ازي توگه کارېږي، له بلې کلمې سره پيوست نه راځي او په خپلو اکه توگه معنا ورکوي.

اشخاص	مفرد		جمع
۱	حالت اصلي	اوبنتی حالت	اصلي حالت
	زه	ما	موږ
	ته	تا	تاسې (تاسو)
۲	دۍ	ده	دوی
	نارینه	هغه	هغوی
	ښځینه	دا	دوی
۳			هغوی

ب – کمزوري نو مخځري (متصل ضمير و نه):
 دا نو مخځري په خپلو اکه ډول نه کارېږي، له نورو نومونو سره چې وکارېږي خپله معنا څرگندوي.

شخص	مفرد	جمع
۱	مې	مو
۲	دې	مو
۳	بې	بې

لکه: کتاب مې راوړه، کتاب دې واخلم، کتاب بې واخيست، کتابونه مو واخيستل، کتابونه بې واخيستل، کتابونه مو واخلي.

۲_ ملڪي يا اضافي نومخري:
 يو ڏينهن ٻه ڇهه يا چار پوري اڀرندو ٻولي يا ٻه ٻله وينا يو شي د ڇهه يا چاگي.

اشخاص	مفرد	جمع
۱	زما	زموڻ
۲	ستا	ستاسي
۳	نارينه	د دوی
	ڊڊ	د دوی
	ڊڊ	د دوی

لکھ : زما ڪتاب راڳرہ. زموڻ ڪتابونہ يوسہ. ستا ڪتاب راڳرہ.
 ستاسي ڪتابونہ واخلئ. د ده ڪتاب ڇهه شو ؟ ددي ڪتاب چيرته دی ؟
 د دوی ڪتابونہ ڇهه شول ؟

۳_ اشاري نومخري:
 هغه نومخري دي چي اشخاصو او ڏينهنون ته اشارہ ڪوي او د هغو پر ڄاڻي ڪارڀري.

مفرد					جمع
گڻه	واٽن (فاصله)	اصلي حالت	اڀرندي حالت	اصلي حالت	اڀرندي حالت
۱	لنڊ	دغه	دغه	دغه	دغو
۲	ليري	هغه	هغه	هغه	هغو
		هغه	هغئي	هغه	هغو
۳	لا ليري	هو غه	هو غه	هو غه	هو غه
		هو غه	هو غي	هو غه	هو غو

۴_ استفهامي: پوښتنيز نومخري:

د پوښتني لپاره کارېږي. د شخص، وخت، ځای، څرنگوالي او څومره والي له مخي لاندې ډولونه لري:

څوک: د شخص لپاره کارېږي، لکه: څوک راغی؟

چا: د څوک اوښتی شکل دی او د شخص لپاره کارېږي، لکه: چا وژړل؟
کوم (کومه): د شخص او شیانو لپاره کارېږي، لکه: کومه ښځه څي؟ کوم

سړی څي؟

کله: د وخت پوښتنه کوي او نه گردانېږي، لکه: کله راغی؟

کله راغله؟، کله به راشي؟، کله لاړ؟، کله لاړه؟

څنگه: د یو شخص، شي یا عمل څرنگوالي پوښتي، لکه څنگه دي ولیکه؟

څنگه دي رسم کړ؟ څنگه دي میدان پاک کړ؟

څو: د اشخاصو او شیانو شمېر پوښتي، ځکه نو د جمع په شکل کارېږي، لکه:

څو زده کوونکي راغلي وو؟ څو قلمونه دي وپېرل؟ څو کسانو ډوډۍ خوړلي ده؟

څومره: د اشخاصو او شیانو شمېر او د څرنگوالي او څومره والي درجه

ښيي، لکه: څومره زده کوونکي دي ولیدل؟ څومره کبان دي ونيول؟ څومره

ښکلې دی؟ څومره تود دی؟

ولې: د یوه عمل او پېښې لامل پوښتي، لکه: ولې راغلي؟ ولې درس نه

لوړي؟ ولې جومات ته نه ځي؟

د معاصر لیکوال محمد ایوب خان اخکزي لاندینی نشر ولولئ:

اعتبارات

وایی چې یوه ورځ ملکه په خپل محل کې په یوه کار مشغوله وه، دروازۀ وټکېدله، ویلي څوک یې؟ ورته ویل شول چې ولي عهد.

ملکې اعتنا ونه کړه او خپل مشغولیت یې جاري وساته.

دکافي انتظاره بعد، بیا دروازۀ وټکول شوه، ملکې ویلي څوک یې؟

جواب ورکړل شو چې ستا فرمانبردار زوی.

ملکې فوراً دروازۀ ورخلاصه کړه او ورته وېي ویل چې گورده زویدا همیشه کوښښ

وکړه چې په دنیا کې په خپلو انساني اوصافو او خوبیو نو وپېژندل شي، ولي چې دنیاوي حیثیت اضافي او اعتباري شی دی چې هر وخت پناه کېدونکی دی.

الف: په پورته نثر کې ضمیر ونه پیدا کړی.

ب: د نثر مفهوم په خپلو عباراتو کې وویاست:

۵- پلوي نومخري:

داشخاصو له پلوه دیوه عمل پلویا لوری ښیي او تل تر فعل دمخه راځي. دانومخري

درې ښې لري:

(را، در، وړ)

را: د متکلم (لومړي شخص) لوری ښیي، لکه: راوړه، راواخله او نور.

در: د مخاطب (دویم شخص) لوری ښیي، لکه: درواخله، درپورې کړه، درڅه او نور.

ور: د غایب (درېم شخص) لوری ښیي، لکه: ورکړه، وروړه، وریورې کړه او نور.

۶- مبهم نومخري:

دانومخري دیوه ناڅرگند شخص لپاره کارېږي او په دې ډول دي:

هر : د جنس او حالت له مخې گردانېږي، زیاتره د مفرد لپاره راځي، لکه : هر ځوان،
هره پېغله، هر سړی، هره ښځه، هر کتاب، هره کتابچه او نور.

په اوبستي حالت کې د جمع لپاره راځي، لکه : په هرو څو ځوانانو کې، په هرو څو
پېغلو کې.

بل : یوازي د شمېرېدونکي مفرد نامه پر ځای کارېږي او د جنس او حالت له پلوه
گردانېږي، لکه : بل څوک، بل ځوان، بله پېغله، بل سړی، بله ښځه او نور.

نور : جنس نوم او جمع نوم رانېسي او د جنس او حالت له پلوه گردانېږي، لکه:
نور هلکان، نورې نجونې، نور جوار، نوره بوره.

ټول : دا نومخړی هم جنس او جمع نوم رانېسي او د جنس او حالت له پلوه
گردانېږي، لکه : ټوله کورنۍ، ټول غړي، ټول ښارونه، ټولې دښتې، ټول سړي، ټولې
ښځې.

۷_ اشتراکي نومخړی (خپل):

دا نومخړی د لومړي، دویم او درېم شخص لپاره او هم د مفرد او جمع لپاره یو ډول
کارېږي، ځکه یې اشتراکي نومخړی یو لي. دا نومخړی هم د جنس او حالت له مخې
گردانېږي، لکه : احمد خپله کورنۍ دنده تر سره کړې ده. حمیدي خپل کورنۍ کار کړی
دی. ښاپېری، خپل ورور ته درس وایي.

زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه وړایي:

۱_ ځانگړي نومخړي په څو ډوله دي؟ هر ډول یې په مثالونو کې څرگند کړئ.

۲_ څو ډوله نومخړي پېژنئ؟ نومونه یې واخلئ.

۳_ لاندې نومخړي مشخص کړئ او خپل ټاکلي نومونه ورته ولیکئ:

زده ته ستا هغه مې

بې

۴- په لاندې جملو کې نو مخري په نښه کړئ چې کوم نو مخري دي :

- ◆ زده هره ورځ ښوونځي ته ځم.
- ◆ دده کتاب له ماسره دی.
- ◆ قلم دې ورک شو.
- ◆ بل قلم دې واخيست.
- ◆ ولې دې قلم ورک کړ؟
- ◆ څومره وخت دې تېر کړ؟
- ◆ څوک به راغلی وي؟
- ◆ زده کونکي دې په دوو ډلو و وېشل شي او یو له بل نه دې د نو مخرو پوښتنې وکړي. ښوونکي دې د پوښتنو څوابونه وڅاري.
- ۶- زده کونکي دې په لاندې جملو کې نو مخري په نښه کړي :
- ◆ څوک راغی؟
- ◆ چېرې اوسېږي؟
- ◆ کوم کتاب دې خوښ دی؟
- ◆ نور هلکان چېرې دي؟
- ◆ څه دې راوړل؟

زده کونکي دې له کوره تر ښوونځي او له ښوونځي تر کوره دخپل تگ او راتگ حال وليکي او په هغو کې دې نومخري په نښه کړي چې کوم نومخري بې کارولي دي.

ليک نښې

؟ ! . ،
: () (()) ؛ _

ليک نښې هغه علامې دي چې په ليک لوست کې يې کارول لويې لويې تېروتنې له منځه وړي او په کارولو يې لوستونکي د سمو لوستلو او سمو ليکلو جوگه کېږي.

د دغو نښو زده کړه د هر چا لپاره ضروري ده، که نه نو لوستل او ليکل به مو تېروتنې او نيمگړتياوې ولري.

■ تاسې د ليک نښو په اړه معلومات لري؟

■ د ليک نښو مراعاتول ليکونکي او لوستونکي ته څه گټه لري؟

له تور و پرته ځينې نښې هم شته چې په سمو لوستلو کې له لوستونکي سره مرسته کوي. دغه نښې ډېرې زياتې ارزښتناکې دي، ځکه چې سړی به لوستلو کې له تېروتنې څخه ژغورې او په سمو لوستلو کې اسانتيا پېښوي. په ليکنه کې د دغو نښو په مرسته لوستونکي کولای شي چې په لوستنه کې په دې پوه شي چې په کوم ځای کې تم شي، سا واخلې او يا کومه کلمه په بلې پورې وتړي.

په ليکنه کې د گڼو کيفيتونو، لکه: حيرانتيا، پوښتنې، خطاب، تمسخر يا ملنډو وهلو، ندا او داسې نورې څرگندونې د همدغو نښو په راوړلو سره کېږي.

(۱) - ۱	(۰) - ۲	(۰) - ۳
(-) - ۴	(?) - ۵	(۱) - ۶
() - ۷	() - ۸	(...) - ۸

له دې امله دلته په لنډه توگه هغه نښې له بېلگو سره راوړو چې ډېرې ضروري دي.

۱- (۰) کامه: دا نښه موږ ته راښيي چې يوه وړه يا نيمگړې جمله له بلې سره اړيکې لري او په لوستلو کې يې بايد ډېر لږ ځنډ وشي، لکه: څه چې کړې، هغه به رښې. څه چې دې راکړل، بېرته مې درکړل. په يوې جملې کې د څو پرله پسې نومونو د بېلو نې لپاره هم راځي، لکه: د افغانستان مشهورې مېرې انگر، انار، بادام، خټکي، منې، جلغوزې او نورې دي.

۲- (۰) ټکي يا نقطه: دا نښه د يوې بشپړې جملې په پای کې اړينو دل کېږي او د خبرې د تماميت نښه ده، لکه: کابل د افغانستان پلازمېنه ده. زما وروړ حميد نومېږي.

۳- (۰) دوه سر په سر ټکي يا شارحه: دا نښه د هغې جملې يا کلمې په اخر کې راځي چې شرح او تفصيل وړېسې وي، لکه: هر څوک چې په لاندې لارښوونو عمل وکړي، نه ناروغه کېږي:

۱- د شپې له خوا دوخته ويده کېدل،

۲- لږه دوډۍ، خوږل،

۳- سهار دوخته راپاڅېدل،

همدرانګه د چا د وينا د راخيستلو په وخت کې د هغه له نامه نه مخکې او هم له راخيستل شوي وينا نه مخکې دغه نښه اښودل کېږي، لکه: رسول اکرم ﷺ فرمايلي دي: ((... زه تاسې ته ونه وایم چې دوزخي څوک دی؟ واورئ! هر کبر جن، بد خوږه او بېخېل دوزخي دی.))

۴- (-) بېلنۍ يا دښ: دغه نښه څو ځايه او په دې ډول کارول کېږي:

۱- د معترضه يا څنګيزو جملو د ښودلو لپاره، لکه: هغه ورځ - بيا دې بې خدای ﷻ نه راوړي - پرما څومره وغمېده چې پلار مې سخت ناروغ شو.

۲- په کوم داسټان يا ډرامه کې چې د دوو کسو ترمنځ خبرې اترې وي، نو د هر يو ه خبره په هم دغه نښه پيلېږي، لکه: احمد محمود ته وريل:

- ايا ته به اجمل ويني؟

- هو! که وخت مې پيدا کړ.

- او که وخت دې پيدا نه کړ؟

- بيا به تا هرو مرو خبر کړم.

۳- د اعدادو، ارقامو او نېټو د ښودلو لپاره هم ليکل کېږي، لکه: د حمل له ۱۴- ۲۰ پورې او يا دا چې د (۱۹۳۹ - ۱۹۴۵) کلونو تر منځ په نړيواله جګړه کې په ميليونونو انسانان ورژل شول.

۵- (?) پوښتنيزه نښه يا سواليه: دا نښه د پوښتنيزو جملو په پای کې راځي، لکه: سيد جمال الدين افغان (۲) چيرته وفات شوی و؟

۶- (۱) د خبر انټيا يا ندا نښه: دا نښه په لاندې ځايونو کې کارول کېږي:

۱- د خطاب لپاره، لکه: ښاغلو! وروڼو! زده کړه وکړئ!، وخت خوشي مه تېروئ!
۲- له ندا او غږونو نه وروسته، لکه: يا خدايه! دا څه حال دی؟

- ۳- د امر کو لو پر وخت، لکه چوپ شه!
- ۴- د هيلې څرگندونې پر وخت، لکه : کاشکې! زه هم درسره وای.
- ۵- د حیرانتیا پر وخت، لکه : توبه، توبه، دومره ټکي!
- ۶- د ستاینې او افرین پر وخت، لکه : افرین ستا په مېړانه!
- ۷- د افسوس او ارمان پر وخت، لکه : دریغ! دریغ! ارمان! ارمان! چې ما هم زده کړه کړې وای.

۸- د خوښۍ پر وخت، لکه : واه! واه! پاه! پاه!

۷- () وېرې لښدۍ: د دغو لښديو تر منځ هغه توضیح یا معترضه جمله راځي چې ډېره مهمه نه وي او حذفول يې جملې ته څه زیان نه رسوي، لکه : رحمان بابا (خدای ﷻ دې بې وښې) د پښتو ژبې نوميالی شاعر و. دلته (خدای ﷻ دې بې وښې) معترضه جمله ده که حذف شي، جملې ته څه زیان نه رسوي.

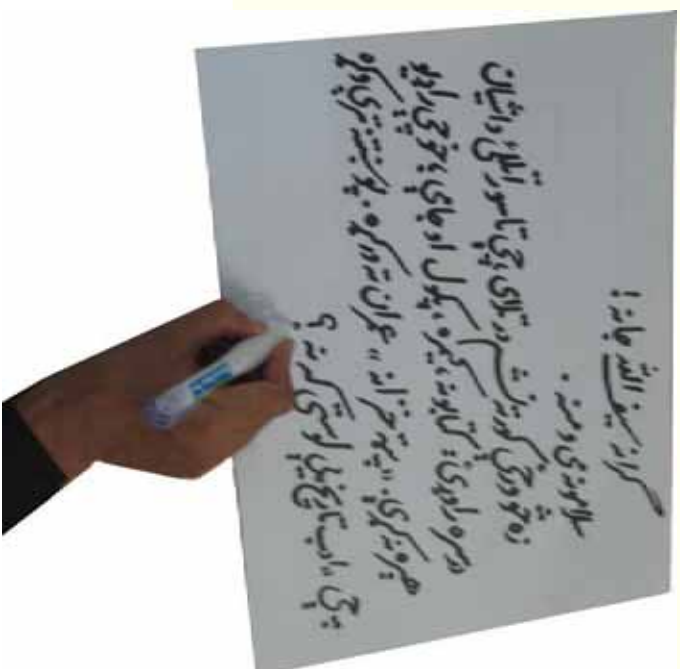
خاص نومونه، عددونه او خارجي کلمې هم د دغې ښې تر منځ ليکل کېږي، لکه : زما ملگری (احمد) چې راغی، نو وېرې ويل : ستا ورور له مانه (۱۰) کتابونه وړي دي.

۸- (...) څنگ پر څنگ ټکي: د حذف یا تېرېدنې نښه، کله چې د يو نوم یا يوې جملې څرگندېدل لا زم نه وي، یا يې لندون لا زم وي، هغه وخت پرله پسې درې ټکي اېښودل کېږي، لکه : هغه به ويل چې زه نه غواړم په دې اړه زياتې خبرې وکړم، خو بيا به يې هم خبره پسې اوږده کړه: ... دغه راز د دې موضوع بل اړخ دا دی چې په ښه روڼه کي د ښوونکي ترڅنگه د مور او پلار پاملرنه هم ډېره ضروري ده ... ښوونکي هم د مور او پلار درجه لري....

د حذف د ټکو لپاره څه ټاکلی شمېر نشته، خو عام نظر دا دی چې دغه ټکي دې لږ تر لږه درې او زيات نه زيات پنځه وليکل شي.

د متن لنډيز:
 ليک نښې يو شمېر ځانگړې نښې دي چې په ليکنه کې د بېلا بېلو مفاهيمو او حالتونو د ښودلو لپاره راځي. دا نښې په ليکنه کې ځانگړی ارزښت لري. که سمې او پر ځای وکارول شي، له لوستونکي سره د معنا او مفهوم په افاده کې ډېره مرسته کوي او که سمې ونه کارول شي، نو ځينې معنوي تېروتنې رامنځته کوي. دا نښې زياتې دي، موږ د لسته يو ځنې د هغو ځينې مهمې او مشهورې در وپېژندلې.

زده کوونکي دي لاندې پوښتنو ته ځواب وړايي.

- ۱- لیک نښې د لیک په لیکلو او لوستلو کې څه ګټه لري؟
- ۲- که تاسو د لیک نښو په اړه څه معلومات لرئ؟ تو لگیو الو ته ښې و وړیاست!
- ۳- دغه نښه (؟) په کوم ځای کې راوړل کېږي؟
- ۴- زده کوونکي څو ګران لغتونه په کتابچو کې ولیکي او په جملو کې ډېرې استعمال کړي.
- ۵- د لاندې جملو په پای کې کومې نښې راځي؟

کابل د افغانستان پلازمېنه ده

د احمد قلم چېرې دی

کاشکې زه هم درسره وای

عزیز، لوبڼګ، رشید او ابل نن راوړسېدل

۶- په لاندې متن کې لیک نښې په ګوته کړئ :

پرون ماښگر احمد زموږ کورته راغی بکس یې هم ورسره و ما ورته وویل په بکس کې دې څه دي هغه راته وویل چې قلم کتاب کتابچه او پېنسلونه پکې دي موږ دواړه کورس ته روان شوو زموږ کورس د حمل له اتم نه تر دېرشم پورې دوام کوي احمد وویل کاشکې دا کورس لږ اوږد وای ښوونکي وویل شاپاس په وخت راغلئ بیا ښوونکي یو تن ته اشاره وکړه او وېي ويل هملکه پاڅېره تېر درس ولوله د هملک درس نه و زده ښوونکي وویل ولې دې درس نه دی زده هملک غلی ولاړ و

زده کوونکي دې په کور کې د ټکي يا نقطې، د سر په سر ټکو يا شارحي او پوښتنيزي نښې لپاره يوه يوه جمله وليکي.

پنځلسم لوست

انځا او ليکوالي

تاسي تير کال په اووم ټولگي کې ولوستل چې املاء په لغت کې مهلت وړکولو او ډکولو ته وايي او په اصطلاح کې خپلې خبرې يا د بل خبرې په صحيح ډول ليکل دي. په دې لوست کې به تاسې ته د انشاء په اړه معلومات درکړو.

- املاء او انشاء څه توپير لري؟
- په انشاء کې کوم شيان راځي؟

انشاء: په لغت کې د یوه نوي شي پیداکولو ته وايي. په اصطلاح کې دیوه نوي فکر او خیال څرگندولو ته انشاء وايي. په ساده وینا په نظم یا نثر د خپلو افکارو او خیالونو په لیکلې بڼه څرگندولو ته انشاء وايي. انشاء په نثر او نظم دواړو کېدای شي. د انشاء فن یا د لیکوالۍ هنر دا دی چې انسان خپل مطلب په سم او رسا ډول اداکړي. یعنې د خپل ذهن خیال او فکر په بڼو او مناسبو الفاظو کې په اغېزناکه توګه و لیکي. د ښو کلمو غوره کول او ترتیبول د انشاء مهمه برخه ده.

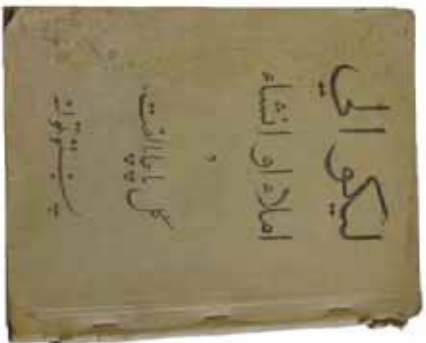
یو لیکوال او شاعر باید د کلمو په غوره کولو، ښلولو او کارولو ښه پوه وي. همدارنګه باید دا وړتیا ولري چې نوي الفاظ او معناوې پیدا او ښکلا پکې و اچوي. که څوک غواړي چې د خلقت او فطرت په رمزونو او رازونو پوه شي او په یوه شنه پانه یا یوه گل کې د الله ﷻ د قدرت ښې یا د معرفت دفتر وگوري، له خپل عقل، شعور او احساس څخه دې کار واخلې. یا په بله وینا د زړه سترګې دې وغړوي.

پر یوه لاره ډېر وګړي تېرېږي، خو یو نیم پکې چېرته یوه ښکلې مرغلره ومومي چې د چاله امېله پرېوتې او په خاورو کې پرته وي. پر دې لاره ډېر لاروي روان وي، څوک پورې خواته، څوک بلې ته گوري د چا یوه شي ته پام وي، د چا بل ته، یو پکې د ډیواله له کښوده کوم ښکلې مخ وړي، بل د بام په سر توره کتو.

دیوه نظر د خان او ملک په ښکله وي، بل د خوارانو او غریبانو جونګرو او کندوالو ته گوري. ځینې ډېر لېږي و اړه شیان لیدای شي، ځینې تر پښو لاندې ځمکه نه ویني او هو ته گوري.

په یوه باغ کې څوک خس و خاشاک تړلوي او څوک د گلو دستې جوړوي. د چا دیدار په کاروي او د چا دینار. کارغه په یوه خوا ځي بلبل په بله خوا، یو ځان ویني بل جهان ویني. څرنگه چې د انسانانو په څرګند نظر کې ډېر توپیر شته، دغه راز د ټولو خلکو د زړونو سترګې هم یو راز څار نه کوي. په همدغه ډول د فکر او نظر اختلاف دی چې د لیکوالو او شاعرانو د لیک او وینا په طرزې اغېز کړی دی او د هر یوه انشاء او سبک یې ځانګړی کړی دی.

په انشاء کې د املاء برخه شامله نه ده. املاء د بل یا خپلې خبرې په سمه توګه لیکلو ته وایي، یعنې په منل شوي او دوشموي بڼه د خبرو لیکلو ته املاء وایي.

کوم لیکوال چې په یوې موضوع څه لیکي، لومړی باید یوه ټاکلې موخه ولري، بیا د هغې موخې په اړه بڼه فکر وکړي او خپل فکر او خیال په بڼو، خوږو او هنري الفاظو کې ترتیب او په بڼه بڼه یې څرګند کړي. که چېرې همداسې وکړي، نو په لوستونکو به بڼه اغېز وکړي، لکه چې یو انځورګر د بڼې کمزري او بڼه انځور اخېستی شي، دغسې که یو ادیب او لیکوال له خپلو حواسو څخه په بڼه سوچ او فکر کار واخلې، کولای شي چې د طبیعت او د ژوند له چارو او پېښو څخه خورا بڼه اقتباس وکړي او په اغېزناکه توګه یې ټولنې ته وړاندې کړي.

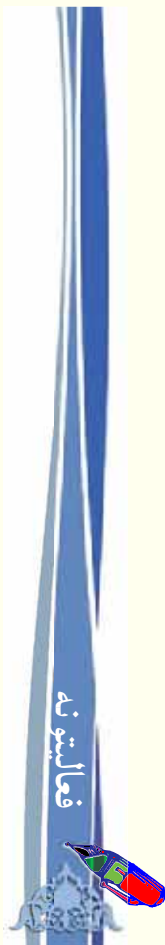
په انشاء کې د لیکوال اروایي حالت، شخصیت، ذکاوت او نړۍ لید په یوه ډول څرګندېږي، خو په دغو څیزونو هغه وخت بڼه پوهېدای شو چې دهغه لیکوال اثر زیات ولولو، دهغه ژوندلیک ولولو او د هغه د ژوندانه له بېلا بېلو اړخونو سره ځان اشنا کړو.

د متن لندیز:

نوی مضمون، نوی خیال او نوی فکر چې د الفاظو او کلماتو په قالب کې په ماهرانه ډول ځای کړی شي، انشاء ورته وایي. که یو لیکوال د بل چا مضمون او مطلب راټول کړي، انشاء یې نه شو بللی.

د انشاء اړین توکي نوي افکار، نوي خیالونه او د الفاظو هنري ترتیب دی. د الفاظو په سمه، کره او منل شوي بڼه لیکلو ته املاء وایي.

۱- زده کو ونکي دي د متن هر پراگراف په لور غږ وړايي او د پراگراف مفهوم دي په خپلو خبرو کې څرگند کړي.

۲- انشاء په لغت او اصطلاح کې څه ته وایي؟

۳- د یوې ښې انشاء لپاره باید شاعر او لیکوال کوم ټکي په پام کې وړي. زده کوونکي دي یې په کتابچو کې وليکي او بیا دي په وار سره هغه په ټولگي کې واوروي.

۴- زده کوونکي دي د نظم او نثر توپیر په څو لنډو جملو کې له مثالونو سره وړاندې کړي.

۵- زده کوونکي دي د لاندې لغتونو معنا د کتاب په پای کې پیدا او په جملو کې دي یې وکاروي.

- معرفت	- رمز	- فطرت	- خلقت
- کره	- اقتباس	- څار	- دینار

۶- په متن کې ستاینوم (صفت) په ښه کړئ او په ټولگي کې یې په وار سره واورئ.

زده کوونکي دي په کور کې پخپله خوښه د یوې موضوع په اړه انشائیته لیکنه وکړي او بله ورځ دي یې هر یو په ټولگي کې واوروي.

تاسو داسې وگنئ چې خپله لیکوال یاست او یوه موضوع ځانته ټاکئ، خپله یې لیکئ او انشاء کوئ. دخپلې لیکنې املا یې خوا به هم په پام کې لرئ.

منلوڼه (د کافي کښې)

ولسي ادبيات د هر ولس په ادبي تاريخ کې ډېره مهمه او ارزښتناکه ونډه لري. ولسي ادبيات زياتره شفاهي بڼه لري او په هغو ټولنو کې زيات پياوړي وي چې ليک لوست پکې ډېر عام نه وي. په پښتو ادبياتو کې هم د شفاهي ادبياتو ونډه ډېره مهمه او ډېره زياته ده.

په ادبياتو کې محاورې، سندرې، ټوکې ټکالې، منلوڼه، لنډۍ او نور راځي. په اووم ټولگي کې مو په ولسي ادبياتو کې لنډۍ و لوستي په دې لوست کې به د ولسي ادبياتو يو بل ډول ((مټل)) و لولو:

■ منلوڼه څه ته وايي؟

■ ولې خلک په خبرو کې منلوڼه کاروي؟

ټول ولسونه د خپل کلتور او ټولنيزو ارزښتونو په پام کې ساتلو سره متلونه لري، په پښتو کې هم ډېر زيات متلونه شته. د پښتو د ولسي ادبياتو يوه ډېره شتمنه برخه همدغه متلونه دي.

متلونه هغه لنډې، له مطلبه ډکې جملې دي چې وېونکي يې د خپلې وينا او ادعا د پخلي، کړتيا او پر اوږدو نکو د منلو لپاره وايي. د متل په کلمو کې يو ځانگړی لطافت پروت وي.

کېدای شي متل منظوم وي يا منثور، خو خپل ځانگړی وزن او رواني په هرو مرو لري. همدارنگه د متل موضوع بنيادي رښتيني يا هم افسانه يي وي، خو په ولس کې يې داسې شهرت موندلی وي چې د رښتيتوب تر بريده رسېدلی وي.

متل يوه لنډه جمله ده چې په استعاره يي ډول يو مهم مفهوم پکې نغښتی وي او د متل په وېل کېدو سره هغه مهمه مفکوره او مفهوم د اوږدو زکي ذهن ته لېږدول کېږي.

متل په جرگو او مرکو کې هم د بحث او خبرو په جريان کې د پرېکړې او پايلې لپاره استعمالېږي. د متل استعمال په دوه کسيزو خبرو کې هم وي، خو په شخص پورې اړه لري چې څومره متلونه يې زده دي.

هغه کسان چې په خپلو خبرو کې پر ځای او ډېر متلونه کاروي، هغه د ولس مجرب او هوښيار کسان بلل کېږي.

د نړۍ ټول ملتونه، متلونه لري. هره ټولنه د خپلو دودونو، رواجونو، ځانگړتياوو او ارزښتونو په پام کې ساتلو سره د متلونو سترې پاڼگي لري او په حقيقت کې د هغه ولس د ژوند هنداره گڼل کېدای شي. پښتو متلونه هم زموږ د ولس د غوره هندارې په توگه موږ ته زيات ارزښت لري.

راځي چي دلته خو متلونه سره و لو لو :
 خپله لاسه، کله لاسه
 د کور گنده، د لاهور گنده
 که لاسه شي تر بلخه، درس لا دلا خپله بر ضد
 ځمکه هغه سوځيري چي اوس پرې بليري.
 ضد چي کړي، هغه بد رښې
 د درواغو منزل لاند دی
 هر چاته خپل وطن گڼم دی
 د کين کسه نسکور لا دلا
 تښه لاسه ته مې ښمن پي
 که غز لوی دی پرې س پي لاسه شنه
 چي بله کي ځي، بله بد پر ځي
 د وچو له امله لاندله هر سوځي
 اوس ته خپل او پر دی يو دی
 پي مې کي لا، مې مې کي لا
 کيږ دی پر خپلو مې اندو و لاسه وي
 پر دی کت تر ښو شپو وي
 کارغه د زر کي تک کاوه، خپل پي هرهې کي
 سمندر چي په وياړو شي هرو چيري.
 اول سلامرېسي کلام
 انسان د احسان تابع دی

هر مثل د يوې تجربې په نتيجه کې رامنځته شوی وي، خو د يو شمېر متلونو سره تړلې کيسې هم موږ ته راپاتې دي او د ځينو اصلي کيسې موږ ته نه دي رسېدلې، خو کېدای شي په ولس کې موجودې وي. راځئ چې په دې ادعا د پوهېدلو لپاره د دوو متلونو کيسې ولولو:

۱- څوک چې خوب کوي مېښه يې نر کتې زېږوي:

وايي چې په يوه غوږجل کې د دوو کسانو مېښې تړلې وې. دواړه مېښې پر يوه وخت لنگېدلې هرې يوې ته خپل خپل خاوند ناست و. له دوی څخه يو ویده شو. مېښې لنگې شوې يوې مېښې کتې او بلې مېښې کتې وزېږوله. وېښ سړي چې مېښې يې کتې زېږولې و د هغه ویده سړي له مېښې سره خوشې کړ او د هغې مېښې چې کتې يې زېږولې وه د خپلې مېښې سره خوشې کړه.

کله چې ویده سړی راوېښ شو، څه گوري چې مېښې ته يې کتې ولاړ دی او د هغه بل مېښې ته کتې ولاړه ده، ورته وېي ويل: مبارک دې شمه! بختور يې چې مېښې دې کتې زېږولې ده!

هغه ورته ويل: څوک چې خوب کوي مېښه به يې نر کتې زېږوي.

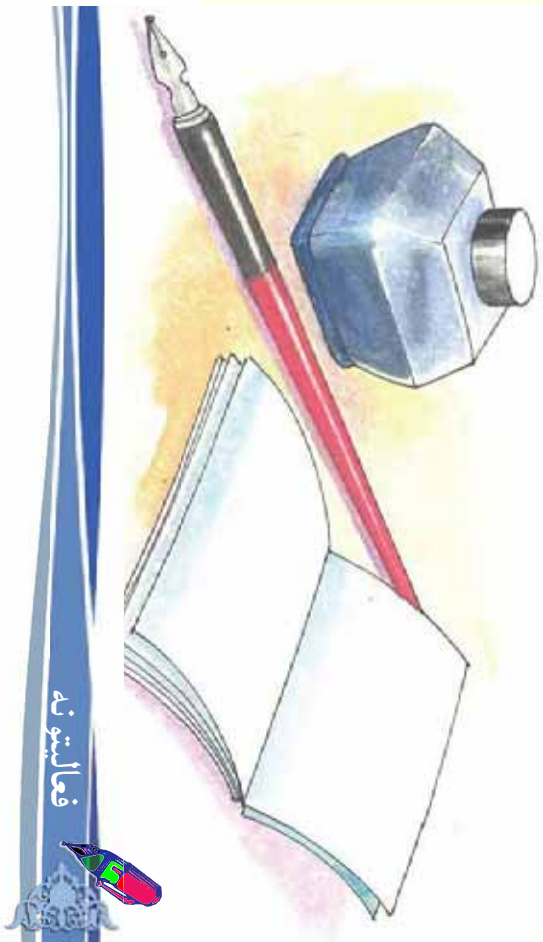
۲- د غله په ښړه خس دی:

وايي چې په يوه غونډه کې يو شی ورک شو، د غونډې برخوال نه پوهېدل چې غل څنگه معلوم کړي. سره راغونډه شول، يو پکې تجربه کار و، هغه ويل: زه غل پېژنم، نورو ورته ويل: څنگه؟ هغه ويل: د غله په ښړه خس دی. په دې وخت کې غل يې څنډه خپلې ښړې ته لاس وروړ چې گونډې رښتيا يې په ښړه خس دی او بايد ليرې يې کړي چې څوک يې و نه پېژني، خو نورو وليد او و يې پېژاند چې غلا همدۀ کړې ده، نو په دې توگه هر مثل د يوې تجربې په نتيجه کې رامنځته شوی وي.

د متن لنډيز:

متل د شفاهي ادبياتو يوه مهمه برخه ده چې په محاوره او خبرو اترو کې د استدلال او خپلې خبرې د پخپلې لپاره کارول کېږي. متل يوه وړه جمله يا عبارت دی چې يو لوی مفهوم راښکاره کوي. زياتره متلونه ځانته کيسې لري يا په بله وينا يو متل د کيسې د پېښېدو په پای کې رامنځ ته شوی وي. متلونه ډېره اوږده مخينه لري او سینه په سینه تر مورو را رسېدلي دي. په پښتو ژبه کې يو شمېر متلونه راټول شوي او په کتابي بڼه چاپ شوي دي، خو زياتره متلونه لا تر اوسه پورې د خلکو په سينو او محاورو کې لا ژوندي دي، خو په کتابونو کې نه دي راټول شوي.

فعالیتونه

- ۱- زده کونکي دې دغو پوښتنو ته ځوابونه ووايي:
 - ◆ متلونه په خبرو کې د څه لپاره کارول کېږي؟
 - ◆ متلونه منظوم وي که منثور؟
 - ◆ متلونه زموږ د ادبياتو په کومې برخې پورې اړه لري؟

۲- زده کو ونکي دي په دوه ډلو و وېشل شي ديوي ډلې استازی دي يو متل وايي او د بلې ډلې استازی دي په وار سره د هغه معنا کوي.

۳- زده کوونکي دي په دوه ډلو و وېشل شي يوه ډله دي لس منظوم او بله ډله دي لس منثور متلونه وايي.

۴- د لاندې متلونو معنا پخپلو کتابچو کې وليکئ او په توکي کې يې واوروئ.

- ◆ د غله په بڼه د خس دی
- ◆ غل په غره کې نه ځایېږي
- ◆ مه کوه په چا چې و به شي په تا
- ◆ چاره که د سرو شي د ځيگر د منډلو نه ده
- ۵- زده کوونکي دي د لاندې متلونو تش ځايونه ډک کړي.

◆ هر چاته خپل.....کشمير دی.

◆ د يو لاسه.....نه خبري.

◆ څه چې.....هغه به.....

◆ پر مې.....پر مې.....

۶- په لوستل شوو متلونو کې مو کوم يو خوښ دی، ولي؟ نظر مو وړايست.

۷- په لوستل شويو متلونو کې نومخري (ضميرونه) پيدا کړئ. او وړايست چې کوم ډول نومخري دي.

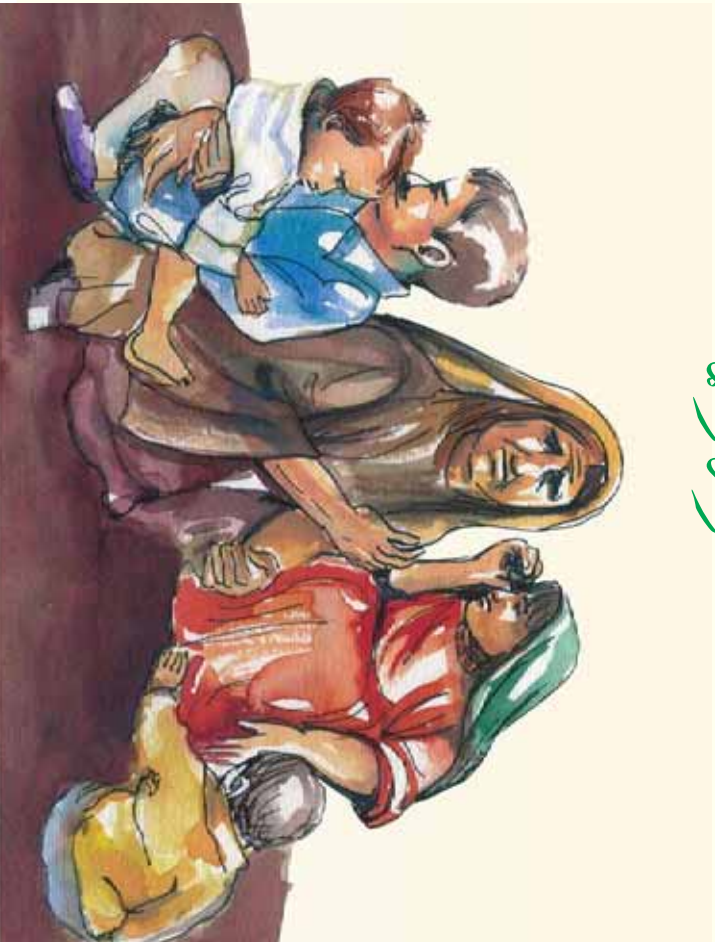
۸- که د کوم متل کيسه مو زده وي په توکي کې يې وړايست.

په کورنی کې له مشرانو څخه پوښتنه وکړئ او د هغوی له ځوې نوي متلونه وليکئ او بيا يې بله ورځ په توکي کې ولولئ.

د مور زمهاله

د مور د مینې او محبت، د مور د زړه سوي او مهرباني په اړه به تاسو ډېرې خبرې اورېدلې وي، خو اوس چې تاسو د مور په اړه کوم شعر لولئ، د مور د خواخوږۍ او مهرباني یوه ستره نمونه ده. دغه مطلب د افغانستان د نوميالي معاصر شاعر سید شمس الدین مجروح په قلم له یوه بهرني (غربي) اثر څخه په شعر ژباړل شوی دی.

مور، تر ټولو مهربانه، مور تر ټولو زیاته مینه ناکه ده، خو داسې کیسې او پېښې هم کېدونکې دي. تاسو دغه کیسه په شعري بڼه ولولئ.

د شاعر لنډه پېژندنه گلولي:

سيد شمس الدين مجروح د افغانستان د معاصرو ادبياتو يو خوند ژبی شاعر او ليکوال دی. په ۱۲۸۹ هـ . ش . کال د کونړ ولايت د شين کورک کلي په يوې روحاني کورنۍ کې پيدا شوی دی. زده کړې يې په خپل کلي کې سرته ورسولي او رسمي دنده يې د اعيانو په مجلس کې پيل کړه. بيا يې مختلفې دندې سرته ورسولي چې د عدليې د وزير او د صدارت د مرستيال په توگه يې هم کار کړی دی. دسيد شمس الدين مجروح د شعرونو يوه مجموعه (منتخب شعرونه) په ۱۳۳۷ هـ . ش . کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ شوې ده او دويمه مجموعه (ياد فرياد) يې په پېښور کې په ۱۹۸۵ م. کال کې چاپ شوې ده. سيد شمس الدين مجروح په ۱۳۸۱ هـ . ش . کال وفات شوی دی.

پسلی د کال خوځانې ولا هو انيس ولا
د گيلا پرتې پر ځمکه لوندکې شنه ولا
ټول عالم پر خوب ولا ولا و نیمه شپه ولا
هرې خوا ته د سپوږمۍ رڼا خورولا ولا
يو عاشق معشوقه ناست د مروړه پر غاړه
پر ش اب د مينې مست و د دغه دوا سره
سره ناست و د دوی ډېر کلي نه لري
دوا سره ويلې ښې خوږې خوږې سندري
د دوی منځ کې وي د راز و نیاز خبرې
يو له بله يې سر کې وي وي فزري
د بېلا بېلا غره پر سر کې د جني و
د هلاک پر سر کې همرجوش د خوځانې و

سيد شمس الدين مجروح

ههلك ووي محبوبې ملته پي كې انده
ملته زياتې پي له دينه له ايمانده
خوړك به نه وي محبت كې زيات له ملته
مادې هيڅكله خداى نه كا پي له تانده
زمره چي زيات له سرو مله دى دلبره
ما قربان كې هغه هر د سنا له سره
جينى وويل دا خبرې كوي څله
په دې لاس كې زمره قربان وي تل ترنله
زمره په مينه كې عاشق نه ځي هس كله
دا په دې لاس كې اول قدم دى كله
زلا به تاو منو هله زما ياره
چي د مور زمرگي دي راوړي زما لپاره
خپله مور سړي ته زيات له هس چاله
زمره د مور يوه مس غلې بهي بها ده
كه د سنا مينه له ما سره سريننيا ده
كه صغيصه دا ددعه د مينې سنا ده
د مور زمره دې كې له ترې غوڅ را پي وهره مالې
نو به هله زه خولكې دسركې مده تالې
د هلك په س چي دغه امتحان شو
په وجود كې پي به يا د غم توپان شو
هك پاك ودرېدا په دوه و كې چي ان شو
خو پي پي مينه شوه غالبه ساروان شو
نو د مور سينه پي خبرې په خنجر كې ده

مځلاره يې د زمره ترې رانه کړه
 چې هلک له دغه کاره نه وړکار شو
 دياروان په دغه لوري په لور شو
 لاس کې ولويدل طبعت ورسره په قاس شو
 زمره يې هور له لاسه خلاص کړې کوزاس شو
 ټاکنه نه له زمره غږ شو چې بچي!
 خپل دې وي ژوبل خو نه شولې زمرگي

د مور ستايل او درناوی:

دغه اصل ته په پښتو ادبياتو کې هم زياته پاملرنه شوې ده. زموږ زيات شمېر شاعرانو او ليکوالو په خپلو منظمو او متنورو اثارو کې د مور مقام ستايلي دي.

په بېلا بېلو ادبي نثرونو لکه داستانونو، ناولونو او نورو ادبي ټوټو کې د مور مقام ته پاملرنه شوې او د مور مقام پکې ستايل شوی دی. ويلاى شو چې د مور مقام په پښتو ادبياتو او بيا په لنډيو کې ځانگړې ځاى لري او زموږ د ادبياتو يو مهم څپرکى جوړوي. په بېلا بېلو ليکنو کې د مور مقام، د مور مهرباني، شفقت او عاطفې د اولاد په روزنه کې د هغې کړاو او زيار انعکاس موندلی دی. د دغو ټولو ليکنو مقصد يو دی او هغه دا چې د مور د مقام او حقونو پېژندل او د هغې درناوى کول.

په ولسي ادب کې د مور د مينې عاطفې او مهرباني په اړه ډېرې کيسې شته چې يوه نمونه يې دلته راوړو:

وايي چې د يوې مور ماشوم بلې ښځې پټ کړ. د ماشوم مور که هر څومره له غلې ښځې څخه خپل ماشوم وغوښت، خو هغې ورنکړ او ويې ويل چې دا زما زوی دی. د ماشوم مور په چيغو چيغو قاضي ته ولاړه او عرض يې وکړ چې يوه ښځې مې ماشوم پټ کړی او نه يې راکوي. قاضي غله ښځه راوغوښته هر څومره پلټنې چې يې ترې وکړې

ښځه قانع نه شوه، ويل يې چې دا زما خپل زوی دی، پر ما يې ناحقه دعوه کړې ده. قاضي وويل: ما يوازې پرېږدئ چې د پرېکړې په اړه فکر وکړم. دواړه ښځې د قاضي له کوټې نه ووتلې. ښه شېبه وروسته قاضي دواړه ښځې راوغوښتلې هغوی ته يې خپله پرېکړه داسې اعلان کړه:

وروسته د ډېر سوچ نه زه دې نتيجه ته ورسېدم چې ماشوم بايد دوه ټوټې شي، يوه ټوټه د يوې مور او بله ټوټه د بلې مور. په دې پرېکړې کې به عدل او انصاف پر ځای شي.

قاضي جلات راوغوښت، ويل راشه دا ماشوم دوه ټوټې کړه. کله چې جلات توره په لاس راغی د ماشوم اصلي مور غوږ کړ:

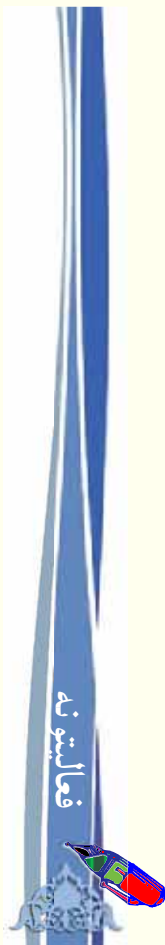
قاضي صاحب ماشوم مه دوه ټوټې کوئ، ماشوم زما نه دی، هغې ته يې ورکړئ. قاضي پوه شو چې د ماشوم اصلي مور همدا ده، ځکه چې د خپل زوی مرگ يې نشو زغملای او هغه بله چې د ماشوم اصلي مور نه وه د قاضي پرېکړه يې ومنله.

په دې توگه قاضي ماشوم خپلې اصلي مور ته وسپاره او هغې بلې غلې ښځې ته يې سزا وټاکله.

د متن لنډيز:

د اسلام ستر پيغمبر حضرت محمد ﷺ فرمايلي دي چې ((جنت د مور تر پښو لاندې دي)). د مور مقام په ټولنه کې تر هر چا لوړ دی او درناوی يې په ټولو لازم دی.

په دې منظومه کيسه کې د مور د مهرباني، يوه داسې نمونه تاسو ولوسته چې مينه او مهرباني يې له بل چا سره نه شي پرته کېدای. مور د مينې، محبت او مهرباني يوه داسې چينه ده چې دغه مينه او مهرباني يې د زړه په خشېدونکو وينو کې هم ناري و هي.

۱- زده کو ونکی دی متن په لوړ غږ و لولي او د شعر مفهوم دی په خپلو خبرو کې و وایي.

۲- زده کو ونکی دی په متن کې د راغلي کیسې لنډیز په خپلو کتابچو کې ولیکي او بیا دی یې په ټو لگي کې و لولي.

۳- زده کو ونکی دی په دوو ډلو و ویشل شي. یوه ډله دی په شعر کې نومونه او بله ډله دی صفتونه پیدا کړي او د ټو لگیو الو په وړاندې دی و لولي.

۴- له دغې کیسې نه تاسې څه زده کړل، خپل نظر خپلو ټو لگیو الو ته څرگند کړئ .

۵- په متن کې ارتباطي کلمې پیدا او لست یې کړئ لکه :
کال، پسرلی، هوا

۶- زده کو ونکی دی لاندې لغتونه معنا او په جملو کې و کاروي :
نیاز بې بها بریا ملغلره

۷- زده کو ونکی دی د ماشوم په اړه کیسه و لولي او د دغې کیسې لنډ مقصد دی پخپلو خبرو کې و وایي.

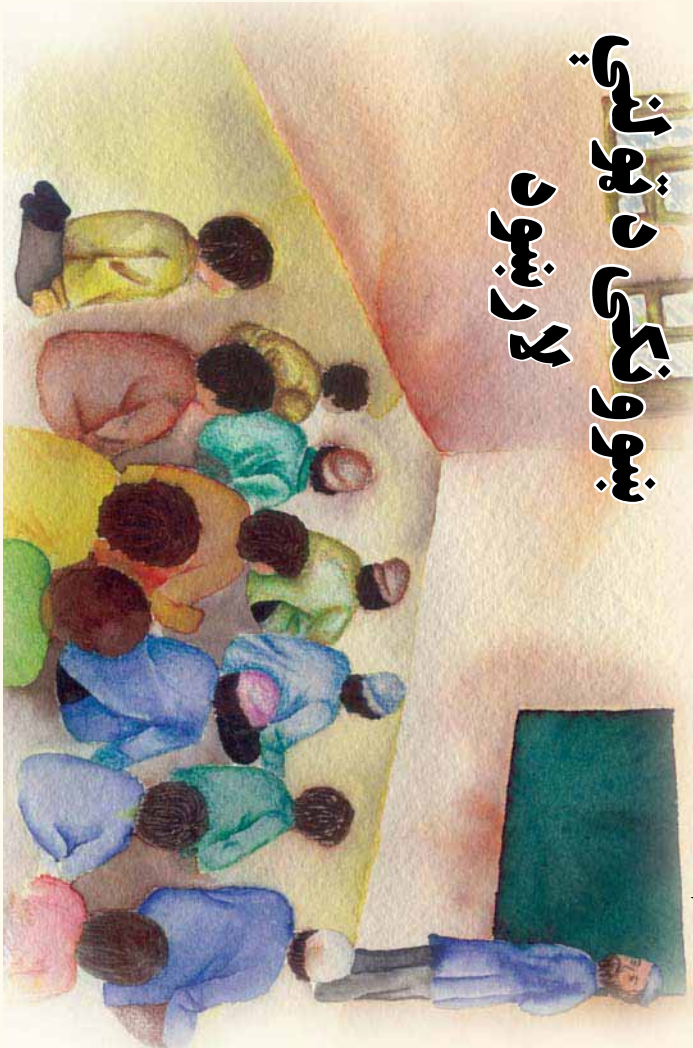

د مور د مهربانيو په اړه مو که کومه کیسه له چا اورېدلې وي او یا مو یاده وي په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ او بله ورځ یې په ټو لگي کې و لولئ.

ښوونکی د ټولنې لارښود

ښوونکی د ماشومانو او ځوانانو لارښوونه کوي. د پوهې او علم پر ګاڼه يې سمبالوي. د ښکو لارو ګټې او د بدو لارو زيانونه ورته بيانوي.

په نننۍ نړۍ کې هر ډول پرمختګونه او هوساينه په ټولنه کې د انسان د پرله پسې زيار نتيجه او د ښوونکي برکت دی.

زده کوونکو ته لازمه ده چې د دغه لارښوونکو درناوی او احترام وکړي. په دې درس کې به د پوهاند رښتين د ژوند له پلوشو څخه د ښوونکي په اړه يو مطلب ولولئ.

■ ښوونکی د ټولنې څه ډول معمار دی؟

■ ښوونکي زموږ په روزنه کې کومه ونډه لري؟

■ که ښوونکی نه ولای دا نړۍ به څه ډول وه؟

علم او پوهه يوه رڼا او خلا ده او ښوونکی او معلم د دغې رڼا خپروونکی دی. علم او پوهه دودې او ترقي، زېڼه ده او ښوونکی د دغې زېڼې جوړوونکی دی. علم د تورې تيارې مثال او د عقل د روښانتيا بله ډيوه ده. دغه مثال او ډيوه د ښوونکي د مازغو په رڼا روښانه کېږي. ښوونکی تل د خپل دماغ په ډيوه کې د فکر تيل سپڅلي، خپل مازغه ويلي کوي، شپې رونه وي، د زړه وښې خوږي او په ځان سخته تېروي دا ټول د دې لپاره چې د نابوځي تياره ورکه شي، خلک ښه او بد وپېژني او دښکلي او هوسا ژوند خاوندان شي.

ښوونکی په حقيقت کې د ژوندانه لارښود دی.

پوه، لائق، زيارکښ او زړه سواندي کسان د يو هېواد د لوړتيا او علمي ودې پخې ستنې دي، که دغه ستنې پخې او کلکې نه وي، نو د علم او پوهې مانې به هم بې کاره او بې خونده وي.

د علم وړانگې د ښوونکو په لاسونو په دنيا کې خپرېږي. د يونان ستر فيلسوف ارسطو د لومړي معلم، ابو نصر فارابي د دوهم معلم او ابن سينا د درېم معلم په نامه يادېږي. غرض دا چې د معلم لقب او نوم يو ستر او دروند نوم دی. په همدې وجه د ښوونکي مقام په ټولنه کې ډېر لوړ او جگ دی. څومره چې د ښوونکي مقام لوړ دی، نو هغو مرده بې وظيفه هم درنه او سخته ده. د هرې ټولنې وده او ترقي، پرمختگ او لوړتيا د هغوی د ښوونکو په زيار، کورښښ، اخلاص او له دندې سره په شوق او مينه پورې اړه لري. د يو ولس روښانه سبب د دوی په همت او زحمت پورې تړلی دی. د نن ورځې کوچنيان او ماشومان د دوی په وسيله د سبا ورځې پوهان او لوبان کېدای شي.

ښوونکي د يو هېواد د باغ و بن مالياران او د نوو بوټو او نيا لگيو باغوانان دي. که دوی په خپله وظيفه کې د کوچنيانو په روزنه او پالنه کې لږ غفلت وکړي، نو د وطن د علم او پوهې، ودې او ترقي، باغ و بن به مراوی او سپېره پاتې شي. ټول ماشومان د ښوونکو سره يو امانت دی د دغه امانت ساتنه، پالنه او روزنه د دوی دنده ده.

د ماشومانو د علم او پوهې زياتول، د دوی د ځويونو او اخلاقو سمول، په دوی کې

د خپل ملت، خاوري او هېواد مينه اچول او په پای کې له دوی نه د سم فکر او مزغور خاوندان او غوره سړي جوړول، د ښوونکو دنده ده. داسې پور دی چې بې له اداکو له څخه په بل هيڅ ډول نه خلاصېږي. تر کومې اندازې چې ښاگردان علم او پوهې ته ضرورت لري، هغومره سمې روزنې او پالنې ته هم اړ دي. علم د انسان جوهر او روزنه بې ښکلا او ځلا ده. د يو مخلص او پوه ښوونکي وظيفه داده چې دغو دواړو خواوو ته پوره پاملرنه وکړي او د خپل هېواد تاند نيا لگي داسې وروزي چې هم بې خلک سيوري ته گڼېښي او هم بې له خوږو مېوو څخه گټه واخلي.

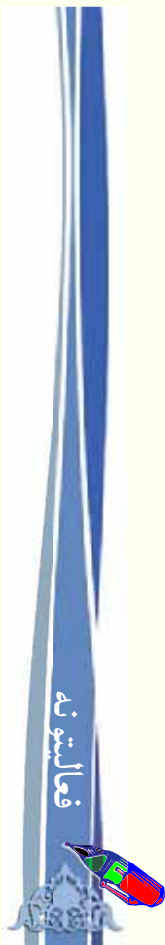
لنډه دا چې د معلمانو دنده ډېره درنه او مهمه ده، خو ورسره ډېره پاکه او سپېڅلې هم ده. نو ښايي چې ټول ښوونکي په ډېر اخلاص او مينه خپله پاکه وظيفه سرته ورسوي او د سالمې پوهنې په لوړولو او خپرو لور کې شپه او ورځ زيار او کوښښ وکړي.

د متن لنډيز:

د ښوونکي کلمه که څه هم خلکو ته په ښکاره يوه ساده کلمه ښکاري او د ښوونکي دنده يو اړي ښوونځي ته په تلو راتلو پورې تړي، خو داسې نه ده.

د ښوونکي دنده ډېره درنه او مهمه ده. مقام بې ډېر لوړ او نوم بې سپېڅلی او مقدس دی. نن ورځ چې په نړۍ کې د ژوند څه پرمختگونه او اسانتياوې وښی، نو لومړني لارښوونکي بې معلمان دي، ځکه چې د نړۍ پوهان، سياسي څېرې، مخترعين او د هېوادونو واکمنان د ښوونکي د زيار په پايله کې راڅرگند شوي دي. لازمه ده چې د زړه له کومې د ښوونکي درناوی او احترام وشي. ښوونکي ته هم پکار ده چې خپله دنده په دقت، اخلاص، صداقت، سپېڅلتيا او د مسؤليت له مخې پرمخ بوځي.

۱- خو زده کونکي دي له ښوونکي نه وروسته لوست په وارسره ولولي او په وار سره دي د درس مفهوم په خپلو خبرو کې وړايي.

۲- زده کونکي دي گران لغتونه په کتابچو کې وليکي او بيا دي يې معنا کړي.

۳- زده کونکي دي له لوست څخه مترادف الفاظ راوباسي او پرترخه دي يې وليکي.

۴- په لاندي معنا شوو لغتونو کې سم ته (س) او ناسم ته (ن) په پښل وليکي.

- ◆ لایق: چارواکی
 - ◆ زیارکښ: زحمت کښ
 - ◆ وړانگې: ريځ
 - ◆ مثال: خراغ، رڼا
 - ◆ هوسا: لالهاند
 - ◆ سپېڅلي: پاک
- ۶- لاندي جملې تکميل کړئ؛!

- ◆ علم او پوهه يوه او ده.
- ◆ ښوونکي په حقيقت کې د لارښود دی.
- ◆ د علم وړانگې د په لاسونو په کې خپريږي.

زده کونکي دي دښوونکي په اړه په کور کې يوه، يوه ليکنه وکړي چې شپږ کړنې او يا تر دې زياته وي او بله ورځ دي په ټولگي کې واوروي.

نړيوال ادبي څپه: ټاگور

نړيوال هنرونه او فکرونه نړيوال ارزښت لري. دغه راز هنرونه او فکرونه نړيوال له شتمني وي، هر انسان ترې گټه اخيستلاى شي. ليکوال او شاعر چې څه ليکي او څه وايي، د نړيوالې توکني لپاره وي، خو د ډېرو لېرو فکر او هنر دود مړه پوخ وي چې نړيوال شهرت ورپه برخه کړي.

دغه فکر او هنر هر انسان ته يو ځانگړى پيغام لري. له دغه فکر و هنر څخه بيا هر څوک له خپلې هنري لېوالتيا سره سم خوند اخلي.

په اووم توکني کې مو د اندرسن په اړه معلومات تر لاسه کړل، په دې لوست کې يوه بله نړيواله څېره ټاگور دريښتو.

■ تاسې که کوم نړيوال ادبي شخصيت پېژنئ، په اړه يې خبرې وکړئ.

■ د ټاگور کوم شعر يا کتاب مو لوستی؟

ټاگور يوه نړيواله ادبي څېره ده. ټاگور مشهور شاعر او ليکوال دی. په ډرامه ليکنه کې يې ډېر لوی لاس درلود. ناولونه او داستانونه يې هم ليکلي دي. ټاگور د ۱۸۶۱ م. کال د مې په اوومه د هندوستان د کلکتي په ښار کې زېږېدلی دی. کورنۍ يې شتمنه وه او د علم او هنر له امله يې په بنگال کې ځانگړی شهرت درلود. د ده کورنۍ دلو پديځ له تمدن سره هم له يوې نيمې پېړۍ راه په دې خواشنا وه. د خپلو نيکونو علمي، ادبي او هنري ميراثونه يې ساتل.

له همدې امله د ټاگور په شخصيت کې زاړه کړه وړه او نوي بنگالا دواړه ليدل کېږي. ټول هندوستان تر اوسه د ټاگور په څېر بل پراخ نظره، خوارخوړی او هوښيار اديب ونه موند.

ټاگور که د خپل وخت د پرمختللي ژوندانه له اسانيتا و برخمن و، نو د خپل وخت د بې وزلو وگړو له ژوندانه څخه هم ناڅېره نه و. هغه دغه دواړه د سر په سترگو ليدلي و. دغو مقصود زده کړو او تجربو د ټاگور شخصيت ډېر هر اړخيز (جامع) کړ. رابندر ناتھ ټاگور د نړۍ بېلا بېلو هېوادونو لکه انگلستان، جرمني، امريکا، سيلون، چين، ايټاليې، کاناډا، ويتنام، کمبوديا، لاوس، برما، روسيې او ايران ته سفرونه کړي دي. په دغو هېوادونو کې يې له ولسمشرانو او وزيرانو رانيولی تر بې وزلو وگړو پورې ليدلې کتلې او د هغو له حال څخه يې ځان خبر کړی دی.

په بېلا بېلو سفرونو کې له بېلا بېلو وگړو سره د هغه اړيکو او ليدنو کتنو هغه ته ډېره تجربه ور په برخه کړه. هغه په لسگونو ډرامې د اشعارو مجموعې، لنډې کيسې او رومانونه ليکلي دي.

د رابندر ناتھ ټاگور ځينې اثر دادي:

- ۱_ د يوه شاعر نکل
- ۲_ تصويرونه او سندري
- ۳_ د ځنگل گل
- ۴_ د فطرت انتقام
- ۵_ مات زړه
- ۶_ د ورکتوب سندري
- ۷_ د اروپايي سيالتي ليکونه
- ۸_ د لمر سيوری

- ۹- د مابښام سمنډرې
۱۰- تېز او توند
۱۱- خطرناک ښکار
۱۲- د عالمانو پاچا او نور
۱۳- د سهار سمنډرې

د رابندر نانډه ټاگور ځينې اثار په پښتو ژباړل شوي دي، لکه: کابلې والا، گيتا نجلې، تاج او ځينې نور. گيتا نجلې عبدالرؤف بېنوا ژباړلی او لومړی ځل په ۱۳۳۶ هـ. ش. کال په کابل کې چاپ شوی دی. د ټاگور گيتا نجلې نړيوال شهرت لري. او د نوبل نړيواله جايزه يې گټلې ده.

د گيتا نجلې د متن څو بېلگې:

هغه وخت چې زما زړه سخت او وچ شې، نو ته پر ما د رحم باران وکړه راشه!
کله چې ژوند محبت له لاسه ورکړي؛ نو ته د نغمې په پرده کې راشه! کله چې شاوخوا د هنگامه زېږو ونکو مشغلو شور پورته شي او ما د باندې وباسي، نو ته ای زما د سکوت خاوند! د خپل سکون او ارام سره راشه! کله چې زما بېنوا زړه د زندان په يوه گوت کې غلې کښېني؛ نو ای زما پادشاه! ورمات کړه د شاهانه برم او دېلې سره راشه؛

کله چې زما د زړه پر ارزو باندې د باطلو او هامو غبار پړوځي نو ته ای يوازې پاکه!
ای ته يوازې وينه! د خپلې برېښنا او تالندې سره راشه!

xxx

تا په سيوري کې خان پټ کړی دی، اې زما گرانده! ته چېرې د ټولو تر شا ولاړ يې؟
دوی تا ټېل وهي، ستا له څنگه د خاورو پر ډک سړک باندې تېرېږي، او ستا هيڅ خيال نه ساتي.

زه دلته له څو گړيو راهيسې نذر ونه په لاس انتظار کو مه، لاروي تېرېږي او يو – يو گل مانه اخلي – اوس نژدې ده چې ټوکړۍ تشه شي.

د گهيځ وخت تېر شو او د غرمې هم، د مابښام په سيوري کې زما سترگې له خوبه پټې

پټې کېږي. هر څوک خپلو کور ته ځي، ما ويني راباندې خاندې او ما محجوبوي. زه د گداگري نجلۍ په شان پلو پر مخ ناسته يم او کله چې دوی ما وپوښتي چې زه څه غواړم؟ نو زه سترگې کښته و اچوم او هغو ته هيڅ ځواب نه ورکوم.

اوه، رښتيا هم زه هغو ته دا کله ويلای شم چې ((زه تاته انتظار لرم، تا د راتلو و عدده کړې ده)) زه له شرمه څنگه ويلای شم چې ((زه بې له دې غږينه نور څه جهيز (د ورکو لو) لپاره نه لرم))

اوه، ما دا غرور دخپل زړه په کومې کې پټ کړی دی، زه پر وښو ناسته اسمان ته گورم، ستا ناڅاپه رنگ په ډېر شان او شوکت په خوب وښم چې: ټولې روناوې پرې ځلېږي، ستا د بگۍ زرين بيرغ رېږي، ټول وگړي حيران ولاړ گوري چې ته راكور شي زما لوري ته راځي ددې لپاره چې ما له ځمکې پورته کړې، او يوې داسې بې وزلې نجلۍ ته د خپل څنگ سره د کښېناستو ځای ورکړې چې له شرم او نخو ته داسې رېږي لکه د ونې پاڼه چې نسيم رېوي ... ((خو وخت تېرېږي او تر اوسه لا ستا د بگۍ د اړابو اواز نشته؛ ډېر د برم او خوښۍ جلو سونه له خپلو سحر کارو سره تېر شول – ايا ته به هم هغه بې چې د ټولو تر شا په يو سيوري کې پټه خو له ولاړ بې؟ او زه به همدغه يم چې ستا په انتظار کې به ژاړم او په ناکامو ارزو گانو به خپل زړگی ستومانه ساتم؟

د متڼ لمدیون:

رابندر ناټه ټاگور د دیوندر ناټه ټاگور زوی دی. په ۱۸۶۱م. کې په کلکته کې زېږېدلی دی. پلار بې لوی شتمن او مذهبي لارښود (مهارشي) و. په لندن کې بې د حقوقو په څانگه کې زده کړې کړې وې. اثار بې ډېر لوړ ادبي او هنري ارزښت لري. ځينې کتابونو لکه: گيتانجلي بې د نوبل جايزه اخيستي ده. ټاگور په ۱۹۰۱م. کال د شاتني نيکټن بنياد کښېنود چې بيا په راوړسته کلو نو کې په يو لوی پوهنتون بدل شو.

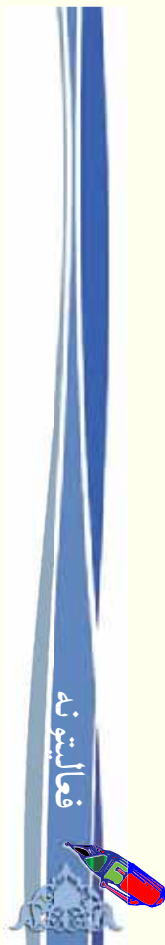
ڀاڳور

(۱) نوبل: دا يوه نړيواله ډالۍ (جايزه) ده چې هر کال په بېلا بېلو علمي او ادبي برخو کې خورا مهمو شخصيتونو ته ورکول کېږي.

(۲) شانتي نيکيتن : (دارالامان) د ډاگور پلار د يوندر ناهه ډاگور په دغه ځای کې يو باغ جوړ کړ. خلک به د مراقبې او تفکر لپاره ورتلل او د هيڅ دين او مذهب خلک ترې منع نه وو. ډاگور بيا په ۱۹۰۱ م. کال کې دلته يو بنوونځی جوړ کړ چې وروسته په پوهنتون بدل شو او د شانتي نيکيتن په نوم ياد شو.

۱- زده کو وڻکي دي لاندې پوښتنو ته ځوابونه وړايي:

- ◆ رابندر ناتھ ټاگور د چا زوی او په کوم ځای کې زېږېدلی و ؟
- ◆ د رابندر ناتھ ټاگور کوم کتاب د نوبل جایزه اخیستې وه ؟
- ◆ د رابندر ناتھ ټاگور د څلورو کتابونو نومونه واخلئ ؟
- ◆ د ټاگور کورنۍ له مالي پلوه څه ډول وه ؟

۲- د گیتا نجلي همدغه نمونه چې دلته راغلی ده ولولئ او پر مفهوم باندې يې وار په وار خبرې وکړئ.

۳- په دغو بېلگو کې کوم ډول نومخري پیدا کولی شئ، ځانگړي، ملکي، مبهم او نور په ښه بې کړئ.

۴- لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروئ:

هنگامه، برم، او هام، محبوب، نخوت

۵- ټاگور د کوم ځای شاعر او لیکوال و ؟

الف - د هندوستان ب - د بنگال ج - پاکستان

د دې لوست له ټول متن څخه ستاینو مونه راواخلئ او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ. سیټله يې تو لگيو الو ته واوړوئ. له دغو ستاینو مونو سره د هغوی ضد هم په خپله کتابچه کې وليکئ.

شلم لوست

ښکالو

بيان په دوو ډولو کېږي، په نثر او په نظم، د نثر برخه پراخه ده او هر ډول مطلب او پيغامونه پکې په اساني، ځای پر ځای کېدای او لوستونکو ته رسېدای شي. همدا لامل دی چې نثري پاڼه تر نظمې پاڼې ډېره زياته وي. له بلې خوا نظم ښه يادېږي او په اساني ذهن ته سپارل کېږي. نثرونه بېلا بېل ډولونه لري. يوه ډول ته نثري يا ادبي نثر وايي. ادبي نثر هغه وي چې له ژبني هنره پکې کار اخيستل شوی وي. ادبي نثر به هرو مرو لور پيغام لري، خو د پيغام د بيان لپاره ليکونکي داسې کلمات غوره کوي چې د لوستونکي احساسات او عواطف راوپاروي. ادبي نثر انسان د لورينې او ښېگڼې لور ته هڅوي. په انساني ټولنه کې د مينې، دوستۍ، سولې او امن د رامنځته کېدو غوښتنه کوي.

■ که تاسې کوم ادبي نثر لوستی وي نو و وياست د چا او موضوع بې څه وه؟

■ که کومه لنډه کيسه مو لوستې وي، دهغې نثر له نورو عادي نثرونو سره څه توپير درلود؟

د سپلمې لویو گڼو بوټو او گورو پانو کې، هوسۍ له خرڅنه سر پورته او شخوند
بې بند کړ، غوړونه یې بوڅ کړل، حیرانه ودرېدل؛ داسې چې له ځانه نه وده خبره. ملخ د
سپلمې په پلټه ورو ورو، غلی غلی راځي، د هوسۍ غوړ و ته نژدې شو:
هوسۍ! څه دي؟ ولې حیرانه یې؟ ولې خپه یې؟ او هو! دا اوښکې! ولې واښه نه
خوړې؟ پسرلی تېر شو... واښه وچ شول څه؟ که تېرې یې؟
هوسۍ په یوه ښېب یوه طرف ته سترگې ټکې کړې دي او غوړونه ټکې.

ملخ بیا وویل: د چا ښکالو ده څه؟

هوسۍ ډیکه وخوره: هو! نه واښه وچ دي او نه تېرې یم ښکالو ده. د چا ښکالو! د
چا د یا د ښکالو!!

ملخ: پوه نه شوم.

هوسۍ: ته لا نه وي، داسپلمې وړې وړې وي، زه او اشنا مې دلته خړېدو، ښکالو
شوه، ما دغه شان غوړونه بوڅ کړل، اشنا مې دغه شان وویل، همدغه شان لکه تا چې
ویل... ډز شو... موږ توپ کړ، زه لیرې لارم. اه... پل مې واخیست، وښې پسې لارم
ان د پاچا تر باغه... د پاچا د زوی سر کلې و... سندري ویل کېدې، غوښې وربښدې،
بېگمې خندېدې. ملکه په تخت ناسته وه، زما د سترگو په اوښکو پوه شوه، لکه چې ته
پوه شوي. اخر زانده عالم و. ما ویل یې یې مېرمنې! زما د اشنا ټیکې ستا باور چې ځانه
کې وربښوي، خو دا خرمن یې ماته راکړه. زه به یې په یوه ونه کې اوښلنده کړم... ورته
به گورم د زړه سود به پرې کوم.

ملکې وویل: نه خرمن تاته نه شي درکولی. سو پلو وویل: نه، هیچیرې نه! دي نه به
موږ تمبل جوړوو.

گوره غوړ کېرده! نن د هغه پاچا د زوی سنت گيري ده... تمبل وهلی شي. دغه اواز
اورې؟ دا زما د اشنا د خرمنې تمبل دی... په ما یې اواز خوږ لگي. زما پرې سود کېږي.
ښکالو ده... زه پرې پوهېږم، ته پرې نه پوهېږي... سود پرې کوم سو دا!!

((سید راحت زاخېلي))

د متڼ لنډيز:

پورتني كيسه د هوسۍ او ملخ ترمنځ د پوښتنو او ځوابونو په بڼه راغلي ده. كيسه داسې ده چې هوسۍ او ملخ په يوه څرخاۍ كې او سېږي. هوسۍ څه ښكالو او ري، يو دم تېر يادونه وړ په زړه كېږي. غونۍ يې ځيښ شي. د هماغه دز انگازي يې يو ځل بيا په ذهن كې راغبرگي شي چې د ژوندانه گران ملگري يې ترې جلا كړي و. هوسۍ، ملخ ته خپله پخوانۍ كيسه كوي. وايي چې زه او يار مې يوه ورځ همداسې په دې ځاۍ كې خړېدو چې څه ښكالو شوه، يو ناڅاپه دز شو ما ليري منډه كړه چې گورم ملگري مې نه و. بېرته راوگرځېدم منډ مې واخيست او د پاچا تركور د لارم. گورم چې د ملگري غوښه مې پخېږي، له ملكي نه مې وغوښتل چې د ملگري خرمين مې راكړي او د يادگار په توگه به يې په يوه ونه كې څوړنده كړم، د زړه سود به پرې كړم، خو ملكي انكار وكړ او ونې ويل چې له دې څرمنې نه موږ تمبل (چمبه) جوړوو.

اوس د پاچا د زوی سنت گري ده، له هغې څرمنې نه يې تمبل جوړ كړی، د پاچا د زوی په سنت گري، كې وهل كېږي او زما پر زړه د خپل يار او اشنا يادونه راوړېږي.

د ليكوال پېژندگلوۍ:

سيد راحت زاخيلي دسيد فريح الله زوی، په ۱۳۰۳ هـ. ق. كال د نوښار په زاخيلو كې زېږېدلی دی. زاخيلي غښتلی ليكوال او منلی شاعر و. د ژباړې په فن كې يې هم پوخ لاس درلود. په ناول او لنډه كيسه ليكنه كې يې ډېر شهرت درلود. د پېښور لومړنی پښتو اخبار ((افغان)) د ده په اهتمام راوتلی دی. د ډېرو كتابونو لكه ماه رخ، لغات افغاني، تاريخ افغانستان، د حضرت علي كرم الله وجهه اقوال، شلېدلې پڼه، د زړه درد، داغستان او نورو ليكوال دی. په ۱۳۸۳ هـ. ق. كې يې له دې نړۍ څخه سترگې پټې كړي دي.

۱- زده کو ونکي دي متن په چوپه خو له ولولي او بيا دي په وارسره د کيسې مفهوم په خپلو خبرو کې ووايي.

۲- زده کوونکي دي لاندې پوښتنې ځواب کړي:

◆ کيسه د څه شي په اړه ده؟

◆ په کيسه کې کوم کرکټرونه راغلي دي؟

◆ د کيسې پېښه څه ډول ده؟

۳- زده کوونکي دي لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

- ښکالو - سپلمی - ښې - بکې - نکې

۴- که د زده کوونکو دغې کيسې ته ورته کومه کيسه په ياد وي په ټولگي کې دي په لور غږ ووايي.

۵- زده کوونکي دي په درې ډلو ويشل شي: يوه ډله دي په متن کې نومونه، بله ډله صفتونه او درېمه ډله دي ضميرونه پيدا کړي او بيا دي يې د هرې ډلې استازي په ټولگي کې په وارسره د لست له مخې ووايي.

۶- زده کوونکي دي په لور غږ کيسه داسې ووايي چې د اواز او چټول، نرمول او وقفه (ځنډ) په نظر کې وساتي. نور زده کوونکي دي لوستل وڅاري.

زده کوونکي دي په خپله خوښه په کور کې د کوم ليکوال يوه لنډه کيسه خوښه او په کتابچه کې دي وليکي يا دي له مور او پلار، يا نيا او نيکه څخه کومه کيسه واري او د هغې لنډيز دي په کتابچه کې وليکي.

موږ ولې کيسې لولو؟

له خپل مور و پلار، مشرانو او همزولو څخه به مو ډېرې کيسې او رېډلې وي. ساعت به مو پرې تېر شوی او خوږ به مو ترې اخيستی وي. پر ساعت تېری او خوږد اخيستو سرېږه کيسې نورې ښېگنې هم لري. په کيسو کې روزنيز، اخلاقي او معلوماتي مفاهيم هم نغښتي وي. له کيسو څخه موږ روزنيزي، اخلاقي او معلوماتي ښېگنې هم تر لاسه کولای شو.

ځينې کيسې په يوه ولس يا يوې ژبې پورې اړه لري، خو ځينې کيسې بيا په څو ولسونو او څو ژبو کې شريکي وي. که کيسه په يوه ولس يا يوې ژبې پورې هم اړه ولري، نو ډېرې داسې روزنيزې او اخلاقي ښېگنې پکې وي چې ټول ولسونه ترې د خپل ژوندانه لپاره ګټه اخيستلای شي.

- کيسې څه ښېگنې لري؟
- له کيسو نه څه زده کوو؟

حکایت

يو عالم د يو پاچا په وړاندې خبرې کولې. ناگهانه يې د خبرو په منځ کې وويل چې په هندوستان کې یو ه ونه ده که د هغې ونې مېوه څوک وخورې نو هغه سړی به زوړ نه شي او نه به مړ شي. پاچا چې دا خبره واورېدلې، نو په هغه ونې باندې مين شو، سو دا واخيست چې دا به څه رنگ پيدا شي. ليکن د هغه عالم نه يې پوښتنه نه کوله چې دا ونه به چېرته وي او څنگه به وي. مگر چې د ده پرې ډېر باور و، هغه سړی يې په طرف د هندوستان رخصت کړ او ډېر مال يې ورته ورکړ، ورته يې وويل چې دا دولت لگوه او نور به هم درلېرم، خو هلته بېرته راځه چې ماته د دغې ونې مېوه راوړې.

قاصد روان شو چې هندوستان ته ورسېده، نو له خلکو نه به يې هر ځای پوښتنه کوله او ويل به يې چې هغه ونه په کوم ځای کې ده چې سړی يې مېوه وخورې، نو بيا هميشه ژوندی وي او هيچرې نه زړېږي چې خلکو به دا خبره واورېدلې، نو چا به ورنپورې خنډل چا به ورنپورې توکی کولې، چا به ويل چې دا ليونی شوی دی، چا به ويل چې موږ ته معلومه نه ده مگر چې دا سړی ورپسې گرځي، نو معلومېږي چې دا به رېښيا چېرته وي. چا به ويل چې په پلاتي څنگل کې که چېرې وي، نو وي به او بل ځای مې گو مان نه کېږي چې گوندي پيدا شي. چا به ويل چې په پلاتي څنگل کې یو ه لويه ونه ده چې سر يې چاته نه ښکارېږي او بېخ يې هم نه معلومېږي او مېوه يې هم چاله په لاس نه ورځي که چېرې هغه وي نو شک نشته.

هر چا به ورنپورې مسخرې کولې او دې غريب به په ځنگلونو، غرونو، ميرو او په بيابانونو گرځېده. حاصل دا دی چې يو خوا بل خوا وړاندې وروستو ښکته پورته ډېر طلب يې وکړ، مگر هيڅ په حال پوه نه شو، نو بېرته راوگرځېده چې وطن ته راته ډېر خپه و او له ځان سره يې ويل چې پاچا ته به څه عذر کوږم. په يو ځای کې يې شپه شوه په هغه ځای کې يې واورېده، يو سړي ويل چې زموږ په دې کلي کې لوی عالم دی او بې شانه ښه سړی دی.

قاصد په زړه کې وويل چې باري ورشم که څه دعا راته وکړي، نو دسټي پاڅېد هغه عالم ته ورځي چې ملاقات يې ورسره وشو، نو ورته وېي ويل چې صاحبه دعا راته وکړه چې ايمان مې خدای ﷻ سلامت کړي او په خير سره وطن ته ورسېږم. هغه دعا ورته وکړله او بيا يې ترې پوښتنه وکړه چې چېرته تللی وي.

قاصد ورته دا ټوله کيسه وويله. عالم چې واورېده، نو ورته يې وويل چې تاسو د هغه خپل عالم په خبره نه يې پوه شوي. هغه ونه بله نه ده هغه ونه د علم ده يعنې د علم مېوه چې څوک وخوري، نو هغه سړی به همېشه ژوندی وي او د همېشه ژوندون څه معنا ده، هغه معنا دا ده چې خدای ﷻ وپېژني، نېکي بدي ورته معلومه شي، د نېکۍ عمل کوي او له بدۍ نه ځان ساتي، کتابونه تصنيف کاندې شاگردان ترې پاتې شي، نو هېډو که دا سړی په تن مړ هم شي هېڅ غم يې نشته، ځکه چې هلته يې روح ژوندی وي او دلته يې نوم ژوندی وي او ثواب يې داسې کېږي، لکه يو ژوندی سړی چې نېکي کوي او ثواب يې کېږي.

قاصد ورته وويل چې صاحبه مېرې هم دومره پوهېږو، نادانان نه يو که چېرې هغه علم ياد کړی وي، خو مېرې به پوه شوي و و چې علم وايي، ولې هغه د ټولو خلکو د وړاندې ونه ياده کړې ده او په دې خو هرڅوک پوهېږي چې علم د يو څيز نوم دی او ونه د بل څيز.

هغه عالم وويل چې ته بيا پوه نه شوې، تال له مثال په کار دی چې ښه پوه شي. گوره يو سړی وي نو د چا پلار وي او د چا زوی وي او د چا لمسی وي او د چا نيکه وي او د چا خورنۍ وي او د چا ماما وي او د چا تره وي او د چا وراره وي او د چا ترورزی وي او د چا تربور وي او د چا ورور وي او د چا اثنا وي او د چا دښمن وي او د چا دوست وي، نو اوس ته گوره همدغه يو سړی دی او هر نوم له دې نومونو چې په خپل ځای کې ورته څوک وايي، نو ويلی شي که نه شي؟

قاصد وويل چې بېشکه ويلی شي. نو هغه عالم وويل چې داسې علم ته هم دواړه نومه ويلی شي. که دې خوښه وي نو ورته علم وايه او که دې خوښه وي، نو ورته د

ژوندانه ونه وایه، دواړه نومونه یې برابر دي هیڅ فرق په کې نشته.
قاصد چې دا خبرې واورېدلې تسلي یې د زړه وشول او له عالم نه یې رخصت
واخیست او د خپل کور په طرف راروان شو چې ښار ته ورسېده پاچا ورته په امید کې
و چې دربار له ورځې پاچا ترې پوښتنه وکړله، ویل یې چې ووايه مېوه دې ومونده او
که نه دې ده موندلې؟

قاصد ورته له سره کیسه شروع کړله، خپل رېږدل او په ملکونو او په غرونو او په
بیابانو ګرځېدل او د خلکو مسخري کول ټول حال یې ورته بیان کړ. چې پاچا واورېده،
نو ډېر خپه شو، ونې ویل چې ستا رېږعیت شو او زما مطلب ونه شو. پس له هغه قاصد
ورته د هغه عالم خبره په ښه شان سره بېله بېله، جدا جدا واوروله. چې پاچا واورېدله
ډېر خو شحال شو او قاصد له یې د ګرځېدلو له مشقت نه دوه برابره دولت ورکړ او پس
له هغه باقي عمر د علم او د عالمانو په ساتنه او په پالنه کې شو او حکم یې وکړ چې
هرڅوک دې واورې چې علم نه په واړه دی او نه په زاړه دی، خو زده کړه دې کوي که
لوی وي او که ورکې وي.

((مولوي احمد))

د متن لنډيز:

دغه کیسه د علم او پوهې د ارزښت په اړه ده. په کیسه کې چې کومه ونه ياده شوي
د هغې نه موخه علم او پوهه ده چې علم نه زړېږي او تل تر تله وي. که یو عالم
له ژونده سترګې پټې کړي بیا هم د خپل علم له امله یادېږي. او نوم او یاد یې په
کتابونو او د شاګردانو په ذهنونو او ژبو کې ګرځي او دغسې عالمان او پوهان د
خپل علم له برکته تر پېرېو، پېرېو پورې ژوندي وي.

۱- زده کو ونکي دي کيسه په چوپه خوله ولولي او بيا دي بې مقصد په تو لگي کي وولي.

۲- زده کو ونکي دي د کيسې يو پراگراف په وار سره ولولي او خبرې دي پرې وکړي.

۳- زده کو ونکي دي د کيسې مطلب په خو لنډو کرښو کي وليکي او په تو لگي کي دي بې په وار سره وولي.

۴- زده کو ونکي دي په لاندې پاراگراف کي نومونه په نښه کړي او ودي وايي چې کوم ډول نومونه دي:

گوره يو سړی وي، نو د چا پلار وي او د چا زوی وي او د چا نښی وي او د چا نيکه وي او د چا خور يې وي او د چا ماما وي او د چا تره وي او د چا وراره وي او د چا ترورزی وي او د چا دښمن وي او د چا دوست وي.

۵- زده کو ونکي دي په کيسه کي نومخري (ضمير ونه) پيدا کړي چې کوم ډول نومخري پکې راغلي دي؟

۶- زده کو ونکي دي لاندې پوښتني ځواب کړي.

◆ قاصد ولي په څنگلونو کي گرځيده؟

◆ پاچا قاصد په څه شي پسې ليږلی و؟

◆ قاصد د پاچا لپاره څه راوړل؟

◆ پاچا د قاصد له خبرونه وروسته څه پرېکړه وکړه؟

۷- زده کو ونکي دي د کيسې ځايونه او اشخاص په گوته کړي چې کوم ځايونه او کوم اشخاص په کيسه کي راغلي دي؟

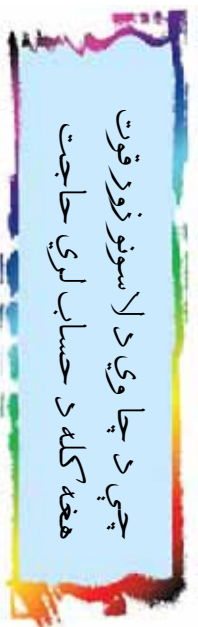
زده کونکي دي، لاندیني، کیسه په کور کې په غور سره ولولي، لنډ مطلب دي، بې په خپلو کتابچو کې وليکي او سبا ته دي بې د تو لگيو الو په وړاندې واوروي.

وايي چې اوښ، خوايي او پسه سره ملگري شول په لاره روان وو، د وښو يوه گېډۍ بې وموندله. پسه وويل چې دا واښه لږ دي ټول پرې نه مېرېږو، که بې وېشو، نو د يوه کار هم پرې نه کېږي. ښه به دا وي چې په موبز کې کوم چې مشر وي همغه دي و خوري، ځکه چې مشر په هر ځای کې د عزت وړ او حقدار وي.

اوس نو راځئ چې د خپل عمر زياتوالی ثابت کړو. پسه وويل: چې زما تاريخ تر ټولو زيات دی، ځکه چې د هغه پسه سره د خپلوۍ اړيکه لرم چې د حضرت ابراهيم لپاره د جنت نه رالېږل شوی و، نو دا واښه زما حق دی، تاسو دواړه بايد صبر وکړئ.

غوايي وويل: چې ته خو تر ما ډېر کشر بې زه د هغو غوايانو ترور یم چې حضرت ادم په لومړي ځل په جج تړلي و او ځمکه بې پرې قلبه کېږي وه، نو له دي امله دا واښه زما حق دی، زه تر تاسو دواړو مشر یم.

په دي وخت کې اوښ غرانگه کښته کړه او د وښو گېډۍ بې په خوله کې اوچته کړه او وښې وويل: چې زما خو د عمر تاريخ ثابتولو ته څه اړتيا نشته؛ ځکه هر چاته معلومه ده چې زه له بڼه لوی او غټ یم او بل څوک په لوی والي او ځواک کې د ځان جوگه نه وينم، نو ښکاره خبره ده چې په عمر کې هم تر تاسو زيات او پخوانی یم. دا گېډۍ زما حق دی، بايد زه بې وخورم.

دوه ويستم لوست

خوږ ژبی شاعر سید حسن خان

د پښتو ادب معاصره دوره ډېر نومېالي ليکوالان او شاعران لري. دغو نومېاليو هر يو پخپل وار د خپلو شعرونو او ليکنو له لارې د تورلنې درودونو ته انعکاس ورکړی او د اصلاح او سمون لپاره يې شعرونه ويلې او په نثر کې يې ليکنې کړې دي.

د دغو نومېاليو ليکوالو او شاعرانو د فکر او ادب ذخيره موږ ته د کتابونو په شکل پاتې ده او زموږ د معاصر ادب يوه لويه ذخيره ده. په دغه ډله کې يو هم سید حسن خان دی چې په دې لوست کې به يې وپېژنو.

۱- په معاصرو شاعرانو کې کوم شاعران پېژنئ؟

۲- د خوږ ژبي شاعر سید حسن په اړه معلومات لری؟

سید حسن خان ((حسن)) د سید حسین پاچا زوی د کونړ له سیدانو څخه و. په ۱۲۷۰ هـ . ش . کال د لغمان په چارباغ کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې یې په خصوصي توګه سرته رسولې وې. بیا یې نورې زده کړې په عسکري ښوونځي کې پای ته ورسولې او د هغه وخت د حرب په وزارت کې یې خپله دنده پیل کړه چې د ژوند په وروستیو کې یې د فرقه مشر په رتبه د حرب په وزارت کې د حربي رئیس په حیث کار کاوه.

ښاغلی سید حسن که څه هم په عسکري چارو کې بوخت و، خو د ځانګړې مطالعې له لارې یې په ډېرو مسایلو کې ژور معلومات درلودل. همدا رنگه له پښتو ژبې او ادب سره یې زیاته مینه وه او په پښتو شعر کې د لومړۍ ډلې په شاعرانو کې حسابېده. د سید حسن د شعر ژبه روانه، خوږه او شعر یې په نادر و خیالاتو او مفاهیمو ښکلی و.

په شعر کې یې انتقادي مضمونونه هم زیات وو. د پښتو له پخواني ادب سره یې هم ژوره مینه لرله، تل یې مطالعه کوله. دغه شعر یې د لوړ خیال او ژور فکر څرګنده نمونه ده:

شاني سناس دي ډېر سل خايد، ارلا شي
رافرملا تا پښتاني د زلفو کور ته
هوړسۍ، خو تډر کې لا خپل مشک د زملا پر ناف کې
چې د سنا د زلفو بوۍ خور شو هس لور ته

د غازي امان الله خان له واکمنۍ نه وروسته چې په هېواد کې کورنۍ اړو دود رامنځ ته شو، سید حسن خان په ننگرهار کې د ((کورغم)) په نامه یو اخبار راوایست. هغه د ملي بو والي ټینګ پلوی و چې دغه پیغام یې د هېواد بقا سره تړلی ګانده او په خپلو شعرونو کې یې خلکو ته رساوه.

وي، چي غونډه شئ منفق شئ
 ټول وطن به مسخر شي سنا سي زفر ته
 ګڼه خواړه ذليل به ګرځي به دنيا کي
 نشانه به شئ د ټول عالم پيغمبر ته

لکه څنگه چې د نوموړي لور به او خوږه شعري طبعه وه، هماغسې په مجلسونو کې هم ډېر صميمي و. مجلس يې خوږ او بې تکلفه و. ښاغلی عبدالروف بېنوا د سيد حسن خان د شعر په اړه داسې وايي:

((دده اشعار زياتره اصلاحي، تنقيدي او نهضتي روح لري او د وطن خواهی، لوړ احساس پکې ځلېږي. دده له اشعارو څخه څرګندېږي چې ده غوښتي دي چې پخپلو سوځو ونکو اشعارو ولس راوبښ او د هغوی د افکارو لاره اصلاح کړي. حتی کله کله په ډېرو سختو او درشتو الفاظو د قوم نا اهلان تنبيه کوي.))

څرنگه چې دی يو مبارز و، نو تل يې د استبداد په وړاندې دريځ لاره. له دې امله يې د ژوند ډېره برخه د وخت په زندانونو کې تېره کړه.

دغه خوږ ژبی او نوميالی شاعر په ۱۳۱۹ هـ. ش. کال په کابل کې وفات شو.
 د سيد حسن خان حسن د کلام نمونه داده:

په نغمه لکه بېل غږ بېل زده کړه
 پټه خوله وينا د کل له بېل زده کړه
 مرخت په سړکي له غنچي نه رانه شمس
 په هو لکه ويزمه چلېل زده کړه
 د اغزي په چټک د کل سره هم از شم
 په خيرونه صورت د کلو سائل زده کړه
 نسف شمه په اغوش سړو ازاد کړه
 په هر بوتي د گلشن ټولېدل زده کړه

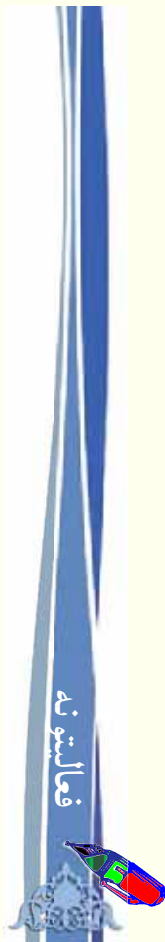

مښلې لږ وېرې نه غوښتې ولې
 اډانېښه پېر دې غوټې، توکل زده کې
 کورني مړه په شان به خومو ژوند کې
 د شاهين په دود ازاد الوتک زده کې
 که د فورې اسايښ او ارام غواړمې
 گهواري غونډې د ځان کېدل زده کې
 گېډۍ شه کاروان هې، کې منزل لڼه دی
 د جوس په اوږد تکل او ساتل زده کې
 راحت پېر، دلا زحمت واخلم، سيل حسنه!
 د وطن په ډر د و غوږ پېل زده کې

د هتن لنډيز:

سيد حسن خان حسن د پښتو ژبې نو ميالې شاعر و. په عسکري چارو کې د حرب
 رئيس و. اصلي ځای يې کونړ او په لغمان او کابل کې اوسېده. د ملي احساس
 خاوند او په وطن مين شاعر و چې شعرونو يې انتقادي او اصلاحي بڼه درلوده.
 په شعر کې يې هنري اړخ هم پياوړی و. سيد حسن خان په معاصره دوره کې هغه
 شاعر و چې د شعر پيغام يې په ښکلي هنري جامه کې راغښتی و.

۱- زده کو ونکي دي لاندې پوښتني ځواب کړي.
◆ سید حسن خان حسن د کومې دورې شاعر و ؟
◆ د سید حسن خان د شعر پیغام څه و ؟
◆ سید حسن خان څه دنده درلوده ؟
۲- زده کو ونکي دي په وار سره شعر ولولي او مفهوم دي يې په خپلو خبرو کې ووايي.

۳- زده کو ونکي دي د سید حسن خان د شاعرۍ مهم ټکي په یو، یو پراگراف کې وليکي او بیا دي يې په وار سره په ټولگي کې ووايي.
۴- زده کو ونکي دي په لاندې بیتونو خبرې وکړي او هر یو دي خپل نظر څرگند کړي:

مړي شول له وېر يې نه خو مړيږي ولي
انله پېښه، پېر پر دلا غوټی توکل زده کړه
کوړني مرغې په شان به خوم ځه ژوند کړي
د شاهين په دود ازاد الوتل زده کړه
که د نورو اساس او امر غواړي
گهواري غونډي د ځان کېدل زده کړه

- ۵- لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروئ:
- ۱- انعکاس ۲- حرب ۳- درشت ۴- نااهلان
- ۵- اساس ۶- گهوړه ۷- جرس ۸- استبداد

۹- مبارز ۱۰- دریغ

۶- په لاندې جملو کې کوم نوم مخري (ضمير و نه) راځي دي، په نښه يې کړئ:

- ◆ زه بل قلم درکوم.
- ◆ ستا بکس مې هيڅ په کار نه دی.
- ◆ څوک به زما د پوښتنې ځواب ووايي؟
- ◆ نور مېلمانه هم راغلل.
- ولې درس وایو؟

زده کوونکي دي د سید حسن خان حسن د شعر لاندې بیتونه په کور کې ولولي

او د هغو مفهوم دي په څو کرښو کې ولیکي او بله ورځ دي يې هغه په ټولگي کې واوروي.

که د نورو اسایش او اسامر خواړه
کېواري غوښي د ځان کېدل زده کړه
کې نه دی شه کاروان هی کړه منزل لکه دی
د جس پر او از تلک او راتلک زده کړه
مراحت پرېږد. دلا زحمت واخله سید حسن!
د وطن په در د و غوړه بدل زده کړه

د اېينو زيانونه

نشته د اسلام په سپېڅلي دين کې حرامه بلل شوې ده. هر ډول نشه د بدن ذهني او بدني ځواک او توان له منځه وړي. له همدې امله معتادين د تړلنې په اوږدو بار کېږي او کله کله ناوړه کارونو ته هم لاس اچوي. نشه په تړلنه کې د سړي اعتبار کموي او خلک پرې بې باوره وي. د نشه يي توکو کارول معيوبيت رامنځته کوي او کله د مرگ سبب هم کېږي.

د نشه يي توکو ډولونه زيات دي چې يو ډول يې اېين دي په دې درس کې د اېينو د استعمال زيانونه تاسو ته درېږنو.

ايسن يوه توره بخښه نسواري ماده ده چې د يوه بوټي له شېرې څخه چې کوکنار نو مېړي لاس ته راځي. د انسانانو معلومات د ايسنو او د هغه د طبي تاثيراتو په اړه کم تر کمه څلور سوه کاله مخکې تر مېلاده رسي. په ځينو سرچينو کې داسې راځي چې په اروپا کې مجاريان لومړني کسان و چې د کوکنارو له بوټي سره يې اشنايي پيدا کړې وه. وروسته بيا د روميانو او يونانيانو په ليکنو او اثارو کې د څښاختو يادونه شوې ده. د اسلامي تمدن په دوران کې هم ځينو شاعرانو په خپلو شعرونو کې د ايسنو نوم ياد کړی دی او ځينو پوهانو او طبیبانو لکه بلخي ابو علي سينا او محمد زکريا رازي د بېلابېلو ناروغيو د درملنې لپاره له ايسنو څخه په ډېره کمه اندازه استفاده کړې ده.

که څه هم اټين په طبابت کې په يوه ټاکلې فيصدي، د دردونو د تسکين لپاره د ځينو دوآگانو په جوړښت کې کارول کېږي، خو د نوموړو دوآگانو استعمال د ډاکټر له اجازې پرته زيات خطر ناک او د بېلا بېلو ناروغيو لکه: سرطاني ناروغيو، مسموميتونو او حتی د مړينې لامل گرځېدای شي.

د اټينو استعمال په لومړي سر کې په معناد سړي کې يو ډول کاښه خوشحالي منځته راوړي، خو له ځنډه وروسته استعمالوونکي شخص ستړيا، زړه بډي او مسموميت احساسوي. تریاکي کسان تل له يوه سخت او مزمن مسموميت سره مخ وي چې دغه مسموميت کله ناکله د مړينې لامل هم گرځي.

د اټينو او نورو نشه يي توکو استعمال د مليونونو انسانانو د تېاهې سبب گرځي او په ټولنه کې اخلاقي انحطاط او ټولنيز ناروښ رامنځته کوي، حال دا چې د مخدره توکو د کرکيلې او قاچاقو گټې د يو شمېر بد مرغو، حريصو او ماده پرستو عناصرو جيب ته ځي چې تل د خپلو شخصي گټو فکر کوي. د اټينو استعمال او قاچاق په يوه ټولنه کې د ډېرو لویو جرمونو لکه غلا، ورثې، لوبغاړۍ، تېري او نورو سلگونو فسادونو لامل گرځي.

د اټينو روغتيايي او روحي زیانونه:

د اټينو استعمال بېلا بېل زیانونه لري، خو څو خطرناک ضررونه يې دا دي:

- ۱_ مسموميت
- ۲_ د زړه ناروغي
- ۳_ ډنگر توب او د بدن عمومي کمزوري
- ۴_ د سپرو سرطان
- ۵_ د بدن د وزن کموالی
- ۶_ د حافظې کمزوري
- ۷_ د ستړيا احساس
- ۸_ د جنسي ميل کمزوري.

د لوست اصلي پيغام:

اين يو ډول نشه يي توکي دی چې استعمال يې د بېلا بېلو ناروغيو، لکه: سرطان، زېري، د زړه درېدنې، د وينې د فشار، خپگان او د انزوا سبب گرځېدای شي او تو لنه د ناروین او نابو دی، کندي ته غورځوي.

څرگندونې

۱_ مسموميت: زهرجن کېدل

۲_ د حافظې کمزوري: د خبرې هېرول

۳_ مزمن مسموميت: په دوامداره توګه د بدن زهرجن کېدل.

۴_ اخلاقي انحطاط: اخلاقي کمزورتيا

۱- زده کو ونکي دي لاندې پوښتنې ځواب کړي:

◆ د مخدره توکو استعمال څه ډول زیانونه منځ ته راوړي؟

◆ د مخدره توکو روحې او ځاني زیانونه وړیا است؟

۲- زده کو ونکي دي متن په اوچت اواز ولولي او د درس مفهوم دي په لنډو ټکو کې وړايي.

- ۳- زده کو ونکي دي لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.
- ۱- معتاد ۲- کاذب ۳- مزمن ۴- ناوړین ۵- انزوا
- ۴- زده کو ونکي دي سم ځواب په پښل په نښه کړي:

◆ د ایښو استعمال:

الف: بدن قوي کوي

ب: حافظه قوي کوي

ج: د زړه ناروغي رامنځته کوي.

۵- زده کو ونکي دي ناسم ځواب په نښه کړي:

د ایښو کارول:

- ۱- مسمومیت رامنځته کوي.
- ۲- بدن ډنگر او کمزوری کوي.
- ۳- د سپرو سرطان رامنځته کوي.
- ۴- حافظه غښتلې کوي.
- ۶- زده کو ونکي دي په وارسره د ایښو د استعمال زیانونه څرگند او شماری.

زده کونکي دې په خپل چم او گاوند کې وگوري، که کم معتاد وي د هغه په اړه دې خو کرښې وليکي او بله ورځ دې بې په تو لگي کې واوړوي.

یا:

زده کونکي دې د نشې په اړه یوه رښتینې کیسه وليکي او بله ورځ دې بې په تو لگي کې واوړوي.

روږدی او دارو

د یوه روغتون رئیس د روغتون کتنه کوله، په یوه واک کې و چې د یوه ناروغ زگړوي بې واوړېدل. ورځې شو، تر روغبر وروسته بې ترې وپوښتل:

نن دې دارو خوړلي دي؟

ناروغ وویل: نه ځار دې شما! دارو بې رانه کړل.

رئیس په ډېره غوسه نرس ته غږ کړ، ورته وپې ویل: ولې دې نن دارو نه دي ورکړي؟

نرس له ناروغه پوښتنه وکړه، گولې دې خوړلي دي؟ ناروغ وویل:

هو! بیا بې ترې وپوښتل پیچکاري بې درته کړې ده؟

ناروغ وویل هو! په دې وخت کې رئیس ناروغ ته وویل: ښه نو لکه چې داگو لې او پیچکاري دارو نه دي؟!

نرس وویل: ښاغلی ډاکټر صاحب دا ناروغ روږدی دی او یوازې ((پین)) دارو گڼي.

خلرويشتم لوست

عبدالرحمان بابا

په پښتو شاعرانو کې تر ټولو مقبول يا ډېر منلې شاعر څوک دی ؟
د پښتو ادبياتو د تاريخ په منځنۍ (کلاسيکه) دوره کې ډېر ښه او غوره شاعران
تېر شوي دي چې يو يې عبدالرحمان بابا دی. په پښتو شاعرانو کې چې کوم عام
مقبوليت او درناوی د عبدالرحمان بابا په برخه دی، تر دې وخته د بل هېڅ شاعر
نه دی په برخه شوی.

په اووم ټولگي کې مو د همدغې دورې يو بل مشهور شاعر عبدالقادر خټک
وېپژانده، په دې لوست کې به د عبدالرحمان بابا په اړه ولولئ.

■ د عبدالرحمان بابا په اړه څه معلومات لرئ ؟

■ ولې عبدالرحمان بابا په ولس کې زيات مشهور دی ؟

نوميالی عارف، مشهور صوفي او خوږه ژبی شاعر عبدالرحمان بابا د عبدالستار زوی دی. عبدالرحمان بابا په ۱۰۴۲ هـ. ق. کې د پېښور ښار ته نژدې په بهادر کلي کې زېږېدلی دی.

له زیات ټولنیز مقبولیت او ادبي شهرت سره سره د رحمان بابا د ژوندانه په اړه هر اړخیز معلومات نشته. که څه هم د خلکو په منځ کې د هغه د ژوند پېښو په اړه ځینې شفاهي روایات او کیسې شته، خو د مستندو او باوري منابعو د نشتوالي له امله هغه دومره باوري نه دي.

د عبدالرحمان بابا په اشعارو کې هم د هغه د ژوندانه د حالاتو په اړه ډېرې لږې څرگندونې راغلې دي چې د هغو له مخې د هغه د ژوندانه په اړه هم ډېر معلومات نشو ترلاسه کولای.

د عبدالرحمان بابا د ژوندانه زمانې ته نژدې لیکوال محمد هوتک پخپل اثر پټه خزانه کې د عبدالرحمان بابا په اړه لیکلي دي:

((د فقهې او تصوف کتابونه یې په پېښور کې له ملا محمد يوسف یو سفري څخه ولوستل. د نورو علومو د زده کړې لپاره کوهان ته لاړ او ډېر علوم یې هلته ولوستل او لوی عالم شو.))

عبدالرحمان بابا ان د ځوانۍ له وخته ډېر پرهېزگار او عابد انسان و. تل به د خدای ﷻ په عبادت بوخت و.

داسې معلومېږي چې عبدالرحمان بابا د ځوانۍ له مهاله درياضت او عبادت تر څنګ شعر هم وايه. د بابا شعر د هغه د شخصیت پېژندلو ښه هنداره ده. په اشعارو کې یې ديني، اخلاقي، ټولنیز او نور مسائل نغښتي دي. عبدالرحمان بابا په پښتو شاعرۍ کې ځانګړې لاره درلوده چې تر هغه وروسته ډېر شاعران د هغه پر لاره تللي دي.

عبدالرحمان بابا په خپلو اشعارو کې د خپل وخت او د ځينو پخوانيو شاعرانو یادونې کړي دي. په پښتو کې یې د میرزا خان انصاري^(۱)، دولت لواني^(۲)، خوشحال خان خټک^(۳) او نورو نومونه یاد کړي دي. همدارنګه یې د سنایي غزنوي^(۴)، حافظ شېرازي^(۵) او نورو

نومونه هم ياد کړي دي. له دې څخه داسې نتيجه اخلو چې عبدالرحمان بابا په شعر و شاعري کې ښه مطالعه درلوده. علم او پراخي مطالعې د هغه په شاعري، اغېز کړی دی او د هغه شعر يې په ولس کې دومره مقبول کړی چې ټول يې په کورونو کې د شعر ديوان لولي او فالونه پرې گوري.

د عبدالرحمان بابا په شاعري کې د الله ﷻ او د رسول ﷺ مينه پرته ده مورت ته د پند، ننگ، غيرت، لورهمت، قناعت، سخاوت، زيار او بشردوستي درس هم راکوي. عبدالرحمان بابا يو ټولنيز مصلح دی. د ټولنې هوساينه او ښکمرغي غواړي او ددغې ښکمرغۍ رښتينې لاره انسان ته وربښي.

د عبدالرحمان بابا شاعري ډېره پراخه او عامه ده. د هر عمر او هر مزاج څښتن چې يې شعرونه لولي، داسې انگېري چې دا شعرونه يې زما لپاره ويلي دي. د عبدالرحمان بابا شاعري د هر چا ذوقي تنده ماتوي.

عبدالرحمان بابا پخپله يو ځای د خپل شعر په اړه وايي:

چې منکر پری اعتراض کولی نه شي
دا دې شعر دی رحمانه که اعجاز

عبدالرحمان بابا په ۱۲۸ هـ . ق . کې له دې نړۍ سترگې پټې کړي او د پېښور په

هزارخانه، هديره کې خاورو ته سپارل شوی دی. قبر يې د افغانستان د پښتو ټولنې له خوا په ۱۳۳۶ هـ . ش . کې جوړ شوی دی. په زيارت يې هر کال پسرلنی، مشاعره کېږي. ډېر شاعران، ليکوال او نور وگړي يې زيارت ته وروان وي.

د عبدالرحمان بابا يو ښکلی صوفيانه غزل:
که څوک لاس له سوده و کارې زيان نشته
په منځه باندي قلبيک او تاوان نشته
د وفا خبره لاسان دي بل خوا درومي
دا منع د زماني په دوکان نشته
جلالې له اشنايمه پيله کړې
دا اشنا له هېڅ غره هجران نشته
مکه خان و خداى عزوجل ته پاسې په امان شي
که بل خوا ته د هېچا امان نشته
هغه يار به زه و کومه خوا ته غواړم
چې بې هېچرې منزل او مکان نشته
دلېر ان که هر څو ډېر دي په جهان کې
زما يار غونډې دلېر په جهان نشته
چې هورقله لري، هورزلفي، هورسري شوډلې
دغه هسي مرکه آفتاب په اسمان نشته
عشق عاشق له يو هسي گلستان دى
چې وياغ وته بې لار د خزان نشته
عاشقان په عشق کې واره سلطانان دي
په دابنه کې نېست کار او تاوان نشته
که معجون غونډې په عشق کې څوک صادق شي
د ليلي په دروازه کې دربان نشته
د انايان به د رحمان په قال پوهېږي
دلته کار د هر نااهل و نادان نشته

د متن لنډيز:

د عبدالرحمان بابا د پلار نوم عبدالستار خان دی. هغه په ۱۰۴۲ هـ . ق. کې زېږېدلی دی. په پښتو ژبه کې تر ټولو زيات مقبول شاعر دی. شعرونه يې ډېر ژور وروږښت او عارفانه رنگ لري. د شعرونو د يو ان يې خوڅو ځله چاپ شوی دی. په انگرېزي او اردو ژبو هم ژباړل شوی دی. عبدالرحمان بابا په ۱۱۲۸ هـ . ق. کې مړ او د پېښور د هزارخاني په هديره کې ښخ دی. زيارت يې په ۱۳۳۶ هـ . ش. کال کې د پښتو ټولنې له خوا جوړ شوی دی.

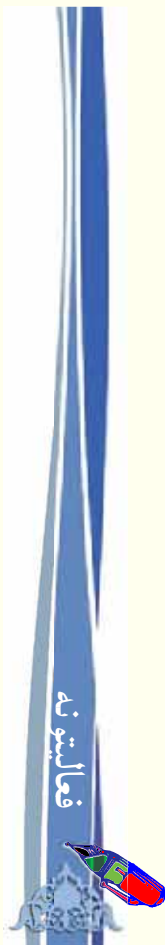
۱- ميرزا خان انصاري: ميرزا خان انصاري د روښاني غورځنگ يو شاعر و چې تر عبدالرحمان بابا پخوا تير شوی دی.

۲- دولت لوانی: دولت لوانی هم د روښاني غورځنگ او د ميرزا خان د وخت شاعر و.

۳- خوشحال خان خټک: د پښتو ژبې مشهور شاعر چې تر عبدالرحمان بابا دمخه و.

۴- سناني غزنوي: د فارسي ژبې مشهور شاعر و.

۵- حافظ شبرازي: د فارسي ژبې مشهور شاعر و.

۱- زده کونکي دې متن ولولي او بيا دې هريو د عبدالرحمان بابا په اړه معلومات وړاندې کړي.

۲- زده کونکي دې شعر په لور اوواز ولولي او هر زده کونکي دې يو، يو بيت معنا کړي.

۳- زده کونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي.

◆ عبدالرحمان بابا چېرې زېږېدلی او چېرې ښخ دی؟

◆ عبدالرحمان بابا له چا نه زده کړه کړې وه؟

◆ د عبدالرحمان بابا شعر ولې په لس کې دومره مقبول دی؟

۴- زده کونکي دې د عبدالرحمان بابا د شعر ځانگړتياوې په څو کرښو کې وليکي او په ټولگي کې دې بې په وار سره ووايي.

۵- زده کونکي دې ووايي چې په لوست کې پر عبدالرحمان بابا سر بېره نور کوم شاعران راغلي دي.

۶- ستاسې د عبدالرحمان بابا شعر ولې خوښېږي؟ خپل نظر څرگند کړئ!

۷- زده کونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.

اعجاز قلنگ متاع پاسلی قال دريان

که د عبدالرحمان بابا په څېر د کوم بل شاعر په اړه معلومات لری په کور کې بې وليکئ او بله ورځ بې په ټولگي کې واوروئ.

اوبه او چاپېريال

اوبه د الله تعالیٰ ډېر ستر نعمت دی. ټول ژوي، ونې او بوټي په اوبو ژوندي وي. له اوبو پرته د نړۍ پرمخ ژوند ناشونی دی. ونې او بوټي ځنگلونه او ورشوگانې جوړوي. ځنگلونه او ورشوگانې چاپېريال سمسوروي. هوډپلکوري، د ژويو استوگنځايونه او خواړه برابروي، نو د اوبو سرچينې بايد وپېژنو او پر اهميت يې پوه شو.

■ اوبه د ژوندانه سره څه اړيکه لري؟

■ د چاپېريال په نېوړنۍ کې د اوبو د اهميت په اړه څه فکر کوئ؟

اوبه د الله تعالى ﷻ يو ستر نعمت دی. بې اوبو د نړۍ يو ژوی هم ژوندی نشي پاتې کېدای. که اوبه نه وای، نو د ځمکې پر مخ ژوند کول ناشوني و. ټول حيوانات، نباتات او انسانان د ژوندانه لپاره اوبه ته اړتیا لري. د چاپېريال له بېلابېلو توکو څخه ژوي گټه اخلي، د چاپېريال ښکلا او ښېرازي هم د اوبو په شتون پورې تړلې ده.

وېي بوتي هم په اوبو زرخوښېږي. وېي بوتي ورشو گانې او ځنگلونه جوړوي. دغه ورشوگانې او ځنگلونه د چاپېريال د سمسورتيا او ښېرازي، لامل گرځي. ځنگلونه د هوا پر پاکولو او د اوبو پر زېرمه کولو سربېره د ودانيو او سمون لږگي برابروي. ځنگلونه د ويجاړو ونکو يادونو او سېلابونو مخه هم نيسي.

د حيو انانو ډېره اندازه خوړه له وينو او بوتو څخه تر لاسه کېږي او غلې دانې د انسانانو د خوړو يوه مهمه برخه برابروي. و اښه، بوتي، او غلې دانې هم د خپلې ودې لپاره اوبو ته اړتيا لري. دا ټولې ښېگڼې د اوبو له برکته دي. او سنی، پرمختيا وي د بربښنا او بربښنا د اوبو له برکته رامنځ ته شوي ده.

موږ ويالې شو چې د ځمکې پر مخ د اوسېدو ټول امکانات د اوبو له شتون سره تړلي دي، نو پر دې بايد پوه شو چې اوبه له کومو سرچينو تر لاسه کېږي او زموږ په ژوند کې څومره اهميت لري.

د اوبو تر ټولو غوره سرچينې بارانونه او واورې دي. له وېلي شويو واورو او بارانونو څخه ډنډونه، خوږونه، سيندونه او سمندرونه جوړېږي. د بارانونو او وېلي شويو واورو د اوبو يوه برخه په ځمکه کې جذبېږي، دغه جذبې شوې اوبه د چينو په ډول او يا هم د کارېزونو او څاه گانو د کيندلو له لارې هم د گټې اخيستنې وړ گرځي.

د ډنډونو، خوږونو، سيندونو او سمندرونو اوبه کله زياتېږي او کله کمېږي. دغه زياتوالی او کمښت په اورښت پورې تړلی وي. که اوبه کمې شي د چاپېريال په ښېرازي ناوړه اغېز کوي، د تودوخې درجې د لوړېدو لامل گرځي او کرکيلې ته هم زيان رسېږي. دغه ټول توکي بيا د ژويو او په ځانگړي ډول د انسانانو له ژوندانه سره کلکه او نېغه اړيکه لري، يعنې د انسانانو پر ژوند هم ناوړه اغېز کوي.

زموږ د هېواد د کرنیزو ځمکو لویه برخه په روانو اوبو خړوبېږي؛ خو یو شمېر للمي کرنیزې ځمکې د باران په اوبو هم خړوبېږي.

زموږ د هېواد په ډېرو سیمو کې د روانو اوبو سرچینې شته چې د کرکېلي، برېښنا او څښاک لپاره ترې ګټه اخیستل کېږي؛ خو د یو شمېر سیمو روانې اوبه کمې دي؛ نو خلک د جوړوونو (ډنډونو) په واسطه خپلې ځمکې خړوبوي. دا طریقه زیاتره په غرنیو سیمو کې ترسره کېږي او یا په هغو ځایونو کې عملي کېږي چې روانې اوبه نه لري او یا ډېرې لږې وي.

دغه لږې اوبه لومړی زېرمه کېږي او بیا ترې د اړتیا په وخت کې کار اخیستل کېږي. که څه هم دغه کار یو څه ستونزمن دی، خو په ځینو سیمو کې د کروندګرو د ستونزو لیرې کولو یوازینی لاره ده. دغه کار د چاپېریال په سمسورتیا او ښکلا کې هم ونډه لري. د دې ترڅنګ په ځمکه کې د جذب شویو اوبو د رایستلو نورې طریقي هم شته. د

افغانستان په ډېر و سيمو کې دغه تر ځمکې لاندې اوبه راباسي او په بېلابېلو برخو کې ترې کار اخلي. کاربزنډه او څاه گانې د دغو اوبو د رابستلو يوه غوره طريقه ده. د اوبو د منابعو پر موندلو سربېره د اوبو پاکوالي ډېر زيات مهم او اړين دی، که دغه اوبخ ته کلکه پاملرنه ونشي؛ نو انسان په ډول، ډول ناروغيو اخته کېږي. مونږ بايد د اوبو زېرمې بېخپاڼه ونه لگوو او هم د اوبو په پاکو ساتلو کې مرسته وکړو او د ککړتيا مخه يې ونيسو، چې ځان او ټولنه مو له ناروغيو څخه وژغورو.

اوبه د ځمکې پر مخ هغه طبيعي او ضروري توکي دی چې له شتون پرته يې په نړۍ کې ژوند ناممکن دی. په کار ده چې له اوبو څخه پر ځای اوسمه گټه واخلو او تر ممکنه حده يې د پاکوالي او سيمه خيال و ساتو، ځکه چې اوبه يو حيالتي توکي دی او له دې سره سره په ډېر و هېوادونو کې اقتصادي او تجارتي توکي هم دی چې ځينې هېوادونه له دغې

لاري نه هم ډېره گټه تر لاسه کوي.

د اوبو اهميت په پښتو ادبياتو کې هم ډېر زيات منعکس شوی دی، د بېلگې په توگه د پښتو ادبياتو د منځنۍ دورې د خورا مشهور او نامتو شاعر عبدالرحمن بابا د يوې قصيدې، خو پښتو نه لو لو:

هس چې گڼت يې په باران او په سيلاب وي
د هغو کس به واره په عذاب وي
هغه ملک چې پکې سيند او مرو د بار نه وي
دهقان به يې هم خاند خراب وي
و اسمان ته به يې سسگي وي خنلې
د باران له انظاره به يې خواب وي
لکه څوک چې تلوي يې په کسهي کې
د هغه ماهي په طور به کاب وي
لا به که بارانونه پرې نړول شي
چې غيل و زراعت به يې سپر آب وي

د متن لنډيز:

اوبه د ژوند ماده ده. نباتات يا ونې او بوټي د خپلې ودې او نمو لپاره اوبو ته اړتيا لري، ټول ژوي د ژوندانه لپاره اوبو او سمسور چاپريال ته اړتيا لري. زموږ په هېواد کې اوبه د انرژۍ د توليد يو اړينۍ او اسانه وسيله ده. د اشرف المخلوقات (انسان) په لاس رامنځته شوي او سني حيرانوونکي پرمختگون نه اوبو په انرژۍ پورې تړلي دي.

موږ بايد د دې مهيې او ارزښتناکې حيالتي مادې په زېرمه کو لو، پاکو ساتلو او بې ځايه نه مصرفو لو کې فعاله ونډه واخلو.

- ۱- زده کو ونکي دي متن د کتاب له مخې په لور غږ و لولي.
- ۲- خو زده کو ونکي دي په وار سره د اوبو پر منابعو خبري وکړي.
- ۳- خو نور زده کو ونکي دي د چاپېريال په اړه وغږېږي.
- ۴- يوه ډله زده کو ونکي دي گران لغتونه پر تخته وليکي، بله ډله دي د بنو ونکي په مرسته هغه معنا کړي.

۵- زده کو ونکي دي لاندې لغتونه په خپلو کتابچو کې وليکي بيا دي معنا او په جملو کې وکاروي او په وار سره دي په ټولگي کې ولولي.

چاپېريال منابع سمسورتيا بنسټيز اړيکي ستونزي

۶- زده کو ونکي دي متن په چوپه خوله ولولي، د درس لنډ مفهوم دي په کتابچو کې وليکي او بيا دي يې په ټولگي کې واوروي.

۷- هر زده کوونکی دي په خپل وار سره د دوو مېوو نومونه واخلې.

ځنگلونه او ونې بوتي په چاپېريال کې څه اغېزې لري. په دې اړه په کور کې يو مخ ليکنه وکړئ او بله ورځ يې په ټولگي کې واوروئ.

شپږوېشتم لوست

احمد شاه بابا - ملي مش او شاعر

هر ملک او ملت ملي او سياسي اتلان لري زموږ د گران هېواد افغانستان له نومياليو مشرانو او اتلانو څخه يو هم احمد شاه بابا دی. زموږ هېواد څه نا څه دوه پېړۍ د پردېو يرغلگرو د لاس و هنو له کبله پاشلی او د کورنيو جگړو ښکار شوی و چي د احمدشاه بابا په هلو ځلو يې بېرته خپل پخوانی برم تر لاسه کړ. په دې درس کې تاسې ته د احمدشاه بابا په اړه معلومات درکو و.

■ د احمد شاه بابا شخصيت و لي د قدر وړ دی ؟

■ که د احمد شاه بابا ملي تدبیر نه وای، نو د افغانستان برخليک به څه ډول و ؟

احمد شاه بابا د زمانخان زوی د دولت خان لمسی په ۱۱۳۵ هـ . ق . کال په هرات کې زېږېدلی دی . پلار یې په هرات کې د افغاني قبیلو مشر و چې د احمدخان له زېږېدو څو میاشتې وروسته مړ شو .

د احمد شاه بابا پالنه د هغه مور (زرغونې انا) او وروړیې ذوالفقار خان وکړه او په کوچنیوالي کې یې مروجه علوم ورزده کړل .

کله چې د کورنیو گډوډیو له مخې کډه کولو ته اړ شول، نو لومړی فراه او بیا کندهار ته کډه شول . هغه وخت چې نادر افشار د هرات نیولو ته ملا وترله، نو په ښکاره یې له افغانانو سره نرم چلند غوره کړ . ډېر افغانان یې په خپل پوځ کې شامل کړل .

احمد شاه بابا هم په ۱۱۴۵ هـ . ق . کال کې د خپلې څیرکې او زړورتیا له مخې د دراني لښکرو د افسر په توگه وټاکل شو . دی په زیاتو سفرونو کې له نادر افشار سره ملگری و .

نادر افشار په ۱۱۶۰ هـ . ق . کال کې ورژل شو ، احمد شاه بابا د دریایانو له شورش نه د نادر افشار کورنۍ وساتله . د نادر افشار مېرمنې د دغه خدمت په بدل کې احمدشاه بابا ته د کوه نور الماس وروپاښه . د نادر افشار تر مرگ وروسته احمد شاه بابا او نور افغاني عسکر او افسران کندهار ته راغلل . څو ورځې وروسته د افغاني قبیلو مشران د واکمنۍ او مشر د تشې د ډکو لپاره د کندهار د شېر سرخ بابا په زیارت کې سره راټول شول او یوه جرگه یې جوړه کړه .

د دې جرگې غونډې څو ورځې روانې وې . د غونډې په نهمه ورځ د صابر شاه په نامه یو منلگ راغی او جرگې ته یې وړاندیز وکړ چې د مشرتابه د ټاکلو واک ورکړي ، ټولو یې خبره ومنله . هغه په احمدشاه بابا باندې چې مشرۍ ته کانديد هم نه و ، لاس کېښود او د غنمو وړې یې په پگړۍ کې ور وټو مېه .

په دې توگه احمد شاه بابا په پنځه وېشت کلنۍ کې زموږ د هېواد د واکمن په توگه وټاکل شو او د شېر سرخ جرگه په بریالیتوب پای ته ورسېده .

احمد شاه بابا په داسې وخت کې واکمن شو چې زموږ هېواد، د بهرنيو برغلګرو او کورنيو قومي او قبيلوي اختلافاتو له کبله په کنډوالو بدل شوی و. د ملي وحدت هغه ځلی چې بنسټ يې څو کاله د مخه د ميريس خان نيکه په لاس ايښودل شوی و، نړېدلی و. په دې وخت کې هغه ته د يو خپلواک افغاني دولت د جوړولو او د ملي وحدت رامنځته کولو درنه دنده مخې ته پرته وه چې په ډېر تدبير يې د دغې درنې دندې ترسره کولو ته ملا وتړله. د دغه ستر ارمان د پوره کېدو لپاره تر هرڅه لومړی د هېواد د ملکي او پوځي چارو سمون ضروري و.

احمدشاه بابا سربېره پر دې چې په پوځي او سياسي چارو کې د زياتې پورهې، زړورتيا، پياوړي عزم او هوډ خاوند و، د افغان ولس په روحياتو او عنعناتو ښه خبر و. هغه په دې پوهېده چې د خپل ولس له بشپړ ملا تر نه پرته د موجودو ستونزو هواری دروند او مشکل کار دی، نو له ټولو قومونو څخه يې شورا جوړه کړه چې ټولې پرېکړې به د همدغې شورا له خوا کېدې. ډېرې پوځي او ملکي ادارې د شورا د پرېکړو په نتيجه کې

جوړې شوي او د کار وړ کسان يې مقرر کړل.
له پوځي او اداري چارو وروسته يې د ملي وحدت د رامنځ ته کولو او يو خپلواک غښتلي حکومت مسئله رامنځ ته کړه. شورادا و منله چې د ټول افغانستان د قومونو مشران دې راوغوښتل شي او يوه لويه جرگه دې جوړه شي چې همداسې و شول او لويه جرگه جوړه شوه.

لويې جرگې د احمد شاه بابا د يو موتي، خپلواک او غښتلي افغانستان د جوړولو تجويز ومانه او هغه ته يې د هغو افغاني سيمو د بيا نيولو اجازه ورکړه چې په ختيځ کې د هند مغلي حکومت او په لوېديځ کې د ايران صفوي حکومت نيولي وې. احمدشاه بابا هم د جرگې پر مشوره عمل وکړ او لومړی يې ختيځې سيمې له مغلي او بيا لوېديځې سيمې له صفوي حکومتونو څخه بېرته ونيولې او يو غښتلی مرکزي حکومت يې جوړ کړ. سياسي او جغرافيايي پولې يې ورته وټاکلې او د نوي افغانستان ملي، پوځي او سياسي بنسټ يې کښېښود.

احمد شاه بابا د خپلې واکمنۍ په وخت کې دې ته هم اړ شو چې د خپل هېواد له سرحداتو څخه ورځي او د هېواد ختيځ خوا تر ډهلي، شمال خوا تر بخارا او لوېديځ لور تر مشهد پورې ونيسي. د هغه دغه فتوحات د امپراتورۍ جوړول نه وو، بلکې دغو ملکونو ته د عبرت داسې درس ورکول و چې بيا هيڅکله افغانستان ته په بده سترگه ونه گوري.

هغه له ډېرو فتوحاتو سره، سره د خپل هېواد سره دومره مينه لرله چې د ډهلي تخت يې هم د خپل هېواد له غرو سره نه برابر او نه. د احمدشاه بابا د پاچاهۍ ۲۶ کلونه د يادوني وړ لوړې ژورې لري. احمدشاه بابا سره له دې چې په ژوند کې يې سياسي بوختياوې زياتې وې، خو د پښتو ژبې له شعر او ادب سره يې هم د زړه مينه لرله. دغه شعر يې له گران هېواد سره د تودې مينې خورا په زړه پورې بېلگه ده :

سنا د عشق له وینو ځواک شول چټک وند
سنا په لاره کې بالېي زلمی سر وند
تاته را شمع زهر کې زما فارغ شي
بي له تا مې اندېښنې د زمره ما وړ وند
که هر خو مې د دنیا ملکو ند، ډېر شي
زما ډېر هېښ شي دا سنا ښکلي باغو ند
د رقيب د ژوند ملغ ډېر تا ډېر تا مې مړ
چې ډېر توره پېښاند کاکوز اړ وند
د ډهلي تخت هېر وم، چې رايان کې مړ
زما د ښکلي پښو غوا د غوف سر وند
که تمام دنیا يو خوا، تېر بل خوا يې
زما خوښ دي دغه سنا تش ځاګړ وند
احمد شلا ډېر دغه سنا قدر هېښ ند کا
که وښي د تمام جهان ملکو ند

له بده مرغه زموږ هېواد د بېلا بېلو ښکېلاکګرو د تاړاکو نو پر مهال تر هر څه زيات فرهنگي زيانونه ليدلي دي. زموږ د هېواد د علمي او فرهنگي پرمختګ بهير د ناډر افشار په تاړاکو نو کې هم ډېر ټکنی شو. کندهار د څه وخت لپاره خپل مرکزي حيثيت له لاسه ورکړ. کله چې د احمد شاه بابا په لاس په ۱۶۰ هـ. ق. کال کې د يو څو اکمن او خپلواک افغاني دولت بنسټ کېښودل شو، کندهار يو ځل بيا د پخوا په څېر د علم او فرهنگ مرکز شو.

احمد شاه بابا پخپله يو عالم، اديب، فاضل او مدير پاچا و. هغه ډېر عالمان، اديبان او د نورو علومو او فنونو کاريوهان خپل دربار ته راټول کړل. د ډېرو علمي او ادبي کورنيو پالنه يې وکړه. بيا دغو کورنيو هرې يوې په خپل وار سره د هېواد د ولسونو په عملي،

فکري او فرهنگي روزنه او پالنه کې د يادولو وړ خدمتونه وکړل.

لکه خرنگه چې احمد شاه بابا پخپله شاعر و، همداسې يې د کورنۍ او دربار ځينې غږي هم د پښتو ژبې شاعران و. د ده د پاچاهۍ په زمانه کې نور گڼ شمېر ليکوال او شاعران هم رامنځته شوي دي.

د کورنۍ له غړو څخه يې د يادونې وړ شاعر د ده مشر زوی تېمور شاه و. تېمور شاه په پښتو او دري دواړو ژبو شعرونه ويل، په دري کې د شعرونو ديوان لري. په دغه ديوان کې يې څو پښتو غزلې هم شته.

د احمد شاه بابا د دربار له ارکانو څخه وکيل الدوله، عبدالله خان هم د پښتو ژبې تکړه شاعر و.

د پښتو په ادبي څېړنو کې دا خبره هم راغلې ده چې د لوی احمدشاه بابا تر پاچا کېدو وروسته پير محمد کاکړ د خپل علمي شهرت او فضيلت له مخې کندهار ته راوبلل شو او د بابا او د ده د زامنو او حتی چې د ده تر لمسپو پورې په دربار کې مقرب سړی و. پير محمدکاکړ د احمد شاه بابا د زوی شهزاده سليمان خاص استاد و. هغه د پښتو ژبې له ښو شاعرانو او د پښتو له ډېرو لویو عالمانو څخه و، چې د پښتو ژبې گرامر (معرفت الافغاني) يې وليکه.

— حافظ گل محمد مرغزي د احمد شاهي شاهنامې ليکوال د موسی زوی د پښتونخوا د صوابۍ مرغز او سېدونکی او د دربار ليکوال و.

— د احمد شاه بابا د رزعي کارنامو شاعر محمد رفيق خان علي زی دی چې له کندهاره د احمد شاه بابا له لښکرو سره د هند پر لور تللی و، بېرته ستون نه شو او دصوابۍ په کونده نومي کلي کې پاتې شو. د شعرونو ديوان يې لا تر اوسه نه دی چاپ شوی.

— د پښتو ژبې يو بل عروضي شاعر او د عروضو عالم مياشرف الکوزی هم د پانې پت په جگړه کې له احمدشاه بابا سره ملگری و. دې په اصل کې د ننگرهار د گردې او سېدونکۍ و. ډېرې غزلې او قصيدې يې په ديوان کې شته. د پښتو ژبې بل شاعر چې د احمد شاه بابا په وخت کې اوسېده برهان خان د نادر خان زوی د صوبه سرحد د هزارې

د سیمې او سپېدونکې و.

په دې دوره کې د عالمانو، ادیبانو او فرهنګیانو په ډله کې ځینې نور کسان هم د ځانګړې یادونې وړ دي، لکه: میا فقیر الله جلال ابادي، ملا محمد غوث، مولوي محمد ابراهيم، ملا فیض الله دولت شاهي او نور.

د احمدشاه بابا په پاچاهۍ کې په هند کې هم شاعران، ادیبان او لیکوالان رامنځته شول چې زیات یې د احمدشاه بابا له خوا پالل شوي او نازول شوي دي.

تیمور شاه هم د خپل پلار (احمد شاه بابا) د وخت علمي او فرهنګي کورنۍ وپاللي. دده دربار هم د لیکوالو او شاعرانو د راټولېدو ځای و.

احمد شاه بابا خپل نیمایي ژوند د خپل ملت او هېواد د ملي او سیاسي بنسټونو د پیاوړتیا په لار کې ولگاوه. نوموړی په ۱۸۶۶ هـ. ق. کال کې د ریښې ناروغۍ له امله تر ۲۶ کالو پاچاهۍ وروسته د ۵۱ کالو په عمر په کندهار کې مړ شو او یو پیاوړی یو مړتی او خپلواک افغانستان یې مور ته پرېښود.

د متڼ لنډیز:

د یو ملک او ملت د نوم د ژوندي پاتې کېدو لپاره باتدبیره مشران او یو مړتی او سرښندونکی ولس په کار دی. احمدشاه بابا هغه څوک و چې د خپلې څېرکۍ پر مټ یې د افغانستان له منځه تلونکې خبره بېرته راژوندۍ کړه او زموږ د هېواد نوم یې د نړۍ په سیاسي جغرافیه کې د تل لپاره ثبت کړ.

له همدې امله د نوموړي پېژندل او د هغه د شخصیت احترام پرځای کول د ټولو افغانانو ملي فریضه ده.

احمد شاه بابا د نوي او معاصر افغانستان او یو ملي خپلواک افغان دولت مؤسس او بنسټ اېښودونکی دی.

۱- زده کو ونکي دي په وارسره د متن يو پراگراف ولولي، نور زده کوونکي دي په وارسره د متن مفهوم په خپلو خبرو کې ووايي.

۲- زده کوونکي دي د احمدشاه بابا د وخت مهم کارونه په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دي يې په وارسره په توگي کې ووايي.

۳- زده کوونکي دي له متن څخه ځانگړي او استنباهي نومخري پيدا او په توگي کې دي يې ووايي.

۴- خو زده کوونکي دي د احمدشاه بابا شعر په خوږه او روانه ژبه ووايي او نور زده کوونکي دي هغه معنا کړي.

۵- زده کوونکي دي لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي.
- متاع - فارغ - انديښني - رقيب

۶- د احمد شاه بابا په وخت کې کوم شاعران پېژنئ؟ نومونه يې واخلي!
۷- په لاندینيو کورنيو کې د احمد شاه بابا د دورې د مشهورو ادبي او فرهنگي کورنيو نومونه په پېنسل ښه کړئ:

- د بارکزيو کورنۍ
- د برمکيانو کورنۍ
- د پيرروښان کورنۍ
- د ملا اسماعيل کورنۍ
- د سلجوقيانو کورنۍ
- د محمد هوتک کورنۍ

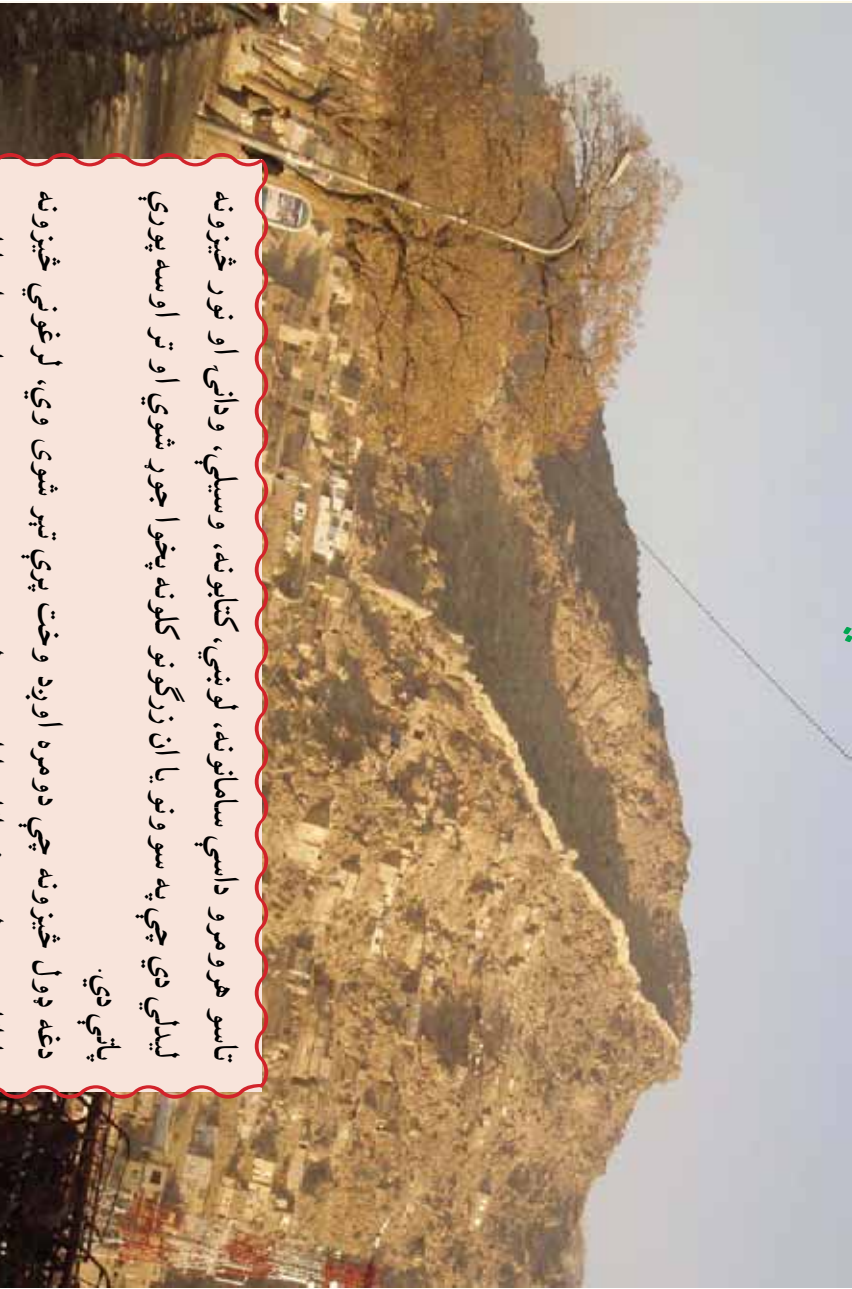

په کور کې له متن څخه د احمدشاه بابا د وخت د ادبي دورې په باره کې خو کړښي وليکئ او بله ورځ يې په توگي کې واوروئ!

او ویشتم لوست

لرغوني آثار

تاسو هر و مرو داسې سامانونه، لوبښي، کتابونه، وسيلې، ودانۍ او نور څيزونه ليدلي دي چې په سرونو يا ان زرگونو کلونه پخوا جوړ شوي او تر اوسه پورې پاتې دي.

دغه ډول څيزونه چې دومره اوږد وخت پرې تېر شوی وي، لرغوني څيزونه يا اثار يې بولي. دغه اثار دا ارزښت لري چې موږ ته د تېرو زمانو د انسانانو د ژوندانه د ډول، خوراک، څښاک، لباسونو، عقيدو او نورو په اړه معلومات راکوي. په دې لوست کې به د لرغونو اثارو د اهميت او ارزښت په اړه معلومات ولولئ.

- که تاسې د کومې لرغونې سيمې په اړه معلومات لرئ خبرې پرې وکړئ؟
- که موږ زموږ او ارشيف ته تللي ياست، څه مو ليدلي دي؟

بې شمېره کلوڼه کېږي چې انسان د ځمکې پر مخ ژوند کوي. انسان د ځمکې پر مخ د الله ﷻ خليفه دی. ټول کاینات د انسان په خدمت کې دی. انسان هم په بېلا بېلو زمانو کې د خپل عقل او پوهې په برکت ډول ډول تمدنونه رامنځته کړي دي. انسان لگيا دی په خپل واک کې د کایناتو د راوستو يا له کایناتو څخه د بشپړې گټې اخيستنې هڅه کوي. ډېر داسې څه بې کشف کړل چې انساني عقل ورته حیرانېږي او د نور پر مختگ هڅې بې روانې دي. د دې لپاره چې انسان د تېرو انسانانو يا د خپلو پلرونو، نیکونو او یا تېر نسل له ژوندانه، عقیدې، خوراک، لباس او نورو په حال خبر شي باید له پخوانیو انسانانو څخه راپاتې توکي وڅېړي او د هغوی د څېړنې او شننې له مخې د هغو په ژوند قضاوت وکړای شي.

ښايي دغه توکي خاورين لوښي، ډبرين څيزونه او يا فلزي وسايل او نور څيزونه لکه سيکې، وسلې او کرنيز سامانونه، هډوکي، گانې، کتبې، ډبر ليکونه، پخواني ودانۍ، مجسمې او نور وي. دغه توکي چې موږ ته په چوپه خوله د پخوانیو انسانانو د ژوندانه د بېلا بېلو اړخونو کيسې کوي لرغوني اثار بې بولي.

د دغو اثارو د څېړلو، څرنگوالي معلومولو او د تاريخ او اهميت ثابتيو لو علم ته لرغونپوهنه وايي. دا علم د هر هېواد لپاره، خو په تېره د افغانستان لپاره ډېر اهميت لري. په افغانستان کې دغه علم د ۱۹ مېلادي پېړۍ په دويمه لسيزه کې لومړی ځل مروج شوی دی. له دغه وخته راپه دې خوا يو شمېر بهرني لرغونپوهان افغانستان ته په رسمي او نارسمي توگه راغلي دي. دغو لرغونپوهانو د خپلو څېړنو او کيندنو په پايله کې ډېر شمېر لرغوني توکي تر لاسه کړي دي چې د ختيځ او لويديځ موزيمونه پرې ډک شوي دي.

په بهرنيو لرغون پېژندونکو کې مېرمن لوييس دوپري، کزال، الچين، کارلتول مسن، جان، مارشال، کرشمن، مشينک، پوگاچينگوا، سربندي او نور يادولای شو. په کورنيو لرغون پېژندونکو کې د پوهاند عبدالحي حبيبي، احمد علي کهزاد، مستمندي، ميرغلام محمد غبار، پوهاند مير حسين شاه، پوهاند الف شاه ځدراني او ځيني نورو نومونه د ځانگړي يادونې وړ دي.

په افغانستان کې د لرغون پوهانو د کار او زیار په نتیجه کې څرگنده شوه چې دا هېواد ډېر لرغونی هېواد دی، له زرگونو کالونو راهیسې پکې انسانان اوسېدل او په خپله سیمه کې د یو شمېر زرو تمدنونو، عقایدو، ټولنیزو سیستمونو، هنري مکتبونو او څو اکمنو امپراتوریو د رامنځته کېدو او پراختیا مرکز گڼل کېده.

د ځینو هېوادونو لرغوني توکي زیاتره د ځمکې پر سر وي، خو په افغانستان کې لرغوني توکي ډېر لږ د ځمکې په سر دي او زیاتره یې تر ځمکې لاندې دي. لامل یې دا دی چې افغانستان د تاریخ په اوږدو کې په پریلېسې ډول د یرغلګرو تر ټارکونو لاندې راغلی دی او څو څو ځله یې ودان کلي او ښارونه وړان، وېجاړ او له خاورو سره خاوري شوي دي. که د افغانستان هره غونډۍ، دښته او دره په څیر سره وکتل شي، نو هره یوه یې د خپلو ښو ښانو له مخې لرغون پوهان ځان ته رابولي چې ورشي ونې پلټي، ونې سپړي او د افغان ولس د تېر تاریخ یو ورک او پټ پرتمین څپرکی بشري ټولنې ته وړاندې کړي.

د نړۍ ټول هېوادونه او په ځانګړي ډول پرمختللي هېوادونه اوس ډېره هڅه کوي چې دغه ډول توکي د مسلکي کیندنو، سپړنو، پلټنو او نورو څېړنو له لارې ومومي او خړنډي یې کړي. دغه ډول توکي یا لرغوني اثار په موزیمونو او ارشیفونو کې په فني ډول په ډېر احتیاط سره ساتل کېږي. د لرغوني تاریخ د څرګندولو لپاره باید له همدغو لرغونو توکو څخه مرسته وکارو.

که موږ د خپلو پخوانیو مشرانو د ژوند له نېکمرغيو او بدمرغيو خبر شو، کولای شو چې د خپل ژوندانه د نېکمرغۍ لپاره ترې د لارې روښانو لو د پیلو څي په توګه کار واخلو.

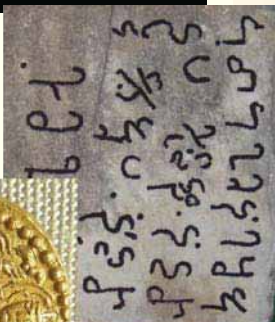
لرغوني توکي د ټول ملت شریک مال دی. د یوې سیمې، یوې قبیلې او یوه قوم مال نه دی. څرنگه چې دغه لرغوني توکي یا اثار شریک مال دی، نو ساتل او ژغورل یې هم د ټول ملت دنده ده. په ځانګړي ډول د لوستو خلکو دنده ده چې د دغو اثارو په ارزښت او اهمیت خلک وپوهوي او پخپله یې هم د ساتنې او ژغورنې هڅه وکړي.

د افغانستان ډېرې سيمې لرغونې سيمې دي. پر دغو سيمو پر خپل خپل وخت يو تمدن تېر شوی دی. د هغه تمدن ډېر توکي په همدغو سيمو کې تر خاورو او تېرو لاندې دي، يا ځينې لرغونې کلاوې او ودانۍ له همدغو تمدنونو څخه راپاتې دي لکه د بلخ د پخواني ښار کنډوالې او بهرنۍ دېوال، د بست کلا، دای خانم مانۍ، د هېلي ودانې او نور.

دا او دې ته ورته نورې سيمې لرغونې سيمې دي. زموږ د تاريخ ډېر توکي همدغه پراته دي او همدغه ودانۍ او کلاوې پخپله لرغونې اثار دي. د دغسې سيمو او ځايونو ساتنه او ژغورنه زموږ د ټولو ملي دنده ده.

د لرغونو اثارو او سيمو د ساتنې او ژغورنې ارزښت او اهميت په دې کې دی چې موږ د خپل تاريخ يوه برخه خوندي کوو. د سيلانيانو او مينه والو د ورتگ له لارې دولت ته ډېره پانگه په لاس ورځي. سيمه والو ته کاروبار پيدا کېږي، لکه: هوټل جوړوي، دکان جوړوي. د هغو ځايونو په اړه معلوماتي کتابگوټي او د انځورونو البومونه چمتو کوي او پلوري بې. لرغونې سيمې، موزيمونه او ارشيفونه د ساعت تېرۍ او د معلوماتو د زياتولو لپاره هم خورا مهم ځايونه دي.

لرغوني اثار (سيکي، ډبر ليک، مجسمه)

د هتن لنډيز:

لرغوني څيړونډه او ځايونډه زموږ ملي شتمني ده. په ټول هېواد او هېوادوالو پورې اړه لري. زموږ د هېواد او هېوادوالو د لرغوني پرمختيا تاريخ يو وياړمن څيړنيز همدارغوني توکي دي. همدغه لرغوني توکي زموږ د تاريخ لرغونتيا او سابقه ثابتي او موږ د خپلو پخوانيو خلکو له عقيدو، لباس، د کار له وسايلو، فرهنگ او تمدن څخه خبروي.

د لرغونو اثارو او سيمو ساتنه هم د هر هېوادوال دنده ده. موږ بايد په کلکه د دغو اثارو او ځايونو ساتنه وکړو. چاته اجازه ور نه کړو چې دغه اثار وپلټي او غلا يې کړي. يا دغه سيمي په خپل سر وکيندي او لرغونو اثارو ته زيان ورسوي. که موږ داسې څوک وښو، چې دغو اثارو او سيمو ته زيان رسوي، بايد پخپله يې هم مخنيوی وکړو او مسؤولو مقابلو ته هم ژر تر ژره خبر ورکړو.

۱- زده کورونکي دي لاندې پوښتني ځواب کړي.

◆ لرغوني اثار څه ته وايي؟

◆ د لرغونو اثارو اهميت په څه کې دی؟

◆ زموږ په هېواد کې لرغوني اثار شته که وي مثالونه يې و وياست.

۲- زده کورونکي دې متن په چوپه خوله ولولي او بيا دې په دوو ډلو وېشل شي او يوه ډله دې له بلې نه د لرغونو اثارو په اړه لاندې پوښتني وکړي.

◆ څه ډول شي ته لرغونې اثر وايي؟

◆ په لرغونو اثارو کې کوم شيان راځي؟

◆ زموږ په هېواد کې د لرغونو اثارو کوم ځايونه پېژنئ؟

◆ لرغوني اثار په چا پورې اړه لري؟

◆ لرغوني اثار يو هېواد ته څه گټه لري؟

۳- زده کورونکي دې په متن کې عام او خاص نمونه پيدا کړي او بيا دې يې په توگي کې ولولي.

۴- زده کورونکي دې لاندې لغتونه معنا او په جملو کې وکاروي. بيا دې په توگي کې په وارسره ولولي.

لرغونی، قضاوت، کتيبې، ډبرليکونه، پيلوځی

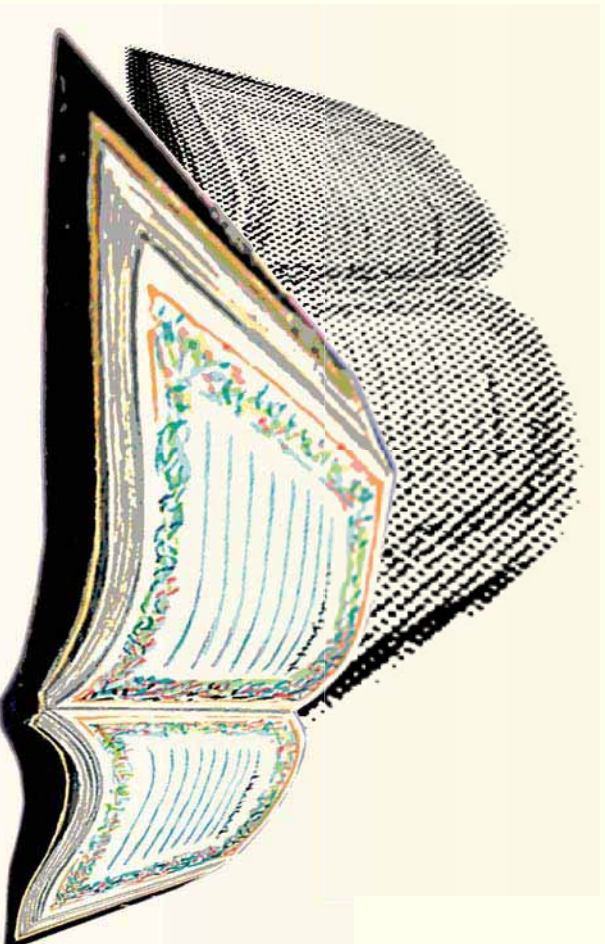
۵- څو تنه زده کورونکي چې پښتني ته ورشي، د لرغونو اثارو نمونه او ځايونه دې په تخته وليکي.

که تاسې کورم لرغوني اثار ليدلای وي او يا مو زه ته تللي يا ست د خپلو سترگو ليدلای حال وليکئ.

د هنري نشر د لوندۍ

نشر او نظم د اړه د مفکورو او مفاهیمو د لېږدولو وسیلې دي. نشر د نظم په پرتله ډېر کارول کېږي. لامل یې دا دی چې نشر اسان دی، هر لیکونکی یې لیکلای شي او هر ډول موضوع پکې بیانولای شي. د دې په مقابل کې نظم ستونزمن دی، خو یادول یې اسان دي؛ ځکه وزن او قافیه پکې شرط دی.

نشر ډېر ډولونه لري چې یو یې هنري نشر دی چې په دې لوست کې تاسې ته د هنري نشر په اړه معلومات درکو و.

■ که ورځنۍ خبرې په لیکنۍ بڼه وي په څه نامه یادېږي؟

■ تاسې د نشر په اړه پوهېږئ چې نشر څه ته وایي؟ او څو ډولونه لري؟

نثر په لغت کې شيندلو او خورولو ته وايي. په اصطلاح کې هغه وينا يا ليکنه چې د وزن او قافېي له بند څخه خالي وي نثر بلل کېږي. څرنگه چې نثر اسان دی، نو د هر ډول افکارو، لکه: بشري، ديني، فلسفي، بنوونيزو، روزنيزو، ټولنيزو او نورو مسایلو د څرگندولو مناسبه وسيله ده. د بڼې او شکل له مخې معاصر نثر ونه په دوو سترو برخو وېشل کېږي:

۱- ساده نثر ونه

۲- هنري يا ادبي نثر ونه

په ساده نثرونو کې ټولې علمي، ادبي سياسي او ژورنالستيکي ليکنې، څېړنيز تحليلي او تشريحي اثار او ليکنې راځي چې په ساده او روانه ژبه د فکر او نظر د څرگندولو او نورو ته د پوهې او معلوماتو ور لېږدونې ډېره بڼه او اغېزناکه طريقه ده، خو هنري او ادبي نثر ونه بيا خپلې ځانگړنې لري چې د هغو له مخې يې له عادي او ساده نثر څخه توپير کېږي.

اساسي او بنسټيزه ځانگړنه چې ادبي او ساده نثر سره پېلوي هغه ((هنريت)) يا ((ادبي هنري ارزښت)) دی. د ادبي نثر د ليکوال احساس، ذوق او تمايلات د مطلب او واقعيت د بيانولو لپاره اساسي رول لري. ليکوال چې څه ليدلي، اورېدلي او احساس کړي وي يا يې په ذهن او خيال کې تېرېږي بيانوي يې، خو د علمي او څېړنيزو ليکنو په څېر دليل راوړلو ته هېڅ اړتيا نه لري.

په هنري ادبي ليکنو يا نثر کې ليکوال د بېلا بېلو منظر کشيو، انساني ټيپکو خصوصياتو، روحياتو، عاداتو، حالاتو او په الفاظو کې د انځورولو او وړاندې کولو لپاره له خپل تخيلي ځواک څخه کار اخلي. ليکوال د تخيلي ځواک په مرسته او د ليکوالۍ د هنر د مهارتونو په وسيله د منظر کشۍ او صحنه سازۍ چاره سرته رسوي، حالات يا واقعيتونه او پېښې په الفاظو کې داسې انځوروي چې لوستونکي او يا اورېدونکي فکر کوي چې هر څه په خپلو سترگو وينې او ځان ورته په صحنه کې شامل ښکاري.

په دغه ډول ليکنو کې دا د ليکوال په استعداد او فني مهارت پورې اړه لري چې انساني رواني حالات، د خلکو هيلې او غوښتنې، جذبات، عواطف او احساسات څنگه په الفاظو کې انځور او راوغاړي او مقابل لوري (لوستونکي يا اورېدونکي) ته يې ورو لېږدوي او د هغه په عواطفو کې خوځښت راولي. د هنري او ادبي نثرونو د بڼې له مخې دا لاندې ډولونه موندل شوي دي:

لنډه کيسه، ناول، ډرامه، رومان، طنز، تکل، ادبي توبه، سفر نامه، ادبي راپور تار، ادبي ليکونه، ادبي انځور، فلمي سناريو او نور، دلته يې ځينې په ډېر لنډ ډول درېېږنو:

۱- لنډه کيسه: د نثري کيسو يو ډول دی چې لنډه او له داسې عناصرو څخه جوړه وي چې يو له بل سره تړلې وي او يو د بل تر اغېز لاندې وي، موضوع د خپلو حدودو په چوکاټ کې راوغاړي، بې ضرورته خبرې پکې نه ځايېږي، د تاثر او اغېز يووالی پکې يوازینی شرط دی. په جوړښت کې يې پلاټ (طرحه)، کرکټر، تجسس او تلو سده، مکالمې او منظر کشی، تخیل، د کيسې پايله او نتيجه شامل دي.

۲- ناول: لغوي معنا يې نوی، تازه او عجيبه څيز دی او په ادبي اصطلاح هغې ادبي نثري کيسې يا داستان ته وايي چې له لنډې کيسې څخه لوی او له رومان څخه لنډوي. او په ليکني چوکاټ کې: طرحه، اصلي او فرعي کرکټرونه، منظر کشی، مکالمې او د کيسې پيل، منځ او پای لري. له لنډې کيسې سره دا توپير لري چې هم پکې پېښې په تفصيل سره بيانېږي او هم يې کرکټرونه زيات وي.

۳- ډرامه: د يوناني کلمې ((ډراو)) نه مشتق شوي چې د عمل او کولو معنا لري، له همدې امله د ډرامې د پېژندنې په لړ کې دغه کلمه په کولو او ښودلو تعبير شوې. په ادبي اصطلاح هغه اثر دی چې د خبرو اترو په فورم ليکل شوي وي، يا په بله وينا: ډرامه د يوې ژوندۍ کيسې نوم دی چې ټول احساسات او جذبات پکې د حرکت او خوځېدو په

و اسطه څرگندېږي او هره پېښه عملاً د سترگو په وړاندې ښکاري.

اديبو هان درامايي وحدثونه (وحدث زمان – وحدث مكان – وحدث عمل) د درامې د فن بنسټيز توکي بولي.

۴ – رومان: فرانسوي کلمه ده، په ځينو فرهنگونو کې يې معنا خيالي داستانونه او په ځينو کې د مينې او محبت کيسې راغلي او په ادبي اصطلاح هغې کيسې ته ويل کېږي چې له ناول څخه اوږده وي، د ژوند ډېرې او بېلا بېلې خواوې پکې منعکس شوې وي او د بېلا بېلو پېښو انځور په ادبي قالب کې ځای کوي.

۵ – ادبي توتې: د هنري ادبياتو يو ځانگړی ډول دی چې ادیبو هانو د ((منثور شعر)) په نامه هم ياد کېږي او دا ځکه چې اصلاً نثر دی، خو شعري کيفيت لري. په دې ډول ليکنو کې د لوړې انشاء خيال ساتل کېږي، معمولاً حکايوي بڼه لري، د يو حقيقت او واقعيت په اړه په زړه پورې تشرېح او توضېح کوي، خو دا توضېح او تشرېح په داسې رنگینو الفاظو کې نغښتې وي چې په بشري احساس او عاطفو ژور اغيز کوي.

۶ – طنز: عربي کلمه ده چې فرهنگونو د طنز لغوي معنا ناز او کرشمه، پېغور او مسخره کول راوړي او په ادبي اصطلاح د هنري ادبياتو يو ژانر دی چې په ليکنه کې يې د ليکوال اصلي مقصد گوتېونه (انتقاد) وي، خو دا انتقاد يې د شوخي په بڼه او يا په بله وينا درېښندنه او تمسخر په جامه کې نغښتې وي. د وينا لحن او انداز يې په زړه پورې او د توکو ټکالو په شکل وي او زياتره وخت پکې مسايل سرچپه (معکوس) مطرح کېږي. طنز په واقعيت کې هغه ترخه خندا ده چې د ټولنې د خلکو په ناوړه اعمالو، عاداتو، اخلاقو او افکارو باندې کېږي.

۷- ادبي ليکونه: هغه ليکونه دي چې په ځانگړې هنري او ادبي بڼه ليکل کېږي. په دې ليکونو کې يو لړ مهم انتقادي، سياسي، فلسفي او ادبي مسائل ليکل کېږي او د ادبياتو ترمخ تېرته کېږي. د ليکنې ژبه يې هنري او د تخيل رنگ پرې غالب وي. له استعارو، کنايو، تشبېهاتو او نورو ادبي صنعتونو څخه پکې کار اخيستل شوی وي، ژبه يې خوږه او د ليکنې طرز يې دومره په زړه پورې وي چې لوستونکي يې په لوستنه مېرېږي.

۸- ادبي راپورتاژ: د هنري ادبياتو يو ځانگړی ژانر دی، له عادي راپورتاژ سره يې چې يو ژورنالستيکي ژانر دی، اصلي توپير د ادبي راپورتاژ کې د پېښې تعبير، تفسير او تحليل په ادبي او هنري ژبه شوی وي. د دې ډول راپورتاژ ليکونکي پېښو ته په دقيق نظر کورې او له هغه څخه چې کوم برداشت کوي، د تخيل په ملتيا يې په خوږه هنري ژبه نورو ته وړاندې کوي.

د متن لنډيز:

هغه بنسټيزه ځانگړنه چې هنري نثر له ساده نثر څخه بېلوي هنريت يا ادبي ارزښت دی. په هنري نثر کې ليکوال ټول مفاهيم د الفاظو په قالب کې په تخيلي ځواک سره ځايوي. دغه تخيلي ځواک په بشري احساس او عواطفو ژور اغېز کوي او راپاروي يې. هنري نثرونه د بڼې له مخې دا دي:

لنډه کيسه، ناول، ډرامه، رومان، طنز، ادبي ټوټه، ادبي ليکونه او ادبي راپورتاژ.

۱- زده کونکي دې لاندې پوښتنې ځواب کړي:

- ◆ د ساده نثر او هنري نثر توپیر په څه کې دی ؟
- ◆ یوه لنډه کیسه له کومو توکو څخه جوړه ده ؟
- ◆ ناول له لنډې کیسې سره څه توپیر لري ؟
- ۲- زده کونکي دې په دوو ډلو وېشل شي او هره ډله دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايي:

- ◆ کومه لنډه کیسه مو لوستلې ؟ لنډیز یې ووايست.
- ◆ طنز څه ته وايي که لوستی مو وي، موضوع او شکل یې په گوته کوئ.
- ◆ د ادبي راپور تاثر په اړه معلومات ورکوئ او یو مثال یې څرگند کوئ.
- ۳- زده کونکي دې د هېواد د پنځو شاعرانو او پنځو نثر لیکونکو نومونه او کتابونه پخپلو کتابچو کې وليکي او په تو لگي کې دې یې واوروي.
- ۴- ناسم ځواب ښه کوئ:

- ◆ لنډه کیسه د هنري نثر یو ډول دی.
- ◆ ناول د هنري نثر یو ډول دی.
- ◆ د اخبار خیر د هنري نثر یو ډول دی.

- ۵- زده کونکي دې په څلورو گروپونو وېشل شي. متن دې په چوپه خوله ولولي.
- لو مړی، ډله دې نو مخړي، دویمه دې نومونه، دریمه دې صفتونه او څلورمه ډله دې د (ی) گانو دو لونه پیدا او په تو لگي کې ولولي.

زده کونکي دې پخپله د یو هنري نثر په اړه یوه نمونه راوړي او بله ورځ دې یې په تو لگي کې واوروي.

((ب))

تريآ: پښتن، رامنځته، پورته

بلو اكي: د بل تر واک لاندې، د خپلو اک ضد

بهر ور: پر خصم، مستفيد، فضايل

بورجل: کور، استوګنځي

البو م: د انځور وړنو ټولګه، د عکسونه مجموعه، د

يوه څيز مجموعه

بټه: څيره، شکل، قوراد، رنگ

بيلنې: بيلو ونګي، جلاکو ونګي، ډش (د

پېگم: نې نې، مېرمن، ښځه

((پ))

پاسل: سپارل، حواله کول، ښکي کول

پاسلي: سپاري، حواله کوی

پايله: نتيجه، خاتمه، پای

پايپدل: پايښت، ژوندی پاتې کېدل، او سېدل،

ژوند کول

پرهېزگار: متقي، تقوادر

پلازمېنه: د ناستی ځای، مرکز، پايتخت

پلاټ: د کسې يا درامې لومړۍ طرح چې د

ليکوال په ذهن کې رامنځته کېږي

پلوي: سمني، لوري ته منسوب

پوخ لاس: ښه مهارت، ډېر مهارت، قوي لاس،

پوره تجربه

((ت))

تأثر: اغېز، اغېزمنل

تالنده: تنه، گرز، د اسمان غره

تأمين: برابر، مهيا، خوندي

تانده: تنګی، نوی، تازه، وده کوونکی

تاوترېخوالی: زور زياتی، بد چلند، اخ او دب،

خسونت

تخیل: خیال او تصور، په ذهن کې د يو څيز انځور

وېبپاڼه

((الف))

اټل: زړور، ټکره، غیر تنهن، قهرمان، پهلوان

احاطه: غولی، انګر، څلور ډبروالي

احتمال: شونتیا، امکان، کېدلو والا

ارقام: عددونه، نښې، رقوم

اسایش: هوساینه، سوکالي ارامي

استبدال: تېری، ناروا، سختي، ظلم، تجاوز

استدلال: دلیل ول، د استاد او شاوهدو راوړل

استفهامي: پوښتنيز، چې پوښتنه کوي

اعلی: تر ټولو لوړ، ډېر لوړ

افسانه: نکل، خیالي کیسه، داستان، حکایت

افسر: منصوبال، بریدمن، تورن او ...

اقتباس: اخيستنه، گټه اخيستنه، د کوم عبارت

تقلول

اقتصادي: مالي، مادي، وټه ییز

ام: مور، اصل ماده

امتیازات: برتری، لوړوالی

انا: نیا، بوډی

انتقاد: نیوکه، نیمګړتیاوي ول، عیب په ګوته کول

انحطاط: لوړېدنه، راټیټېدنه، خورتیا

انزوا: ګوښه والی، یوازېوالی، جېله کېدنه، ګوت

ناستي

انصراف: تېرېدنه، لاس اخيستنه، مخ ګرځونه

انعکاس: غبرګون، ازانګه

انځور: عکس، تصویر، څېره په رسامي ډول

او هام: بې ځايه سوچونه، ډار، وهمونه

اړ و ډوړ: جګړه، جنگ، ګډوډي، شخړه

اړين: ضروري، حتمي

((خ))

خشخاش: کونکار، د کونکارو تخم
خلف: ځای ناستی، اولاد، وروسته پلټي شونی
خوشامنگر: چاپلوس، چاپلوس، غوره مال
خوځښت: حرکت، نهضت، غورځنگ
خړوب: پټول، اوبونه، اوبه کول

((د))

دربان: دروانچي، څوکیدل، د وره ساتندوی
دړناوی: درښت، قدر، عزت
دړه: متروکه، قمچینه، شلاق
دړیخ: د درېدو ځای، منبر، لوړ ځای، موقف
دستی: غوږچي، گېلې
دقت: غبرنه، پاملرنه، توجه
درداني: مرغلري

((ذ))

ذاتي: ځاني، اصلي، خپل، شخصي
ذوق: خوښه، شوق، طبع
((ذ))

راز: پټه خبره، سر

راشدين: دیندار، متدین، په سمه لار روان (راشدین خلفا)

رحمت: وفات، تلنه، تگ، مړینه

رزمي: جنگي، حربي، د جنگ

رغاونه: جوړونه، ابادونه، سازونه

روایت: نکلونه، کیسي، راپاتې خبرې، د چا د

خبرو نکلول

رو حالي: مذهبي لارښود، پارسا، معنوي شخص

روحيات: مورال، وضع، وضعیت ارواگاني

روزل: پالل، تربیه کول، ساتل

ریاضت: زیار، هڅه، کوشن، د نفس پاکولو لپاره

تدوین: رالټولنه، ترتیبول، سمون

تسکین: تسلي، ارامې، اسودگي، ډاډ

تکول: ترکول، خوړول، لکه د غوړ خوړول

تلیاتي: تل پايښد، تل ژوندی، همېشې، مدام

تلوار: بېره، توڼدي، تادي

تعیالات: لېوالتیاوي، مینې، رغبتونه

تعیل: چمپه، چینه، داربال، دریه، داربه

تسخیر: منډې، پېشارې، پچموزي، مسخري

تمنا: هیله، امید، ارزو

تنبيه: وربښونه، بیدارونه، پوهونه، آگاهي

توکی: څیز، شی، ماده

((تپ))

تپیک: مشخص، ځانگړې، نمونه يي
ټکر: ډفره، ټیندک، جنگېدل

((ج))

جاشین: ځای ناستی، قایم مقام

جرس: گونگری، گینگری، غبراو، جړنگاني،
زنګوله.

جوگه: وره، لایق، موزون

((چ))

چارواکي: واک والو د چارو واکمن، مامور،

د منصب څښتن

چلند: خوی، سلوک، کړه وړه، تگ راتگ

((ح))

حرب: جنگ، جگړه

ښکېلاکگر: استعمالگر، استعمال چي، ښوونکی، بندونکی
ښکېلاک: ښوراک، استعمال، بند، راگېر

((ص))

صادر: لېږل شوی، څرگند، پېښ شوی، ترسره شوی
صحنه سازي: صحنه جوړونه، منظر کتن
صنعت: جوړېدل، سازېدل، جوړشوي شيان، سامانونه، وسايل
صوفي: پاک نفس، ترکيه، د تصوف د طريقت پيرو، د وړينو جامو اغوستونکی

((ح))

عابد: پرېوړگل، متقي، تقو دار، عبادت کوونکی
عارض: عرض کوونکی، شکايت کوونکی، حق غوښتونکی

عارف: صوفي سالک، خدای ﷻ پېژندونکی، پوه، هوښيار
عالي: لوړ، شريف، محترم
عواطف: احساسات، جنبي، ولوي، مهرباني، الطاف

((خ))

غمېدل: خواشينېدل، خپه کېدل، په غم کېدل
غوړڅنگ: خوځښت، نهضت

((ف))

فدا: څار، جار، واری، قربان
فرمان: د واکمن ليکلی حکم، د ولسمشر حکم، اجازه، د ولسمشر امر په ليکلی بڼه
فصيلت: غوره والی، ښېگڼه، برتري
فطرت: طبيعت، پېنځ، پيدايښت، خلقت
فعال: کارند، بوخت، لاس په کار

دېر گالنه

((ز))

زهير: خواشینی، خپه، ناتوانه، کمزوری، کړېدلی

((ژ))

ژورنالېستيک: هغه ليکنې چې د چاپي، راډيويي او تلويزوني خپرونو او رسنيو لپاره کېږي.

ژوی: ساکين، ژوندی سړی، ذيروح

((س))

ساعي: هڅاند، زيارگالی، کوشنېي
سيما: زېرمه، ذخيره، پاسره، بچت
سکوت: چوپتيا، قراري، ځنډ، وقفه
سکون: آرام، درېدنه، چوپتيا، غرونډی، ځای پر ځای کېدنه

سمسور: ښېراز، شين، زرغون
سناريو: هغه کيسه چې د فلم او ډرامې لپاره پر کاغذ ليکل کېږي.

سو د: تسل، ډاډ، خاطر جمعي، تسکين
سون: سونگ، سوځېدل، د سوځولو
سوپړی: سهېلی، ملگري، همزولو
سيالشي: گرځندوی، سياح، نندارچي

((ش))

شغل: دنده، بوختيا، وظيفه، کسب
شفاهي: گړی، په خوله، د خولي، په يادو، د خولي خبرې

((ش))

ښکالو: د پښو اواز، پېسپي، غوړی، کښار، څپهار

فقه: پوهه، فهم، پر يو څه خبرتيا، د دين د ارکانو او احکامو علم. فقيد: ورک، له منځه تللی، مړ، له لاسه وتلی فن: هنر، طريقه، مهارت، کسب	لبو التيا: لېوالتوب، مینتوب، هيله مندې، ارز مندي ((م)) مبارزه: هڅه، زيار، جنگ، جگړه، شخړه متاع: مال، اسباب، پانگه مخرب: ازمايل شوی، تجربه شوی مخلي: جلوه گاه، ښکاره کونکي محاوره: خبري اړي، مکالمه مخترع: نوی رالاستونکی، کشفونکی مرام: مقصد، مطلب، هيله، مراد مرکچيان: مرکوال، مرکه کونکي، جرگه مار مرکه: جرگه، شورا، مجلس، ناسته. مرزن: اوږد مهاله، د اوږدې زمانې، د ډېر وخت مستقل: خپلواک، ازاد، خپل اختياره مستند: منل شوی، باوري، د اصل له مخې، د اعتبار وړ مسموميت: زهري کېدنه، په زهر وککړېدنه مشال: مشعل، ډيوه، خراغ مشاور: سلاکار، مشوره ورکونکي، نظر ورکونکي مشورتاېه: د مشورت، مشورې، سرغندويه، د مشرۍ مصنوعات: لاسي او ماشيني توليدات، جوړ کړي شوي، توليد کړی شوي معاصر: اوسنی، همعصره، اوسمهاله معناد: روږدی، عملي، په نشه اخته معراج: پورته، اوچت، لوړ، اسمان ته د حضرت محمد (ص) ختل. مقبول: منل شوی، ښکلی، گران مقرب: نژدې، خپلوان، دوست، خاص ملگری مل: ملگری، سړه يوځای مناجات: دعا، التجا، هغه بيان چې خدای ﷻ ته
قانع: د ملنګ نذرانه، باج، کلنګ ((ق)) کافرستان: د کافرو ځای، د کافرو وطن کانديد: نوماند، ولاړ، داوطلب، نامزد کرکتر: هغه شخص يا لوبغاړی چې د کيسې ليکوال يې د کيسې د پېښو د بهير پر مخ بېرلو لپاره ټاکي. کره کتنه: نقد، سم قضاوت، يوه څيز ته اصلاحي کتنه کړونډگر: بزگر، دهقان کسات: غچ، بدل، انتقام کشف: موندنه، لوڅونه ککرتيا: چنېدل، گنده کېدل، لولي کېدل کونجکه: کښکه، د صدف پوڅ، گوجی کوتلتيا: پوخوالي، مضبوطيا، محکميتا، درنښت	((گ)) گلشن: گلبن، د گلانو ياغ، گلباغچه گهواره: زانگو ((ل)) لاامل: سبب، علت لرغونۍ: پخوانی، لرغون، قديمي لطفات: نرم والی، ښه والی، سپېڅلتيا، نزاکت، ښکلا لقب: هغه نوم چې د يوه ځانگړي صفت له امله پر چا اېښودل شوی وي.

و اکمن: واکوال، واکدار، اختیار، میند
و ده: دیرنیت، تکر، زیاتوالی
و رشو: شر خای، شین او مسمو ز خای، ښیرازده
چاپېریال
و ژغني: وژغني، د وړو و ښتانه
و لوله: جینه، احساس، شور و شوق
و وړ: کوچنی، وړوکی، کمکی، وړکوتی
((هه))
هسک: لوړ، اوچت، آسمان
همراز: راز شریکي، نژدي ملگری، خاص ملگری، خواله گر
همرکاب: د رکاب ملگری، د لاري ملگری، د سفر ملگری
همسفر، د سفر ملگری
همسوز: سیال، برادر
همفکر: همخاله، د یوه فکر والا، د یوه فکر څښتنان
هنر: فن، کمال، فني مهارت، کسب
هنگامه: شور، غوغا، خوږ
هنر: فن، کمال، فني مهارت، کسب
هنگامه: شور، غوغا، خوږ

پکي زاري شوي وي
منثور: په نثر، له نظم پرته
منظر کشي: منظر کښنه، په کلمو کې د یوې
صحفي انځور
منظوم: په شعر، په نظم، نظم شوی
مهادب: متعدين وړ، بې عېبه، توپل شوی، اصلاح شوی، سم شوی
مورخه: هدف، مقصد،
میل: لېوالتیا، اشتها، اشتياق، مينه
مورو: مېړه، مېړنی، سړی، جمع بې مېړونه، لهجوري، (د مورو وده له تاده)
مېشت: دېر، خای پر خای، استوگن
((ن))
نابود: له منځه تللی، ورک، معوه، نشت
ناشونی: نه کېدونکی، نه کېدلو والا، ناممکن
ناورین: غم، خپګان، ویر، ملنم
نډا: غږ، اواز
نظامي: پوځي، عسکري
نغمېتل: رالېلول، سره وډل، سره یو خای کول
نگین: غنۍ، قیمتي کانی
نمو: وده، لوبېدنه، غټېدنه
نهضت: خوځښت، غورځنګ، تحریک
نومېالی: نامتو، مشهور
نومېالی: نامتو، مشهوره
نو مخړی: ضمیر، هغه کلمه چې د نامه استازیتوب کوي
نیاز: اړتیا، حاجت، ضرورت
نيله: رېښه، ځېله، جزړه، وله
نېب: پرله پسې، بیا بیا، مکرر، مسلسل
((و))

اخځليکونه:

- ۱- په افغانستان کې صنايع او په ملي اقتصاد کې د هغو ونډه، پوهنوال محمد بشير دوډيال، د اړيک گرځنده کتابتونو اداره، ۱۳۸۲ کال.
- ۲- پښتو د پنځم ټولگي لپاره، نورالحبيب نثار، سيد محی الدين هاشمي، بېنير د افغان مهاجرو لپاره زده کړې، ۱۳۷۵ کال.
- ۳- او سني ليکوال درې ټوکه، عبدالروف بېنوا، دولتي مطبعه کابل، ۱۳۴۰، ۱۳۴۱، ۱۳۴۶ کلونه.
- ۴- گيتانچلي، رابندر ناتھ ټاگور، د بېنوا ژباړه، بېنوا فرهنگي ټولنه درېم چاپ ۱۳۸۳ کال.
- ۵- د بېنوا شعري کليات، هېواد نشراتي ټولنه - کوټه، ۱۳۸۳ کال.
- ۶- د ښکلا ورېمه، پوهاند صديق الله رښتين، پښتو اکاډمي پښور پوهنتون، ۱۹۹۷ کال.
- ۷- ياد فرياد (پښتو - دري اشعار)، سيد شمس الدين مجروح، د افغانستان د مجاهدو ليکوالو ټولنه - پښور ۱۹۸۵ کال.
- ۸- گنج پښتو، مولوي احمد د تنگي.
- ۹- د پښتو ادبياتو تاريخ اوسنۍ دوره، پوهاند ډاکټر زبورالدين زبور، د ساپي د پښتو څېړنو او پراختيا مرکز - پښور ۱۳۸۵ کال.
- ۱۰- فرهنگ ادبيات جهان، زهراي خانلري، شرکت سهامی انتشارات خوارزمي - ۱۳۷۵ کال.
- ۱۱- د پښتو نثر هنداره، پوهاند صديق الله رښتين، يونيورستي بک ايجنسي - پښور.
- ۱۲- د رحمان بابا کليات، حنيف خليل، دانش خپرونډوبه ټولنه، ۱۳۸۴ کال.

- ۱۳ – د الفت مرغلي، د شهرت ننگيال په زيار، دانش كتابخانه، پېښور درېم چاپ، ۱۳۷۵ کال.
- ۱۴ – ليکوالې املاء او انشاء، گل پاچا الفت، پښتو ټولنه، ۱۳۳۹ کال.
- ۱۵ – د ژوند پلوشې، پوهاند صديق الله رښتين، يو نيو رستي بک ايجنسي، پېښور، ۱۳۷۴ کال.
- ۱۶ – زاهد پښتو – پښتو سيند، عبدالقيوم زاهد مشواني، دانش خپرندويه ټولنه.
- ۱۷ – پټه خزانه، محمد هوتک بن داود، د پوهنې وزارت دوهم چاپ ۱۳۳۹ کال.
- ۱۸ – د پښتو ادبياتو تاريخ، لرغونې او منځنۍ دوره، زلمی هېواد مل دانش خپرندويه ټولنه، لومړۍ ټوک، ۱۳۷۹ کال.
- ۱۹ – خو اړه نعتونه، فقير محمد عباس قادريه، يونيورستي بک ايجنسي، لومړۍ چاپ ۱۹۷۷ کال.
- ۲۰ – پښتو غږ پوهنه او وښي پوهنه، پوهنوال محمد صابر خېشکي، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه – جرمني، ۱۳۸۰ کال.
- ۲۱ – څه ليکل يا ليکپوهه، گل پاچا الفت، د اتحاد مشرقي مطبعه، جلال اباد ۱۳۲۸ کال.
- ۲۲ – ادبپوهنه، سيد محي الدين هاشمي، د اريک گرځنده کتابتونونو اداره، ۱۳۸۱ کال.
- ۲۳ – پښتو روزنه، عبدالروف بېنوا، د پښتو څېړنو نړيوال مرکز ۱۳۵۷ کال.
- ۲۴ – د پښتو ژبې لنډگر امر، سيد محي الدين هاشمي، د اريک گرځنده کتابتون، ۱۳۸۳ کال.
- ۲۵ – عمر بن عبدالعزيز، زين الله واحدان، نيو کابل کتاب پلورنځی ۲۰۰۷ م کال.
- ۲۶ – اوبه او چاپېريال، پوهاند حسن يار.
- ۲۷ – لرغونپوهنه، پوهنوال محمد رسول باوري، د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه – جرمني ۱۳۸۰ کال.
- ۲۸ – پښتو نحوه، پوهندوی ډاکتر زرغونه رښتين زبور، د لوړو او مسلکي تحصيلاتو وزارت، د کابل پوهنتون، د ژبو او ادبياتو پوهنځی، ۱۳۸۳ ه.ش. – ۲۰۰۳ م. کال.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library